

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
“ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ”

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΘΕΜΑ:

**Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο
στόχος της Συνοχής: μια ιστορική και κριτική αποτίμηση
της πολιτικής αυτής και ο ρόλος της ΟΝΕ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΣΙΣΚΑΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
Α.Μ.:64

ΡΕΘΥΜΝΟ, ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 2007

Περιεχόμενα

I. Αντί προλόγου.....	2
A' Ενότητα	
II. Τα στάδια χάραξης και ανάπτυξης Περιφερειακής Πολιτικής σε Ευρωπαϊκό επίπεδο	3
<i>α. Τα πρώτα χρόνια ζωής της Περιφερειακής Πολιτικής</i>	<i>3</i>
<i>β. Η ανάπτυξη της Περιφερειακής Πολιτικής.....</i>	<i>8</i>
<i>γ. Η πορεία του στόχου της συνοχής από το 1999 έως σήμερα</i>	<i>15</i>
B' Ενότητα	
III. Ε.Ε. και Συνοχή: Νεοφιλελευθερισμός ή Ρυθμιζόμενος Καπιταλισμός...21	
IV. Πολιτική Συνοχής: ιδωμένη σαν ένα είδος αποζημίωσης των κρατών-μελών.	26
V. Η διαμάχη για την διοίκηση της πολιτικής Συνοχής.....	29
VI. Είναι πραγματικά αποτελεσματική η πολιτική συνοχής;.....	34
<i>α. Στοιχεία από τις Εκθέσεις Συνοχής της Επιτροπής</i>	<i>34</i>
<i>β. Στοιχεία από ποικίλες έρευνες</i>	<i>38</i>
VII. Δυο τύποι περιφερειακής πολιτικής και η μελέτη περίπτωσης της Σαρδηνίας.....	42
Γ' Ενότητα	
VIII. Εν αρχή...η Οικονομική και Νομισματική Ένωση	47
IX. ONE και συνοχή: ο αρχικός συσχετισμός	50
X. Η ONE και πως επηρεάζει το στόχο της συνοχής.....	51
<i>α. Μακροοικονομικά αποτελέσματα.....</i>	<i>51</i>
<i>β. Επιπτώσεις στην αγορά εργασίας</i>	<i>55</i>
<i>γ. Οικονομική Γεωγραφία</i>	<i>58</i>
<i>δ. Επιρροή στο εμπόριο και στη δημόσια διοίκηση</i>	<i>61</i>
XI. Αντί epilόγου	63
Παράρτημα 1-5	66
Βιβλιογραφία.....	71

Περίληψη

Ο Marks παρομοιάζει την Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης με έναν **κινούμενο στόχο**. Από τη γέννησή της μεταβάλλεται συνεχώς, χαρακτηριστικό μιας υγιούς πολιτικής, η οποία προσπαθεί να προσαρμοστεί στις συνθήκες και τις απαιτήσεις της εκάστοτε εποχής, έτσι ώστε να βελτιωθεί σε όρους αποτελεσματικότητας. Αποτελεί μια **πολιτική-ναυαρχίδα του ρυθμιζόμενου καπιταλισμού**, όπως τη χαρακτηρίζει η Hooghe, ανάμεσα σε ένα πλήθος μικτών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μια πολιτική, η οποία πήρε το χαρακτήρα αποζημίωσης, με αμφιλεγόμενη αποτελεσματικότητα που όμως πολύ δύσκολα θα εξαφανιστεί από την Ευρωπαϊκή ατζέντα αν και οι φωνές επανεθνικοποίησης γίνονται όλο και πιο ηχηρές. Η παρούσα μελέτη προσεγγίζει τα ιστορικά θεμέλια της Περιφερειακής Πολιτικής, σκιαγραφεί την εξελικτική της πορεία και παραθέτει πολιτικές που εφαρμόζονται μέχρι και σήμερα. Αναφέρεται σε ποικίλα θέματα που απασχόλησαν τους μελετητές αυτής της πολιτικής και γενικότερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τέλος εξειδικεύεται στην ONE και συγκεκριμένα στον τρόπο και στην ένταση της επιρροής που άσκησε και συνεχίζει να ασκεί στο στόχο της Συνοχής.

I. Αντί προλόγου...

Έχουν περάσει ήδη πενήντα χρόνια από την ίδρυση της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Τα γεγονότα εξελίχθηκαν με τέτοιο τρόπο και με τέτοια ταχύτητα ώστε φαίνονται αδιανόητες οι σημερινές συνθήκες για κάποιον που έζησε τα πρώτα στάδια ζωής αυτού του οικοδομήματος. Μέχρι να λάβει τη σημερινή της μορφή, η Ευρωπαϊκή Ένωση πέρασε από πολλά στάδια. Κάποια από αυτά συνέβαλαν στην εξέλιξή της, σύμφωνα με τους στόχους που κατά καιρούς θέτονταν ενώ κάποια άλλα της ανέκοψαν την πορεία, ίσως να τη γύρισαν και λίγο πίσω. Αποτέλεσαν όμως όλα αυτά τα στάδια, μια φυσιολογική πορεία ενός δύσκολου εγχειρήματος που στόχευσε στην σύγκλιση των πολιτικών και των συμφερόντων πολυάριθμων κρατικών οντοτήτων, τα οποία αναγνώριζαν τα μελλοντικά οφέλη αυτής της προσπάθειας αλλά την ίδια στιγμή προβληματίζονταν λόγω της εκχώρησης κυριαρχικών δικαιωμάτων τους σε ένα διεθνή οργανισμό.

Ο στόχος αυτής της μεταπτυχιακής διατριβής είναι να ασχοληθεί με ένα θέμα, το οποίο πολύ σύντομα εξελίχθηκε σε ένα βασικό και κυρίαρχης σημασίας ζήτημα της Ευρωπαϊκής ατζέντας, αυτό της Διαρθρωτικής Πολιτικής της Ε.Ε. ή καλύτερα της πολιτικής που υπηρετεί τον στόχο της «συννοχής» της Ε.Ε.. Έχει γραφτεί και έχει ειπωθεί όλα αυτά τα χρόνια πληθώρα απόψεων για την ευρύτατη Περιφερειακή Πολιτική. Εδώ γίνεται μια προσπάθεια συλλογής όσων περισσότερων δυνατών θέσεων έτσι ώστε να παρουσιαστεί συνολικά αυτό το πολυσυζητημένο θέμα.

Η εργασία αυτή έχει ως στόχο να περιγράψει με τον πιο περιεκτικό τρόπο τις φάσεις εξέλιξης αυτής της πολιτικής μέχρι σήμερα, της οποίας η περιγραφή αναφέρεται από τον Marks σαν ένας «κινούμενος στόχος»¹, να ασχοληθεί με θέματα που προκάλεσαν πολλές συζητήσεις όπως αυτό της διακυβέρνησης της περιφερειακής πολιτικής, να αναλύσει πολιτικές που σχετίζονται άμεσα με τη χώρα μας, να βγάλει κάποια συμπεράσματα από τα μέχρι σήμερα γεγονότα και μέσα σε λογικά πλαίσια με βάση τη συγκεκριμένη έρευνα να προτείνει πιθανώς επιτυχείς πολιτικές.

Α' Ενότητα

II. Τα στάδια χάραξης και ανάπτυξης Περιφερειακής Πολιτικής σε Ευρωπαϊκό επίπεδο

Το πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας ξεκινά με μια σχετικά σύντομη ιστορική ανασκόπηση και αυτό γίνεται για δυο λόγους. Πρωτίστως γιατί είναι εξαιρετικά σημαντικό ο αναγνώστης να έχει γνώση των σταδίων εξέλιξης της Περιφερειακής Πολιτικής της Ε.Ε. έτσι ώστε να σχηματίσει ευκολότερα και πληρέστερα άποψη για το συγκεκριμένο θέμα και δευτερευόντως γιατί πλήθος ερωτημάτων και σοβαρών ζητημάτων που απασχολούν σήμερα τους ειδήμονες αυτής της πολιτικής, έχουν βαθιές ρίζες στα πρώτα χρόνια ζωής αυτού του οργανισμού.

α. Τα πρώτα χρόνια ζωής της Περιφερειακής Πολιτικής

Στη Συνθήκη της Ρώμης το Μάρτη του 1957, στην οποία υπογράφηκαν οι ιδρυτικές συνθήκες της ΕΟΚ και της ΕΥΡΑΤΟΜ, έγινε μια πρώτη αναφορά στην ύπαρξη περιφερειακών ανισοτήτων, σαν συμπέρασμα από τη μελέτη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών. Παρατηρήθηκε ότι το κ.κ. ΑΕΠ διέφερε ακόμα και πέντε φορές

¹ Marks G. «Exploring and Explaining Variation in EU Cohesion Policy» στο: Hooghe Liesbet (edited) (1996), «Cohesion Policy and European Integration», pp.420

από περιφέρεια σε περιφέρεια αλλά παρόλα αυτά δεν υπήρξε κάποιας μορφής δέσμευση για τη δημιουργία Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής. Στο προοίμιο της Συνθήκης αναφέρθηκε η ανάγκη αντιμετώπισης των περιφερειακών ανισοτήτων και της οπισθοδρόμησης των λιγότερο ευνοημένων περιοχών, γιατί αποτελούσαν εμπόδια για την “αρμονική ανάπτυξη” της Κοινότητας, αλλά δεν έγινε σαφές αν αυτό θα πραγματοποιούνταν μέσω Κοινοτικών ή εθνικών πολιτικών ή με έναν συνδυασμό των δύο. Έτσι λοιπόν, για σχεδόν δυο δεκαετίες αποτέλεσε ζήτημα εθνικής αρμοδιότητας. Υπήρχε όμως ένα παράδοξο στοιχείο. Ενώ επίσημα δεν υπήρχε Περιφερειακή Πολιτική σε Κοινοτικό επίπεδο μέχρι το 1975, ένας αριθμός οικονομικών φορέων είχαν αναπτύξει μια περιφερειακή διάσταση. Αυτά ήταν i) το **Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο**, το οποίο ιδρύθηκε με τη Συνθήκη της Ρώμης με στόχο να βελτιώσει την κινητικότητα στην αγορά εργασίας, κυρίως μέσω της παροχής πόρων για την εκπαίδευση εργατών που επηρεάστηκαν από τη βιομηχανική αναδιάρθρωση, ii) η **Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα**, η οποία ιδρύθηκε με τη Συνθήκη του Παρισιού και η οποία έδινε δάνεια, επιδόματα και βοήθεια για στέγαση σε συγκεκριμένες ομάδες εργαζομένων, iii) η **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων**, η οποία ιδρύθηκε μαζί με το ΕΚΤ και η οποία παρείχε δάνεια με προνομιακό επιτόκιο σε διάφορους παράγοντες που στόχευαν στην οικονομική ανάπτυξη λιγότερο ευνοημένων περιοχών και τέλος iv) το **Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων**, το οποίο αποτέλεσε μέρος της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής το 1962 και το οποίο παρείχε βοήθεια για επενδύσεις σε μη ευνοημένες αγροτικές περιοχές. Όμως παρά την ύπαρξη αυτών των διαστάσεων, το τι πραγματικά γινόταν ήταν εντελώς διαφορετικό. Ο Επίτροπος G. Thomson ανέφερε ότι: «αυτές οι μορφές Κοινοτικής βοήθειας (...) όταν ειδωθούν συνολικά (...) φαίνεται ότι διευρύνουν το περιφερειακό χάσμα παρά το κλείνουν»². Παρά όμως την έλλειψη αποτελεσματικότητας, το γεγονός ότι υπήρχε κάποιου είδους δράση για τη μείωση κάποιων ανισοτήτων δείχνει ότι υπήρχε έντονος προβληματισμός πάνω στο θέμα.

Μετά το 1969, ένας συνδυασμός γεγονότων επανέφεραν στο προσκήνιο τη σημασία υιοθέτησης Περιφερειακής Πολιτικής, επίσημα πια και στοχευμένα. Αυτά τα γεγονότα ήταν το ζήτημα της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, με το οποίο ασχολήθηκε το σχέδιο Werner το 1970, η επικείμενη διεύρυνση των Ε.Κ. προς τη Μ.

² Swift M., (1978) «A Regional Policy for Europe», Young Fabian Pamphlet 48. Παρατίθεται στο : Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», pp.35

Βρετανία, τη Δανία και την Ιρλανδία και η βοήθεια που έπρεπε να δοθεί στη βιομηχανία. Στη Σύνοδο του Παρισιού το 1972, η Ευρώπη των εννιά ασχολήθηκε για πρώτη φορά με μελλοντικές προτεραιότητες και συμφωνήθηκε να χαρακτηριστεί “ύψιστης σημασίας” το ζήτημα της αντιμετώπισης των διαρθρωτικών και περιφερειακών ανισοτήτων, γιατί η μη αντιμετώπισή του ενδεχομένως να επηρέαζε αρνητικά την πραγματοποίηση της τότε ONE, η οποία σαν ιδέα ναυάγησε. Ακόμα συμφωνήθηκε η ίδρυση του **Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης**, το οποίο θα βοηθούσε στη μείωση των ανισοτήτων.

Επιπλέον ζητήθηκε από την Επιτροπή να προετοιμάσει μια αναφορά των περιφερειακών προβλημάτων και πιθανούς τρόπους επίλυσής τους. Αυτή η αναφορά παρουσιάστηκε τον Μάη του 1973 και έμεινε γνωστή ως «Thomson Report». Σε αυτήν γινόταν μια ανάλυση των προβλημάτων και δίνονταν οι κατευθυντήριες γραμμές για τη λειτουργία του ΕΤΠΑ και για τον συντονισμό των εθνικών πολιτικών για την περιφέρεια. Το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό αυτής της αναφοράς αλλά και γενικότερα αυτής της περιόδου, ήταν η συμπερίληψη των αρχών i) της *προσθετικότητας*, σύμφωνα με την οποία η Κοινοτική χρηματοδότηση δεν πρέπει να υποκαθιστά τους εθνικούς πόρους αλλά να λειτουργεί συμπληρωματικά με αυτούς, ii) η αρχή του *συντονισμού*, σύμφωνα με την οποία θα δημιουργούνταν ένα είδος εταιρικής σχέσης μεταξύ των διαφόρων δρώντων έτσι ώστε να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των δράσεων και τέλος iii) η αρχή της *συγκέντρωσης*, η οποία όριζε ότι τα κονδύλια θα πρέπει να στοχεύουν στις περιοχές που τα έχουν περισσότερο ανάγκη.

Οι τελικές αποφάσεις αναμένονταν μερικούς μήνες μετά, αλλά εμπόδια είχαν ήδη αρχίσει να εμφανίζονται. Η Ιταλία, το Η. Βασίλειο και η Ιρλανδία πίεζαν για να δοθούν περισσότερα χρήματα στο ΕΤΠΑ με το σκεπτικό ότι η εξάλειψη των ανισοτήτων αποτελεί προαπαιτούμενο για την ONE, ενώ η Δ. Γερμανία και το Βέλγιο τάχθηκαν υπέρ ενός μικρότερου προϋπολογισμού θεωρώντας ότι η ίδια η ONE θα βοηθήσει στην μείωση αυτών των ανισοτήτων. Με λίγα λόγια, είχε ήδη αρχίσει να αναπτύσσεται η διαμάχη μεταξύ φιλελευθερισμού και ρυθμιζόμενου καπιταλισμού, ζήτημα που θα μας απασχολήσει σε επόμενο κεφάλαιο.

Η Σύνοδος της Κοπεγχάγης τον Δεκέμβρη του 1973 κυριαρχήθηκε από «το μποϊκοτάζ του OPEC στην φόρτωση πετρελαίου για την Ολλανδία, τη μείωση των

εξαγωγών πετρελαίου στα υπόλοιπα οκτώ κράτη-μέλη»³ και από την μετέπειτα οικονομική κρίση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, όχι μόνο να καθυστερήσει τις αποφάσεις για την ακολουθούμενη πολιτική και για τα διαδικαστικά θέματα της Περιφερειακής Πολιτικής αλλά και να την υποσκάψει, εφόσον η πετρελαϊκή κρίση δημιούργησε μια ασάφεια και μια αμφιβολία σχετικά με την αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών πολιτικών σε περίπτωση ύφεσης. Πλέον είχε χαθεί ο ενθουσιασμός για αυτήν την πολιτική.

Παρά όμως το απαισιόδοξο κλίμα, η Επιτροπή δεν σταμάτησε τις προσπάθειές της και τις επαφές της με τα κράτη-μέλη. Έγινε σημαντικός σύμμαχος με εκείνα που στήριζαν τον ανερχόμενο ρόλο της και το αποτέλεσμα ήταν να δοθεί το πράσινο φως για την ίδρυση του ΕΤΠΑ, αφού πρώτα βέβαια η Ιρλανδία και η Ιταλία είχαν απειλήσει ότι θα σαμποτάρουν την προγραμματισμένη Σύνοδο στο Παρίσι το 1974. Το ΕΤΠΑ, «το οποίο οφείλει την ύπαρξή του στο γεγονός ότι έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίηση ευρύτερων συμφωνιών μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Κ., όπως η διεύρυνση»⁴, χρηματοδότησε έργα υποδομής και έργα που σχετιζόνταν με τη βιομηχανία. Στη χρηματοδότησή του συνέβαλαν έξι κράτη, ενώ τα ευεργετηθέντα κράτη-μέλη ήταν η Ιρλανδία, η Ιταλία και το Η. Βασίλειο. Η διανομή των χρημάτων, σε αντίθεση με την πρόταση της Επιτροπής που ήθελε να γίνει με συγκεκριμένα κριτήρια-στόχους, έγινε σύμφωνα με εθνικά ποσοστά που όρισαν τα ίδια τα κράτη-μέλη (Ιταλία 40%, Ην. Βασίλειο 28%, Γαλλία 15%, Γερμανία 6,4%, Ιρλανδία 6% και λοιπά κράτη 4,6%) .

Παρά όμως αυτήν τη χρηματοδότηση, δεν πραγματοποιήθηκε καμία αξιολόγηση μεταβολή στις ανισότητες, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην οδηγία που εξέδωσε η Επιτροπή το 1977. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο πρότεινε να αυξηθούν τα διατιθέμενα κονδύλια και ένα ποσοστό αυτών των χρημάτων, το 13%, να διανέμεται ανεξαρτήτως εθνικών ποσοστών, επιθυμώντας να δώσει μια πιο «Κοινοτική» διάσταση σε αυτήν την προσπάθεια. Όπως όμως ήταν φυσικό, αυτή η πρόταση δεν αντιμετωπίστηκε καθόλου ευνοϊκά από το Συμβούλιο, εφόσον πολλά κράτη-μέλη πίστευαν ότι με αυτόν τον τρόπο θα δινόταν το δικαίωμα στην Επιτροπή να εμπλέκεται σε θέματα που θεωρούνταν ακόμα ζητήματα προς λύση σε εθνικό επίπεδο. «Η μάχη που δινόταν για την Περιφερειακή Πολιτική φαινόταν σαν μια

³ Halstead J. (1982), «The Development of the European Regional Fund since 1972», PhD thesis, University of Bath. Παρατίθεται στο: Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», pp.40

⁴ Allen David, «Cohesion and Structural Adjustment» στο: Wallace H. & Wallace W. (ed.) (1997), «Policy-Making in the European Union», pp.212

γνώριμη συμπλοκή ανάμεσα στις κυβερνήσεις των κρατών-μελών και στην Επιτροπή σχετικά με το τίπος η επιρροή θα κυριαρχούσε»⁵.

Τα κράτη-μέλη δεν είχαν αφομοιώσει ακόμα στο εσωτερικό τους την έννοια της «Κοινότητας», της κοινής Ευρωπαϊκής ταυτότητας, την έννοια της αλληλεγγύης και της αλληλοσυμπάρστασης και προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να περιφρουρήσουν στοιχεία εθνικών τους πολιτικών. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ακόμα και αυτά τα χρήματα που δόθηκαν πρώτη φορά από το ΕΤΠΑ, στα μάτια των κρατών-μελών πήραν τη μορφή αποζημίωσης για την συνεισφορά τους στον Κοινοτικό προϋπολογισμό και όχι τη μορφή μιας αναπτυσσόμενης Κοινοτικής πολιτικής.

Επανερχόμενοι, σταδιακά το Συμβούλιο αποδέχτηκε το σύστημα ανεξαρτήτως ποσοστών, μειώνοντας βέβαια τα διατιθέμενα χρήματα στο 5 % του συνολικού ποσού. Αυτό το γεγονός αποτέλεσε έναν καθαρό συμβιβασμό μεταξύ των πιθανώς επωφελούμενων κρατών-μελών (Ιταλία & Ιρλανδία), στηριζόμενα και από τα κράτη που κρατούσαν θετική στάση στις Κοινοτικές πρωτοβουλίες (Λουξεμβούργο & Ολλανδία) και των κρατών που αντιτίθονταν στην επέκταση των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής (Γαλλία & Ην. Βασίλειο). «Συνολικά ιδωμένες οι αλλαγές που συμφωνήθηκαν το 1979, χαρακτηρίζονται περισσότερο σαν μια ανασκόπηση της Περιφερειακής Πολιτικής παρά σαν μια σημαντική μεταρρύθμιση⁶». Η ίδια ακριβώς γέυση διατηρήθηκε μετά και από την ανεπαίσθητη σημασία «μεταρρύθμιση» του 1984.

Αν και από τον πίνακα που ακολουθεί διαφαίνεται μια συνεχής αύξηση των ποσών που δίνονταν, παρόλα αυτά το ΕΤΠΑ αποδεικνυόταν πολύ μικρό για να συνεισφέρει σημαντικά στις περιφερειακές ανισότητες και αυτό ήταν αναμενόμενο γιατί η ίδια η Επιτροπή δεν κατάφερε να του παράσχει όλη εκείνη την ανεξαρτησία και τα κονδύλια που χρειαζόταν για να έχει τα αναδιανεμητικά αποτελέσματα που επιθυμούσε, εφόσον κυριάρχησαν τα συμφέροντα των εθνικών κυβερνήσεων.

Πίνακας 2.1

Μεταβολές στο απόλυτο και σχετικό μέγεθος των διατιθεμένων ποσών από το ΕΤΠΑ (1975-1986). Το απόλυτο μέγεθος της χρηματοδότησης μετράται σε εκατομμύρια ECU σε τιμές 1996⁷

⁵ Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», pp.64

⁶ Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», pp.58

⁷ ECU: Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα, δηλαδή ένα σταθμισμένο καλάθι νομισμάτων των κρατών-μελών της Ε.Κ., η οποία χρησίμευε ως βάση για τον προσδιορισμό των διμερών κεντρικών ισοτιμιών. Το ειδικό βάρος κάθε νομίσματος καθοριζόταν από τη σχετική σπουδαιότητα που είχε το ΑΕΠ κάθε

Έτος	Ποσό χρηματοδότησης	% του Κοινοτικού Προϋπολογισμού
1975	257,6	4,8
1976	394,3	5,6
1977	378,5	4,9
1978	581,0	4,6
1979	945,0	6,1
1980	1165,0	6,7
1981	1540,0	7,3
1982	1759,5	7,6
1983	2010,0	7,6
1984	2140,0	7,3
1985	2289,0	7,5
1986	3176,5	9,1

Πηγή: Wise & Croxford 1988:165. Παρατίθεται στο: Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», pp.62

β. Η ανάπτυξη της Περιφερειακής Πολιτικής

Παρά τις μέχρι τότε σχετικά ατελέσφορες προσπάθειες της Επιτροπής, τα πράγματα άλλαξαν το 1988. Δυο ήταν τα γεγονότα που δημιούργησαν το κατάλληλο πλαίσιο για τη μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων. Το ένα ήταν η υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης το 1986, υπό την προεδρία του Jacques Delors, υπέρμαχου του ρυθμιζόμενου καπιταλισμού, η οποία απαιτούσε ευρύτερη οικονομική και κοινωνική συνοχή και το άλλο ήταν η προσχώρηση της Πορτογαλίας και της Ισπανίας το 1985. Αυτή η διεύρυνση είχε ως αποτέλεσμα τον διπλασιασμό του πληθυσμού των περιοχών με ΑΕΠ κάτω από το 50% του Κοινοτικού μέσου όρου, γεγονός που από μόνο του απαιτούσε την περαιτέρω εξέλιξη της Περιφερειακής Πολιτικής. Αλλά ανεξάρτητα από αυτό, αυτή η διεύρυνση συνέβαλλε στην εισαγωγή ενός νέου τύπου προγράμματος, αυτό των **Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων** σαν απάντηση στην Ελληνική απειλή ότι θα ασκήσει βέτο στη νέα διεύρυνση αν εκ των προτέρων δεν συμφωνηθεί κάποιο είδος αποζημίωσής της για την οικονομική ζημιά που θα υφίστατο.

Για πρώτη φορά χρησιμοποιείται ο όρος «συνοχή», ασαφής κατά πολλούς, ο οποίος χρησιμοποιείται σε ένα πλήθος Κοινοτικών Πολιτικών, συμπεριλαμβανομένης της διαρθρωτικής και που σαν στόχος αποσκοπεί στη μείωση των περιφερειακών και κοινωνικών ανισοτήτων. Ακόμα προωθείται η μεταρρύθμιση των τριών ήδη

κράτους-μέλους στο συνολικό προϊόν της Κοινότητας και από το συνολικό μερίδιο κάθε χώρας στο ενδοκοινοτικό εμπόριο

υφιστάμενων ταμείων, του ΕΤΠΑ, του ΕΚΤ και του ΕΓΤΠΕ με σκοπό να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητά τους μέσω της συνεργασίας τους. Η πιο σημαντική όμως μεταβολή είναι αυτή του ποσού που θα διατεθεί μέχρι το 1993 για τον στόχο πια της συνοχής, το οποίο ανέρχεται σε 14δισ ECU, κάτι αντίστοιχο του 25% του Κοινοτικού προϋπολογισμού. Ένα ποσοστό-προάγγελο για αυτά που θα ακολουθούσαν, όπως και πολύ μακρινό από αυτά που παρατηρήθηκαν στον πίνακα 2.1.

Επιπρόσθετα, καθορίζεται η λειτουργία των ταμείων βάσει των αρχών της *προσθετικότητας* και της *συγκέντρωσης*, στα οποία είχε ήδη γίνει αναφορά, όπως επίσης και σε αυτές της *εταιρικής σχέσης* και του *προγραμματισμού*.

- Η αρχή της προσθετικότητας ορίζει την παροχή ευρωπαϊκών ενισχύσεων όχι ως υποκατάστατο των υφιστάμενων εθνικών δαπανών αλλά ως συμπληρωματικό στοιχείο των δαπανών αυτών.
- Σύμφωνα με την αρχή της εταιρικής σχέσης, στη χρήση των κονδυλίων εμπλέκονται όχι μόνο οι χώρες-μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αλλά και κοινωνικοί εταίροι, με σκοπό να καταστεί πιο αποτελεσματική η Περιφερειακή Πολιτική. Οι εταίροι όμως, καθορίζονται από τα κράτη-μέλη επομένως, αυτή η αρχή είναι ένα παράδειγμα της λειτουργίας της αρχής της επικουρικότητας, ζήτημα που θα μας απασχολήσει περαιτέρω σε επόμενη ενότητα.
- Ο προγραμματισμός είναι μια ακόμα αρχή σύμφωνα με την οποία εκπονείται μία σαφής στρατηγική και προσδιορίζονται οι προς επίτευξη στόχοι, μέσω τριών σταδίων: αρχικά οι εθνικές κυβερνήσεις, αφού έχουν συμβουλευτεί υποεθνικούς φορείς, υποβάλλουν αναπτυξιακά σχέδια στην Επιτροπή, μετά η Επιτροπή ενσωματώνει τις εθνικές θέσεις σε Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης και τέλος συμφωνούνται αναλυτικά επιχειρησιακά προγράμματα.
- Η τελευταία αρχή είναι αυτή της συγκέντρωσης, σύμφωνα με την οποία δίνεται προτεραιότητα στη χρήση των διαρθρωτικών κονδυλίων υπέρ εκείνων των περιοχών και υπέρ εκείνων των κοινωνικών ομάδων που έχουν την μεγαλύτερη ανάγκη και τα χρήματα κατανέμονται σε πέντε στόχους.
 - ▶ **1^{ος} στόχος:** προώθηση της ανάπτυξης των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών με κ.κ. ΑΕΠ λιγότερο από το 75% του Κοινοτικού μέσου όρου
 - ▶ **2^{ος} στόχος:** ανάπλαση των περιοχών που είχαν πληγεί σε μεγάλο βαθμό από τη βιομηχανική αναδιάρθρωση
 - ▶ **3^{ος} στόχος:** καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας για νέους πάνω από 25 ετών

- ▶ **4^{ος} στόχος:** βοήθεια για την επαγγελματική ολοκλήρωση νέων κάτω από 25 ετών
- ▶ **5^{ος} στόχος:** α. επιτάχυνση της προσαρμογής των γεωργικών δομών και β. προώθηση της ανάπτυξης αγροτικών περιοχών.

Ο στόχος 1 συγκέντρωσε το 65% του συνόλου των χρημάτων των Διαρθρωτικών Ταμείων, με επτά κράτη-μέλη να δικαιούνται χρηματοδότηση εκ των οποίων τρία στο σύνολο της επικράτειάς τους (Ελλάδα, Ιρλανδία, Πορτογαλία). Ο στόχος 2 κάλυψε επίσημα το 11,7% του συνολικού πληθυσμού (με το ποσό αυτό να φτάνει το 16,7%) με τον προσδιορισμό των δικαιούχων περιφερειών μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών-μελών. Οι στόχοι 3, 4 και 5α δεν είχαν περιφερειακό χαρακτήρα επομένως, τα χρήματα δίνονταν ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε κράτους-μέλους και τέλος ο στόχος 5β κάλυπτε το 5% του συνολικού πληθυσμού σε όλες τις χώρες, πλην αυτών που χρηματοδοτούνταν συνολικά από τον 1^ο στόχο. Τα ποσοστά χρηματοδότησης σε κάθε κράτος φαίνονται στον πίνακα 2.3 (είναι τα εντός παρενθέσεως ποσοστά). Το ποσοστό των χρημάτων όπου μοιράζονταν μέσω των στόχων ήταν το 91% του συνολικού ποσού για την διαρθρωτική πολιτική, με το υπόλοιπο 9% να χρηματοδοτεί «Κοινοτικές Πρωτοβουλίες».

Το 1988 ήταν πράγματι έτος-σταθμός για την ανάπτυξη της Περιφερειακής Πολιτικής. Τα πιο εύπορα κράτη-μέλη στήριζαν την υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς και σε αυτό το πλαίσιο στηρίχτηκε και ο διπλασιασμός των διαρθρωτικών κονδυλίων. Βέβαια αυτά τα κράτη-μέλη το έβλεπαν σαν μια *ανταλλαγή για την εξασφάλιση γενικής αποδοχής σε θέματα μεγίστης σημασίας και όχι σαν ένα στοιχείο του οικονομικού φιλελευθερισμού αλλά όπως και να το αντιλαμβάνόταν κανείς, το αποτέλεσμα ήταν το ίδιο. Επίσης η προϋπάρχουσα διαμάχη για το τίνοος η επιρροή θα επιβληθεί ανάμεσα στην Επιτροπή και στα κράτη-μέλη συνεχίζει να υπάρχει, με την Επιτροπή να παίζει έναν πραγματικά ενεργό ρόλο, προκαλώντας αντιδράσεις από το μέρος των κρατών-μελών.*

Ενδεχομένως να ήταν αυτή η δυσαρέσκεια, η οποία αποτυπώθηκε στη μεταρρύθμιση του 1993 όπου δεν παρατηρήθηκαν μεγάλες τομές αλλά μάλλον μια συνέχιση αυτών που είχαν ήδη συμφωνηθεί. Μετά το Μάαστριχτ, στην Ευρωπαϊκή ατζέντα υπήρχε μια ακόμα διεύρυνση, αυτή προς τη Φινλανδία, την Αυστρία και τη Σουηδία. Αν και αυτά τα νέα μέλη ήταν σχετικά εύπορα, παρόλα αυτά, περιφέρειες της Αυστρίας εντάχθηκαν στο στόχο 1. Προστέθηκε ένας ακόμα στόχος, ο 6^{ος} για την προώθηση της ανάπτυξης σε αραιοκατοικημένες περιοχές της Σκανδιναβίας. Το πιο σημαντικό γεγονός αυτής της περιόδου ήταν η Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπου υπογράφηκε η

συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όπου τέθηκε σε εφαρμογή η διαδικασία εμβάθυνσης σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, με απώτερο οικονομικό στόχο τη νομισματική ένωση με την υιοθέτηση κοινού νομίσματος. Ήταν αυτό το νέο πλαίσιο, της νομισματικής ενοποίησης που προώθησε σχεδόν τον διπλασιασμό των κονδυλίων των Διαρθρωτικών Ταμείων που θα έφταναν στα 27,4 δις ECU μέχρι το 1999 (σε αντίθεση με τα 14δις ECU της προηγούμενης περιόδου).

Οι κύριες αρχές της συγκέντρωσης, του προγραμματισμού, της προσθετικότητας και της εταιρικής σχέσης συνεχίζουν να υφίστανται με μικρές όμως μεταβολές. Όπως ήδη αναφέρθηκε, δημιουργήθηκε ένας ακόμα στόχος, ο 6^{ος}, ενώ υπήρξε μια συγχώνευση του 3^{ου} και του 4^{ου} στόχου (με τη δημιουργία του νέου 3^{ου}) ενώ ο 4^{ος} στόχος δημιουργήθηκε για να διευκολύνει την προσαρμογή των εργατών στις βιομηχανικές μεταβολές και στις αλλαγές στα συστήματα παραγωγής. Ακόμα ο στόχος 5α μαζί με τις γεωργικές δομές συμπεριέλαβε τους ψαρότοπους, αφού πρώτα ιδρύθηκε ένα νέο ταμείο, το Οικονομικό Ταμείο για τον Προσανατολισμό της Αλιείας. Σχετικά με τα ποσοστά του προϋπολογισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων που διατέθηκαν σε κάθε στόχο και σε κάθε κράτος- μέλος, φαίνονται από τον πίνακα 2.2 που ακολουθεί. Τα ποσά εκτός παρενθέσεως είναι της περιόδου 1994-1999, ενώ αυτά εντός παρενθέσεως είναι αυτά της περιόδου 1989-1993, για να υπάρξει ένα είδος σύγκρισης.

Πίνακας 2.2

Κατανομή των πόρων των στόχων 1, 2 και 5β ως ποσοστό επί του συνόλου της χρηματοδότησης ανά κράτος-μέλος το 1994-1999* (μέσα σε παρένθεση τα ποσά για την περίοδο 1989-1993)

<i>Κράτος-μέλος</i>	<i>Στόχος 1 (%)</i>	<i>Στόχος 2 (%)</i>	<i>Στόχος 5β(%)</i>
Αυστρία	0,17 (0,00)	0,17 (0,00)	5,87 (0,00)
Βέλγιο	0,78 (0,00)	2,22 (4,47)	1,12 (1,48)
Δανία	-	0,78 (0,41)	0,79 (0,94)
Φινλανδία	-	1,17 (0,00)	2,77 (0,00)
Γαλλία	2,33 (2,18)	24,55 (19,98)	33,60 (39,16)
Γερμανία	14,51 (6,84)	10,20 (9,48)	17,89 (22,89)
Ελλάδα	14,87 (17,18)	-	-
Ιρλανδία	5,98 (10,18)	-	-
Ιταλία	15,81 (19,41)	9,52 (6,31)	13,13 (16,13)
Λουξεμβούργο	-	0,11 (0,19)	0,90 (0,13)
Ολλανδία	0,16 (0,00)	4,33 (1,01)	2,19 (1,48)
Πορτογαλία	14,87 (19,28)	-	-
Ισπανία	27,98 (23,21)	15,73 (24,57)	9,70 (11,87)
Σουηδία	-	1,02 (0,00)	1,97 (0,00)
Ην. Βασίλειο	2,51 (1,81)	29,83 (32,87)	1,97 (5,91)

	100,00	100,00	100,00
--	---------------	---------------	---------------

*εκτός από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες

Πηγή: υπολογισμένα από στοιχεία της Επιτροπής 1996^α:146. Παρατίθεται στο: Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», pp.84

Ακολουθεί ακόμα ένας πίνακας σχετικά με την συνολική κατανομή των χρημάτων των Διαρθρωτικών Ταμείων ανά χώρα την περίοδο 1994-1999 και την περίοδο 1989-1993 μέσα στις παρενθέσεις.

Πίνακας 2.3

Συνολική κατανομή των χρημάτων των Διαρθρωτικών Ταμείων ως ποσοστό στα κράτη-μέλη το 1994-1999* (μέσα σε παρένθεση τα ποσά για την περίοδο 1989-1993)

<i>Κράτη-μέλη</i>	<i>Ποσοστό</i>
Αυστρία	1,04 (-)
Βέλγιο	1,31 (1,18)
Δανία	0,54 (0,64)
Φινλανδία	1,09 (-)
Γαλλία	9,65 (9,38)
Γερμανία	14,12 (9,56)
Ελλάδα	10,12 (11,96)
Ιρλανδία	4,07 (7,08)
Ιταλία	14,29 (17,08)
Λουξεμβούργο	0,06 (0,09)
Ολλανδία	1,59 (1,15)
Πορτογαλία	10,12 (13,42)
Ισπανία	22,91 (20,81)
Σουηδία	0,85 (-)
Ην. Βασίλειο	8,26 (7,65)
	100,00

*εκτός από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες

Πηγή: Υπολογισμένα από στοιχεία της Επιτροπής 1996^α:145. Παρατίθεται στο: Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», pp.85

Από αυτούς τους δυο πίνακες μπορούν να εξαχθούν πολύ χρήσιμα συμπεράσματα όμως είναι σκόπιμο να προστεθεί και το κομμάτι στο puzzle που αφορά και το Ταμείο Συνοχής έτσι ώστε τα συμπεράσματα να είναι πιο ολοκληρωμένα.

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ λοιπόν και με γνώμονα το συμφέρον των φτωχότερων χωρών εν όψει της νομισματικής ένωσης, αποφασίστηκε η σύσταση ενός ακόμα Ταμείου, αυτού της Συνοχής το οποίο θα προωθούσε την υλοποίηση προγραμμάτων που στόχευαν στην προστασία του περιβάλλοντος και στη βελτίωση των υποδομών στον τομέα των μεταφορών και δικτύων. Η χρηματοδότηση δεν

αναφέρεται σε περιφέρειες, όπως για παράδειγμα ο στόχος 1, αλλά σε κράτη-μέλη των οποίων το ΑΕΠ είναι κάτω από το 90% του ευρωπαϊκού μέσου όρου και ο προϋπολογισμός του για την περίοδο 1993-1999 είναι περίπου 15 δις ECU. Τα κράτη-μέλη που δικαιούνται χρηματοδότηση φαίνονται στον πίνακα 2.4, ενώ ακολουθεί ο πίνακας 2.5 με την κατανομή του συνόλου των χρημάτων για διαρθρωτικούς σκοπούς, συμπεριλαμβανομένων των ποσών του Ταμείου Συνοχής και των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών.

Πριν όμως από αυτά, πρέπει να αναφερθούν κάποια πολύ σημαντικά στοιχεία της δράσης του Ταμείου Συνοχής. Χαρακτηριστικό αποτελεί η σχεδόν εγκατάλειψη των αρχών της εταιρικής σχέσης και της προσθετικότητας σε αυτό το συγκεκριμένο Ταμείο. Κατά ένα βαθμό αυτό ήταν απόλυτα φυσιολογικό γιατί ο κύριος λόγος σύστασής του ήταν να βοηθήσει τα πιο φτωχά κράτη-μέλη, μέσω της χρηματοδότησης διαρθρωτικών έργων, να φτάσουν σε τέτοιο επίπεδο ανάπτυξης ώστε να πληρούν τα κριτήρια ένταξης στην ΟΝΕ, τα οποία δεν ήταν άλλα από την μείωση του ελλείμματος, με μέγιστη τιμή το 3% του ΑΕΠ και η μείωση δημόσιου χρέους τουλάχιστον στο 60% του ΑΕΠ. Ποσοστά που είναι εφικτά μόνο με αυστηρούς περιορισμούς στις δημόσιες δαπάνες. Επομένως η Ε.Ε. δεν μπορούσε να «φορτώσει» αυτά τα κράτη-μέλη με την αρχή της προσθετικότητας και για αυτό το λόγο άλλωστε η χρηματοδότηση των έργων του Ταμείου αυτού έφτανε έως και το 85% του συνολικού τους κόστους.

Πίνακας 2.4

Εκτιμήσεις της κατανομής των χρημάτων του Ταμείου Συνοχής ως ποσοστό και ως ποσό σε τιμές 1994 την περίοδο 1994-1999

<i>Κράτη-μέλη</i>	<i>ποσοστό</i>	<i>Δις ECU</i>
Ισπανία	<i>55</i>	<i>7,95</i>
Πορτογαλία	<i>18</i>	<i>2,60</i>
Ελλάδα	<i>18</i>	<i>2,60</i>
Ιρλανδία	<i>9</i>	<i>1,30</i>
	<i>100</i>	<i>14,45</i>

Πηγή: Επιτροπή 1996^α:147. Παρατίθεται στο: Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», pp.89

Πίνακας 2.5

Συνολική χρηματοδότηση των κρατών-μελών από τα: Διαρθρωτικά Ταμεία, Ταμείο Συνοχής και Κοινοτικές Πρωτοβουλίες το 1994-1999 (μέσα σε παρένθεση τα ποσά για την περίοδο 1989-1993)

<i>Κράτη-μέλη</i>	<i>Ποσοστό χρηματοδότησης, επί του συνόλου των πόρων της Ε.Ε.</i>	<i>Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση σαν ποσοστό του εθνικού ΑΕΠ</i>	<i>*Κατά κεφαλήν χρηματοδότηση με στοιχεία πληθυσμού 1999</i>
Αυστρία	<i>1,13 (0,00)</i>	<i>0,19 (0,00)</i>	<i>38,78</i>
Βέλγιο	<i>1,25 (1,18)</i>	<i>0,18 (0,00)</i>	<i>33,53</i>
Δανία	<i>0,50 (0,59)</i>	<i>0,11 (0,00)</i>	<i>25,78</i>
Φινλανδία	<i>1,19 (0,00)</i>	<i>0,40 (0,00)</i>	<i>63,19</i>
Γαλλία	<i>8,92 (9,46)</i>	<i>0,22 (0,14)</i>	<i>40,62</i>
Γερμανία	<i>12,97 (11,46)</i>	<i>0,21 (0,13)</i>	<i>43,31</i>
Ελλάδα	<i>10,58 (12,51)</i>	<i>3,67 (2,65)</i>	<i>266,90</i>
Ιρλανδία	<i>4,42 (6,68)</i>	<i>2,82 (2,66)</i>	<i>324,49</i>
Ιταλία	<i>12,92 (16,90)</i>	<i>0,42 (0,27)</i>	<i>62,20</i>
Σουηδία	<i>0,93 (0,00)</i>	<i>0,37 (0,00)</i>	<i>28,77</i>
Ολλανδία	<i>1,56 (1,11)</i>	<i>0,15 (0,07)</i>	<i>27,12</i>
Πορτογαλία	<i>10,53 (12,90)</i>	<i>3,98 (3,07)</i>	<i>284,29</i>
Ισπανία	<i>25,30 (20,57)</i>	<i>1,74 (0,75)</i>	<i>174,16</i>

Πηγή: υπολογισμένο από στοιχεία της Επιτροπής 1996^a:144. Παρατίθεται στο: Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», pp.89

* τα στοιχεία αυτής της στήλης υπολογίστηκαν βάσει των ποσοστών της πρώτης στήλης και πληθυσμιακών στοιχείων που βρέθηκαν στην Eurostat⁸

Θέλοντας να εξάγουμε κάποια συνολικά συμπεράσματα βάσει όλων αυτών των στοιχείων, μπορούμε να πούμε ότι πράγματι οι χώρες συνοχής είναι εκείνες που ευνοήθηκαν, αν δούμε τα ποσοστά της ευρωπαϊκής βοήθειας με βάση το ΑΕΠ της κάθε μίας και με βάση την κ.κ. βοήθεια. Πρέπει όμως να αναφερθεί ότι ναι μεν έχουν λάβει μεγάλα ποσά αλλά οι συνολικές ροές που έλαβαν είναι αισθητά μικρότερες από αυτές της Ιταλίας ή της Γερμανίας (πριν την Ένωση). Από αυτό μπορούμε να στηρίξουμε την μέχρι τώρα ήδη διατυπωμένη γνώμη, ότι πράγματι μέσω αυτών των κονδυλίων βοηθήθηκαν κράτη-μέλη που το είχαν πραγματικά ανάγκη αλλά εκείνα τα κράτη που ήταν κυρίως χρηματοδότες, με το σκεπτικό ότι η όλη διαδικασία αποτελεί ένα είδος αναδιανομής ή αποζημίωσης, κατάφεραν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο να αποκτήσουν και εκείνα μέρος της χρηματοδότησης. Βλέποντας για παράδειγμα τον πίνακα 2.3, τα ποσοστά της Ιταλίας και της Γερμανίας δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητα με τη Γαλλία και το Ην. Βασίλειο να ακολουθούν.

⁸ Τα πληθυσμιακά στοιχεία είναι διαθέσιμα στο:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=en&pcode=caal000>

γ. Η πορεία του στόχου της συνοχής από το 1999 έως σήμερα

Μετά την έκδοση της **Ατζέντας 2000** από την Επιτροπή τον Ιούλιο του 1997, στη Σύνοδο του Βερολίνου τον Μάρτη του 1999, αποφασίστηκε η χάραξη της νέας πολιτικής των Διαρθρωτικών Ταμείων. Ξανά στα χρονικά πλαίσια αυτής της νέας περιόδου υπήρχε στην ατζέντα το ζήτημα της προσχώρησης νέων χωρών, πολυάριθμων αυτή τη φορά. Υπήρχε αρχικά μια ασάφεια ως προς την εξέλιξη της ακολουθούμενης πολιτικής λόγω του ότι εντάχθηκαν στην Ε.Ε., τον Μάιο του 2004, η Μάλτα, η Κύπρος και οκτώ χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, στις οποίες το μέσο κ.κ. ΑΕΠ ήταν ίσο με το $\frac{1}{3}$ του μέσου κ.κ. ΑΕΠ της Ευρώπης των 15, γεγονός που θα ωθούσε στην μεγαλύτερη όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων. Αυτό σήμαινε ότι σε περίπτωση μη μεταβολής των υφιστάμενων ρυθμίσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων σχετικά με την επιλογή των περιφερειών που χρηματοδοτούνταν, τότε θα έπρεπε να διπλασιαστούν τα διατιθέμενα κονδύλια για να καλυφθούν οι ανάγκες των Ταμείων. Αυτό ήταν ζήτημα εξαιρετικά δύσκολο, εφόσον τα περισσότερα κράτη-μέλη που έδιναν χρήματα, θεωρούσαν ότι μετά τις μεταρρυθμίσεις του 1988 και του 1993, η έμφαση τώρα πια δινόταν στη σταθεροποίηση του διαρθρωτικού προϋπολογισμού.

Ακόμα εκτός από το ζήτημα της διεύρυνσης, η Ε.Ε. είχε να αντιμετωπίσει άλλο ένα περίπλοκο ζήτημα, αυτό της ΟΝΕ, της οποίας ο αντίκτυπος λόγω της απώλειας των νομισματικών εργαλείων, στις λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες δεν μπορούσε να προβλεφθεί.

Η ατζέντα 2000 στόχευσε στην «αύξηση της αποτελεσματικότητας των Διαρθρωτικών Ταμείων (συμπεριλαμβανομένου του ΕΚΤ) και του Ταμείου Συνοχής μέσω της μεγαλύτερης τομεακής και γεωγραφικής συγκέντρωσης των σχεδιαζόμενων προγραμμάτων σε συγκεκριμένους στόχους και γεωγραφικές περιοχές, βελτιώνοντας έτσι τη διοίκηση τους»⁹. Μπορεί πράγματι να ήταν αυτοί οι στόχοι, αλλά «στο κείμενό της διαπιστώνονται **σοβαρές αντιφάσεις** σε σχέση με την προτεραιότητα των διαρθρωτικών πολιτικών και τους πόρους που διατίθενται για την υλοποίησή τους. Έτσι, ενώ τονίζεται η ανάγκη να εξακολουθήσει να δίδεται προτεραιότητα στη συνέχιση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, στη συνέχεια διευκρινίζεται κατά τρόπο αντιφατικό, ότι λόγω των σημερινών δημοσιονομικών εμποδίων, δεν μπορεί να επιχειρηθεί υπέρβαση των πληρωμών για τις διαρθρωτικές προσπάθειες πέραν του

⁹ Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/agenda2000/index_en.htm

ανωτάτου ορίου του **0,46% του ΑΕΠ** που ισχύει από τη Σύνοδο του Συμβουλίου του Εδιμβούργου. Στην ουσία, όμως, αυτό σημαίνει ότι *εάν υπηρετηθούν οι ανάγκες της διεύρυνσης οι πόροι που θα διατεθούν για τις διαρθρωτικές πολιτικές ως ποσοστό του ΑΕΠ θα περιορισθούν μέχρι και το 0,33% αντί του 0,46% που ίσχυε μέχρι τότε. Το συμπέρασμα είναι και πάλι το ίδιο: περιορίζονται οι χρηματοδοτήσεις προς τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής με κυρίως πληττόμενες τις ασθενέστερες χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας»¹⁰*. Γεγονός που αποδεικνύεται από τον πίνακα 2.6. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι αυτή η μείωση οφείλεται στο γεγονός ότι αρχίζει να υπάρχει ένα είδος προενταξιακής βοήθειας στις υποψήφιες χώρες. Εν ολίγοις δεν μειώνονται τα διατεθειμένα κονδύλια, απλά διανέμονται με διαφορετικό τρόπο.

Αυτήν την περίοδο δόθηκαν 213 δις €: 195δις € από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και 18δις € από το Ταμείο Συνοχής. Αυτά τα ποσά αποτελούν το 36% του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού το 2000 μειούμενο στο 32,6% του προϋπολογισμού του 2006. Ή από το 0,41% του ΑΕΠ της Ε.Ε. το 2000, μειώνεται στο 0,31% το 2006.

Πίνακας 2.6

Δαπάνες της Ε.Ε. σε διαρθρωτικούς σκοπούς την περίοδο 2000-2006 (σε εκατομ. € - τιμές 1999)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής	32.045	31.445	30.865	30.285	29.595	29.595	29.170

Πηγή: Agenda 2000, pp. 14¹¹

Το ποσοστό του ΑΕΠ που χρησιμοποιείται για διαρθρωτικούς σκοπούς, το οποίο όμως συγκεντρώνεται ακόμα περισσότερο στις περιφέρειες που το έχουν πραγματικά ανάγκη, μειώνεται σταδιακά (λίγο πάνω από 8%) συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο.

Προφανώς, παρόμοιοι προβληματισμοί όπως αυτός που παρουσιάστηκε προηγουμένως ήταν η αιτία δημιουργίας ενός μηχανισμού που λειτούργησε σαν «δίκτυο ασφαλείας» για τις περιφέρειες του στόχου 2. Αυτό σήμαινε ότι μετά την προγραμματική περίοδο του 1999, η κάλυψη του χρηματοδοτούμενου πληθυσμού

¹⁰ Διαθέσιμο στο: www.inegsee.gr/enimerwsi_46_doc2.htm

¹¹ Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/agenda2000/public_en.pdf

αυτού του στόχου, μπορούσε να μειωθεί μέχρι μόνο κατά το 1/3 της προηγούμενης κάλυψης. Με αυτόν τον τρόπο συγκεκριμένα κράτη-μέλη, συμπεριλαμβανομένου και του Ην. Βασιλείου θα είχαν χάσει πολύ μεγαλύτερα ποσά.

Όσον αφορά τους στόχους, έγιναν κάποιες μεταβολές. Ο στόχος μειώθηκαν στον αριθμό και έγιναν τρεις και σχεδόν το 70% των συνολικών δαπανών στοχεύει σε περιφέρειες του προηγούμενου στόχου 1, σε περιφέρειες δηλαδή που στερούνται ανάπτυξης. Ο στόχος 2 χρηματοδοτεί περιφέρειες που βρίσκονται σε διαρθρωτική κρίση και ο στόχος 3 αναφέρεται σε περιοχές που χρειάζονται στήριξη όσον αφορά τη μόρφωση και την επαγγελματική εκπαίδευση των εργαζομένων. Αναλυτικά τα ποσά που διατίθενται και τα ποσοστά κάλυψης φαίνονται από τον πίνακα 2.7 όπως επίσης παρατίθεται και χάρτης των επιλέξιμων περιοχών στο παράρτημα 1.

Πίνακας 2.7

Τα νέα ποσά των Διαρθρωτικών Ταμείων της περιόδου 2000-2006

	Στόχος 1	Στόχος 2	Στόχος 3
Διαθέσιμα κονδύλια (σε δις €)	<i>135,90</i>	<i>22,50</i>	<i>24,05</i>
Ποσοστό των Διαρθρωτικών Ταμείων*	<i>69,70%</i>	<i>11,50%</i>	<i>12,30%</i>
Ποσοστό της κάλυψης του πληθυσμού	<i>22,2%</i>	<i>18%</i>	-

*το υπόλοιπο 6,50% διατίθεται σε Κοινοτικές Πρωτοβουλίες
Πηγή: Agenda 2000¹²

Μια αξιολογική παρατήρηση είναι ότι το 18% της πληθυσμιακής κάλυψης του στόχου 2, που αποτελεί και το ανώτατο όριο, πρέπει να περιλαμβάνει 10% βιομηχανικές περιοχές και περιοχές που βασίζονται στον τομέα των υπηρεσιών, 5% αγροτικές περιοχές, 2% αστικές περιοχές και 1% περιοχές που εξαρτώνται από τη βιομηχανία αλιείας. Αυτός ο εξ' αρχής καθορισμός της επιλεξιμότητας των περιοχών, θέτει περιορισμούς στην πολιτική των κρατών-μελών. Ακόμα εξ' ίσου σημαντικό είναι ότι αποφασίστηκε η ύπαρξη μιας μεταβατικής στήριξης σε κάποιες περιφέρειες. Συγκεκριμένα, οι περιφέρειες και οι περιοχές που ήταν επιλέξιμες για χρηματοδότηση στην περίοδο 1994-99 και οι οποίες στην νέα περίοδο χάνουν αυτό το δικαίωμα, θα λαμβάνουν σταδιακά μειούμενες πληρωμές μέχρι το τέλος του 2005. Για μια πιο ολοκληρωμένη άποψη παρατίθεται ένας ακόμα πίνακας.

¹² Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/agenda2000/public_en.pdf

Πίνακας 2.8

Επιλέξιμος πληθυσμός για χρηματοδότηση από τα Διαρθρωτικά Ταμεία ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού της Κοινότητας

	Στόχος 1	Στόχος 2	Στόχος 5β	Στόχος 6	Σύνολο
1989-1993	21,7	16,8	5,0	-	43,5
1994-1999	26,5	16,4	8,8	0,4	51,3
2000-2006	22,5	18,2	-	-	40,7

Πηγή: Wishlade(1998,1999); Commission (1995,1997). Παρατίθεται στο: Bachtler John & Mendez Carlos (2007), «Who Governs EU Cohesion Policy? Deconstructing the Reforms of the Structural Funds», pp. 541

Από αυτόν τον πίνακα φαίνεται η μεταβολή ως προς την επιλεξιμότητα του χρηματοδοτούμενου πληθυσμού και η προφανής μείωσή του κατά τη διάρκεια της τελευταίας περιόδου.

Σχετικά με την ένταξη των νέων κρατών-μελών, από τη στιγμή της προσχώρησής τους, θα είναι σταδιακά επιλέξιμα για συγχρηματοδότηση από τις διαρθρωτικές πολιτικές της Ένωσης. Βέβαια αυτό θα γίνει μέχρι ένα μέγιστο ποσοστό της τάξης του 4% του ΑΕΠ του κάθε κράτους εφόσον αυτό θεωρείται, βάσει μελετών, ότι μπορεί να απορροφηθεί. Βέβαια «έχει κεφαλαιώδη σημασία να εξοικειωθούν οι υποψήφιας χώρες με τις αρχές και τις διαδικασίες των διαρθρωτικών πολιτικών (...) για τον σκοπό αυτό και στο πλαίσιο της ενισχυμένης προενταξιακής στρατηγικής, οι υποψήφιας χώρες είναι σκόπιμο να λάβουν, ήδη πριν από την προσχώρησή τους, βοήθεια με σκοπό την προπαρασκευή τους».¹³ Από το 2000 λοιπόν και μετά, καθιερώθηκε μια *προενταξιακή ενίσχυση* ανερχόμενη στο σταθερό ποσό των 3.120 εκ.€ το χρόνο, η οποία προβλέπεται να ωφελεί όλες τις υποψήφιας χώρες στην προσέγγιση των Κοινοτικών προτύπων, όσον αφορά τις υποδομές στους τομείς των μεταφορών και του περιβάλλοντος. Ακόμα ορίστηκε να παρέχεται και μια βοήθεια για την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αυτών των χωρών παράλληλα με το πρόγραμμα Phare το οποίο «επικεντρώνει τις παρεμβάσεις του σε δυο βασικές προτεραιότητες που συνδέονται με τη συνέχιση του Κοινοτικού κεκτημένου: την προτεραιότητα “institution building”- δηλαδή την κατάρτιση στελεχών - και τη χρηματοδότηση των επενδύσεων σε ποσοστό 30 και 70% αντίστοιχα του προϋπολογισμού για τις υποψήφιας χώρες»¹⁴.

¹³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (5/1997), «Πρόγραμμα Δράσης 2000, για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ένωση», σελ. 58

¹⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (5/1997), «Πρόγραμμα Δράσης 2000, για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ένωση», σελ 98

Κατά τη διάρκεια του 2005 και 2006 συζητήθηκαν και αποφασίστηκαν οι προοπτικές της διαρθρωτικής πολιτικής για την επόμενη περίοδο, από το 2007 έως το 2013. **Περισσότερη ανάπτυξη και θέσεις εργασίας για όλες τις περιφέρειες και πόλεις της Ε.Ε.**- αυτό το μήνυμα θα βρίσκεται στον πυρήνα της πολιτικής για τη συνοχή αυτήν την περίοδο. Παράλληλα με αυτά, πραγματοποιήθηκε και το δεύτερο μέρος της 5^{ης} διεύρυνσης προς τις χώρες της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, με την Ε.Ε. να αριθμεί πια 27 κράτη-μέλη.

Πιο συγκεκριμένα οι κατευθυντήριες γραμμές της στρατηγικής της πολιτικής συνοχής, έχουν ως στόχο¹⁵:

- να γίνουν η Ευρώπη και οι περιφέρειές της πιο ελκυστικοί τόποι για επενδύσεις και απασχόληση (μέσω της προώθησης μέτρων για τους τομείς του περιβάλλοντος, των μεταφορών και της ενέργειας)
- να βελτιωθεί η γνώση και η καινοτομία·
- να δημιουργηθούν περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας
- να ληφθεί υπόψη η χωροταξική διάσταση της πολιτικής της συνοχής (η πολιτική της συνοχής θα πρέπει να προσαρμοστεί στις ανάγκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιφερειών σε συνάρτηση με τα προβλήματα και τις ευκαιρίες που απορρέουν από τη γεωγραφική τους κατάσταση)

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η μεγαλύτερη επένδυση που έγινε ποτέ από την Ε.Ε. μέσω των διαρθρωτικών εργαλείων θα αντιστοιχεί σε € 308 δις (σε τιμές 2004), το 35,7% του Ευρωπαϊκού προϋπολογισμού δηλαδή για να στηρίξει το πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης και να κεντρίσει τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, εφόσον πλέον η ανεργία έχει μετεξελιχθεί σε μάστιγα, με καθαρούς χρηματοδότες την Αυστρία, την Ολλανδία, τη Γαλλία, τη Γερμανία και το Ην. Βασίλειο. Δεν πρέπει ακόμα να μας διαφύγει το γεγονός ότι το 2005 μειώθηκε ο προϋπολογισμός της Ε.Ε. στο 1,045% του Α. Ε. Εισοδήματος της Ε.Ε.

Η χρηματοδότηση συνεχίζει να στηρίζεται στην αρχή της *προσθετικότητας* σύμφωνα με την οποία τα κονδύλια αυτά συμπληρώνουν τις εθνικές δράσεις, στην αρχή της *εταιρικής σχέσης*, σύμφωνα με την οποία η επίτευξη των στόχων των Ταμείων επιδιώκεται στο πλαίσιο της στενής συνεργασίας μεταξύ της Επιτροπής, του κράτους-μέλους, των αρμόδιων περιφερειακών και τοπικών αρχών, των αρχών αστικών περιοχών και άλλων δημόσιων αρχών, των οικονομικών και κοινωνικών εταίρων και οποιουδήποτε άλλου κατάλληλου φορέα που εκπροσωπεί την κοινωνία των πολιτών.

¹⁵ Διαθέσιμο στο: <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/g24230.htm>

Τέλος στηρίζεται στην αρχή του *προγραμματισμού*, σύμφωνα με τον οποίο υπάρχει πολυετής προγραμματισμός οργανωμένος σε στάδια τα οποία περιλαμβάνουν τον προσδιορισμό των προτεραιοτήτων, τη χρηματοδότηση και σύστημα διαχείρισης και ελέγχου.

Οι στόχοι συνεχίζουν να είναι τρεις στον αριθμό. Ο πρώτος στόχος είναι αυτός της “**σύγκλισης**”, είναι ο σημαντικότερος, μέσω αυτού θα δοθεί το **81,54%** του συνολικού ποσού και συνεχίζει να χρηματοδοτεί τις φτωχότερες περιφέρειες. Αναλυτικότερα και πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία είναι διαθέσιμα στο παράρτημα 2, 3 και 4, συμπεριλαμβανομένου και ενός απεικονιστικού χάρτη των επιλέξιμων περιοχών για τους δυο πρώτους στόχους. Πιο συγκεκριμένα:

- Το 70,5% αυτών των χρημάτων θα δοθεί σε περιφέρειες που το κ.κ. ΑΕΠ τους είναι μικρότερο από το 75% του ευρωπαϊκού μέσου όρου (25 κράτη)
- Το 23,2% θα δοθεί στις περιοχές που είναι επιλέξιμες από το Ταμείο Συνοχής και των οποίων το ΑΕΠ είναι κάτω από το 90% του μέσου ΑΕΠ της Ευρώπης των 25
- Το 5% θα δοθεί στις περιφέρειες του στατιστικού αποτελέσματος. Αυτές είναι οι περιφέρειες που θα ήταν επιλέξιμες από τον στόχο 1 αν το κατώτατο όριο επιλεξιμότητας παρέμενε στο 75 % του μέσου ΑΕΠ της Ε.Ε. των 15. Τώρα όμως που για την επιλεξιμότητα της χρηματοδότησης υπολογίζεται το 75% του μέσου ΑΕΠ της Ε.Ε. των 25, αυτές οι περιφέρειες δεν δικαιούνται πια κονδύλια. Αλλά για να μην διακοπεί απότομα η χρηματοδότηση, τους παρέχεται ένα είδος σταδιακά μειούμενων παροχών. (για την Ελλάδα αυτές οι περιφέρειες είναι αυτές της Δυτικής και Κεντρικής Μακεδονίας όπως επίσης και η Αττική¹⁶)
- Τέλος το 1,3% θα δοθεί σε περιοχές που θα ήταν επιλέξιμες από το Ταμείο Συνοχής αν το κατώτατο όριο επιλεξιμότητας παρέμενε στο 90 % του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ των 15, κάτι αντίστοιχα δηλαδή με αυτό που ήδη αναφέρθηκε.

Ο δεύτερος στόχος είναι ο στόχος της “**περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης**”, ο οποίος στοχεύει στην στήριξη της καινοτομίας, της αειφόρου ανάπτυξης, της καλύτερης προσβασιμότητας και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Αυτό ο στόχος θα διαθέσει το **16%** των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων και επιλέξιμες περιοχές είναι όλες αυτές που δεν περιλαμβάνονται στον πρώτο στόχο. Για

¹⁶ Διαθέσιμα στοιχεία για όλες τις χώρες στη Eurostat, Jan 2005 + calc. DG REGIO και στο: <http://ec.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/107&format=HTML>

την ακρίβεια τα ίδια τα κράτη-μέλη είναι αυτά που θα καθορίσουν την επιλεξιμότητα αυτού του στόχου.

Ο τελευταίος στόχος είναι αυτός της “**Ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας**”. Το εναπομείναν **2,5%** των διαρθρωτικών κονδυλίων, θα διατεθεί για διασυνοριακή, υπερεθνική και διαπεριφερειακή συνεργασία. «Για τους σκοπούς της διαπεριφερειακής συνεργασίας, των δικτύων συνεργασίας και της ανταλλαγής εμπειρίας, επιλέξιμη είναι ολόκληρη η επικράτεια της Κοινότητας»¹⁷. Πάλι εδώ τα κράτη-μέλη καλούνται να ορίσουν ποιες περιοχές θα χρηματοδοτηθούν.

Κατά κάποιον τρόπο αυτός ο σχεδιασμός της πολιτικής της νέας περιόδου αποτελεί μια δικαίωση της θέσης εκείνης όπου επιθυμεί την επιστροφή της διαρθρωτικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Η ολοκληρωτική μετατόπιση της ευθύνης ως προς την επιλεξιμότητα των περιοχών υπό τον δεύτερο και τρίτο στόχο στα κράτη-μέλη, είναι το αποκορύφωμα μιας τάσης για αυξημένη εθνική επιρροή στην χωρική κάλυψη αυτού του στόχου, ήδη από το 1993. Βέβαια τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά, εφόσον γνωρίζουμε ότι έχουμε να κάνουμε με πολιτικές και με “παζαρέματα συμφερόντων”, αλλά αυτά θα αναλυθούν περαιτέρω σε επόμενο κεφάλαιο.

Β' Ενότητα

III. Ε.Ε. και πολιτική Συνοχής: Νεοφιλελευθερισμός ή Ρυθμιζόμενος Καπιταλισμός

Η υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς τη δεκαετία του 1980, αναδιαμόρφωσε την Ευρωπαϊκή Πολιτική Οικονομία. Η μεταστροφή των οικονομιών προς πολιτικές που προσανατολίζονταν στην αγορά ήταν γεγονός, ενώ η Ε.Κ. έκανε πανηγυρικά την είσοδό της στον κόσμο των μικτών οικονομιών. Ο Marks και η Hooghe ονοματίζουν τα δυο αντιμαχόμενα μοντέλα οργάνωσης της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Από τη μια τοποθετούν τον νεοφιλελευθερισμό και από την άλλη τον ρυθμιζόμενο καπιταλισμό. Η διαμάχη που επικρατεί γύρω από την πολιτική συνοχής ανάγεται στη διαμάχη αυτών των δυο μοντέλων

«Η ελεύθερη οικονομία της αγοράς αποτέλεσε τον “ιδρυτικό” μύθο της ενοποίησης της Ευρώπης. Η οικονομική θεωρία του φιλελευθερισμού προσέδωσε στο μύθο αυτό

¹⁷ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, Κεφάλαιο 3, άρθρο 7, παράγραφος 3. <http://ec.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/107&format=HTML>

το κύρος της επιστημονικότητας. Η αποτυχία της σχεδιασμένης “σοσιαλιστικής” οικονομίας της Ανατολικής Ευρώπης της προσέδωσε εμπειρική έμμεση επιβεβαίωση. Η εκμετάλλευση του μύθου αυτού στον αγώνα επικράτησης μεταξύ Δύσης και Ανατολής της προσέδωσε, τέλος, και μια πολιτική επιβεβαίωση»¹⁸. Με αυτά τα λόγια ο Δ. Μαρκής θέλει να δώσει τη δική του θέση όσον αφορά την επικράτηση του φιλελευθερισμού σαν “επίσημο δόγμα” της Ε.Κ.

Ο φιλελευθερισμός ήταν πράγματι εξ’ αρχής η κατευθυντήρια γραμμή της Ε.Κ.. Η απελευθέρωση του εμπορίου, η οποία ήταν ταχύτατη σε περιφερειακό επίπεδο αλλά επίσης σημαντική σε διεθνές επίπεδο, με τη GATT να ηγείται, συνέπεσε χρονικά με την ανάδυση μικτών οικονομιών και την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας κυρίως στη Δυτική Ευρώπη. Αυτό που προσπαθούσε να κάνει η Ε.Κ., ήταν να συμβιάσει τις ιδρυτικές της αρχές υπέρ του ελεύθερου εμπορίου με την πραγματικότητα της μικτής οικονομίας και του εκτεταμένου κρατικού παρεμβατισμού σε εθνικό επίπεδο. Αυτή η προσπάθεια ήταν πολύ σημαντική αφού η μικτή οικονομία και το κράτος πρόνοιας συνέβαλλαν στην απορρόφηση των εγχώριων κραδασμών που προκαλούνταν από το άνοιγμα των συνόρων και τον εντονότερο διεθνή ανταγωνισμό.

«Ο Νεοφιλελευθερισμός, το κυρίαρχο οικονομικό και πολιτικό “όραμα”, πιστεύει ότι η εξυγίανση της οικονομίας θα προέλθει από τις “αυτογιατρεύσιμες δυνάμεις” της οικονομίας της αγοράς, αρκεί να παύσει ο “δυσλειτουργικός” παρεμβατισμός του κράτους (...) Το αντίπαλο στρατόπεδο που ενδεικτικά δεν έχει “ενιαίο” όνομα αλλά άλλοτε λέγεται Αριστερός Κεϋνσιανισμός, άλλοτε σοσιαλδημοκρατική κοινωνική οικονομία, πιστεύει αντιθέτως ότι η καταπολέμηση της ανεργίας, της ύφεσης, του πληθωρισμού και της καταχρέωσης θα πρέπει να γίνει με πολιτικά και κοινωνικά κριτήρια»¹⁹, προφανώς μέσω της παρέμβασης του κράτους.

Πιο αναλυτικά, οι Νεοφιλελεύθεροι αντιλαμβάνονται τη μεταρρύθμιση της Ενιαίας Αγοράς και την ΟΝΕ σαν μέσα απομόνωσης της αγοράς από την πολιτική παρέμβαση. Για αυτούς η αγορά πρέπει να δρα σε ευρωπαϊκό επίπεδο και οι όποιες διακυβερνητικές αποφάσεις να λαμβάνονται μεταξύ κυρίαρχων εθνικών κυβερνήσεων. Επίσης η έννοια του ανταγωνισμού δεν νοείται μόνο μεταξύ εταιριών αλλά και μεταξύ κυβερνήσεων. Επομένως η επιθυμητή κατάσταση είναι ο συνδυασμός μιας ανταγωνιστικής ευρωπαϊκής αγοράς και μιας πολιτικής εξουσίας

¹⁸ Μαρκής Δημήτρης (2000), «Η κατασκευή της Ευρώπης. Παραδοξίες της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης», σελ.26

¹⁹ Μαρκής Δημήτρης (2000), «Η κατασκευή της Ευρώπης. Παραδοξίες της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης», σελ.36

που έχει παραχωρηθεί στα εθνικά κράτη, έτσι ώστε να δημιουργηθεί το κατάλληλο ανταγωνιστικό περιβάλλον ανάμεσα στις κυβερνήσεις όσον αφορά την προσέλκυση κεφαλαίων. Υπό αυτές τις συνθήκες, μια Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική, μια ενιαία φορολογική πολιτική ή η πολιτική Συνοχής είναι απλά ανεπιθύμητες γιατί περιορίζουν τον ανταγωνισμό στην αγορά. Ακόμα η νεοφιλελεύθερη σκοπιά περιορίζει τη δράση διαφόρων κοινωνικών ομάδων για να μην υπάρχει καμία επιρροή στην εφαρμοζόμενη πολιτική. «Η ιδέα είναι να μετατεθεί ο σχεδιασμός της πολιτικής από το εγχώριο επίπεδο, όπου επηρεάζεται από εδραιωμένες κοινωνικές ομάδες και από λαϊκά εκλεγμένη νομοθετική εξουσία, σε διεθνές επίπεδο που κυριαρχείται από εθνικές κυβερνήσεις και διορισμένες επιτροπές από τεχνοκράτες»²⁰.

Σε αντίθεση με αυτά, αναπτύσσεται το σκεπτικό του ρυθμιζόμενου καπιταλισμού, στον οποίο συγκεντρώνονται οι κοινές θέσεις της Σοσιαλδημοκρατίας και της Χριστιανδημοκρατίας, χωρίς όμως να παραβλέπεται το γεγονός ότι σαν συνασπισμός είναι σχετικά αδύναμος γιατί είναι ιδιαίτερα ετερογενής. Ο κύριος στόχος είναι η δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής φιλελεύθερης δημοκρατίας ικανής να ρυθμίζει τις αγορές, να αναδιανέμει τους πόρους και να διαμορφώνει εταιρικές σχέσεις ανάμεσα σε κρατικούς και ιδιωτικούς δρώντες. Ένα πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό αυτής της ομάδας σκέψης είναι η φιλικότητα που δείχνει προς τις αγορές και η αντίθεσή της στον κρατικό έλεγχο. Οι πολιτικές που ενθαρρύνει είναι τέτοιες, ώστε να στηρίζεται η αγορά και ισχυρίζεται ότι οι αγορές λειτουργούν αποτελεσματικότερα εάν οι πολιτικοί δρώντες παρέχουν κάποια συλλογικά αγαθά, όπως τις υποδομές στον τομέα των μεταφορών και των επικοινωνιών, τα δίκτυα πληροφοριών, τον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης. Γενικότερα ενθαρρύνονται πολιτικές, οι οποίες δίνουν την δυνατότητα σε αυτούς που δεν είναι στην καλύτερη δυνατή κατάσταση από άποψη δυνατοτήτων, να μπορούν να συναγωνίζονται ισάξια και εξ' ίσου αποτελεσματικά στην αγορά. Παραδείγματα τέτοιων πολιτικών είναι η πολιτική Συνοχής, «η οποία αποτέλεσε την ναυαρχίδα του ρυθμιζόμενου καπιταλισμού»²¹ όπως επίσης και οι πολιτικές απασχόλησης, οι οποίες στοχεύουν στην καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας.

²⁰ Hooghe Liesbet & Marks Harry (2001), «Multi-Level Governance and European Integration», pp. 130

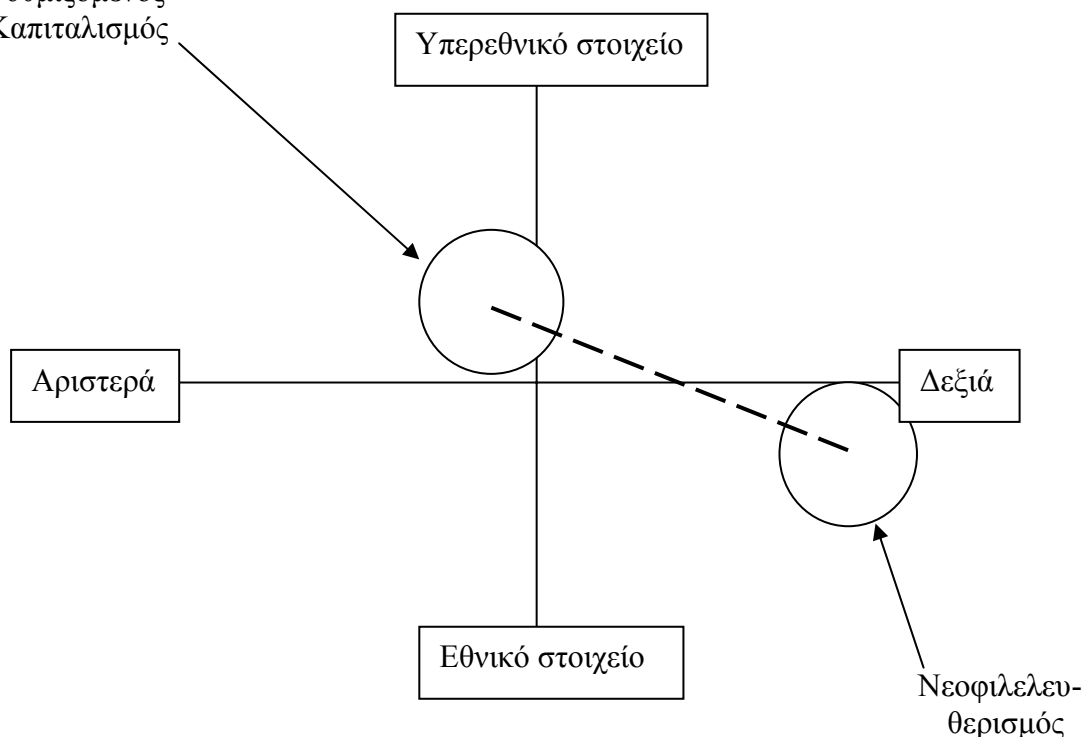
²¹ Hooghe Liesbet, (1998) «EU Cohesion Policy and Competing Models of European Capitalism», pp. 457 & 474

Η πολιτική συνοχής αποτελεί μέρος της διαμάχης αυτών των δυο αντιμαχόμενων μοντέλων για την οργάνωση της Ευρωπαϊκής κοινωνίας. Μια γραφική απεικόνιση των αντιτιθεμένων πολιτικών ίσως είναι χρήσιμη ως προς την κατανόηση.

Γράφημα 3.1²²

Οι διαστάσεις της διαμάχης

Ρυθμιζόμενος
Καπιταλισμός

Η μια διάσταση εκτείνεται ιδεολογικά από την κοινωνική δημοκρατία μέχρι τον φιλελευθερισμό της αγοράς ενώ στην άλλη υποθέτουμε την ύπαρξη μιας καθαρά Ευρωπαϊκής διάστασης της διαμάχης από τον εθνικισμό μέχρι τον υπερεθνικισμό, η οποία απεικονίζει τη διαφωνία σχετικά με το ρόλο του εθνικού κράτους σαν ρυθμιστή της οικονομικής και πολιτικής ζωής. Σε αυτό το γράφημα υποθέτουμε ότι αποκρυσταλλώνεται μια διαίρεση μεταξύ κεντρο-αριστερών υπερεθνικιστών που στηρίζουν τον ρυθμιζόμενο καπιταλισμό και δεξιών εθνικιστών που υποστηρίζουν τον νεοφιλελευθερισμό (διακεκομμένη γραμμή). Αυτός βέβαια ο διαχωρισμός πρέπει να ειπωθεί ότι απεικονίζει την κύρια τάση και όχι τον κανόνα και φυσικά υπάρχουν και περιπτώσεις πέρα από τους υπάρχοντες συνδυασμούς.

Σε αντίθεση με αυτή την άποψη, ο Pollack επισημαίνει ότι «το ζήτημα της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής δεν υπήρξε αντικείμενο αντιπαράθεσης

²² Hooghe L. & Marks H. (2001), «Multi-Level Governance and European Integration», pp. 124

ανάμεσα σε δεξιές και αριστερές κυβερνήσεις, αλλά ανάμεσα στα πλούσια και τα φτωχά κράτη»²³.

Επανερχόμενοι, όσον αφορά ειδικότερα την πολιτική Συνοχής, στη μεταρρύθμιση του 1988, υιοθετήθηκε μια πολιτική κάθετα αντίθετη σε σχέση με τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές. «Αν και ο άμεσος στόχος ήταν η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο κυριότερος σκοπός ήταν να θεσμοθετήσει αρχές-κλειδιά του ρυθμιζόμενου καπιταλισμού στην Ευρώπη»²⁴ με υπέρμαχο υποστηρικτή φυσικά αυτού του μοντέλου τον τότε πρόεδρο της Επιτροπής Jacques Delors. Η νέα αυτή πολιτική δεν υιοθετήθηκε για να αποζημιώσει τους μέχρι τότε χαμένους αλλά για να προωθήσει τις δυνατότητες ανάπτυξης σε περιοχές που είχαν μείνει πίσω, μέσω της παρακίνησης κρατικών και ιδιωτικών φορέων να δημιουργήσουν και να διανείμουν συλλογικά αγαθά.

Σχεδόν 20 χρόνια όμως μετά την αρχική εφαρμογή αυτής της πολιτικής, οι κριτικές για αυτήν δεν είναι οι καλύτερες δυνατές και αυτό φαίνεται και από τις μέχρι τώρα Εκθέσεις Συνοχής. Οι περιφερειακές ανισότητες συνεχίζουν να είναι πολύ σημαντικές επομένως η αμφισβήτηση για την αποτελεσματικότητά της είναι δεδομένη. Αυτή η αμφισβήτηση εκφράζεται με συνεχείς πιέσεις κυρίως από τα κράτη που χρηματοδοτούν την Ε.Ε. για περικοπή των διαρθρωτικών δαπανών. Επίσης, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '90 οι νεοφιλελεύθεροι έχουν καταφέρει να εντάξουν στοιχεία του μοντέλου που υποστηρίζουν στα περισσότερα κράτη-μέλη όπως και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως οι συνεχείς ιδιωτικοποιήσεις, η ευελιξία στην αγορά εργασίας και οι φορολογικές μειώσεις των επιχειρήσεων.

Εκτός αυτού εμφανίστηκαν πολλές φωνές που ζητούν την επανεθνικοποίηση της πολιτικής Συνοχής με το σκεπτικό ότι τα εθνικά κράτη γνωρίζουν τις πραγματικές ανάγκες των περιφερειών τους και ότι μπορούν να λειτουργήσουν καλύτερα στοχευμένα έτσι ώστε να υπάρξουν σημαντικότερα αποτελέσματα όσον αφορά τη σύγκλιση των ανισοτήτων. Προς υποστήριξη αυτής τους της θέσης, πολύ συχνά χρησιμοποιούν την έννοια της **επικουρικότητας**, η οποία στην Συνθήκη του Μάαστριχτ υιοθετήθηκε σαν μια γενική αρχή δράσης της Ε.Ε. και η οποία σε γενικές γραμμές ορίζει ότι η Ε.Ε. δε θα πρέπει να λαμβάνει δράση σε περιπτώσεις όπου η

²³ Pollack M. (1998), Beyond Left and Right? «Neoliberal and Regulated Capitalism in the Treaty of Amsterdam», European Studies Working Papers Online, vol. 2, no.2, University of Wisconsin, Madison. Παρατίθεται στο: Ανδρέου Γιώργος, «Συνοχή και Διαρθρωτική πολιτική στην Ε.Ε.», σελ.41

²⁴ Hooghe Liesbet, (1998) «EU Cohesion Policy and Competing Models of European Capitalism», pp. 459

δράση σε εθνικό επίπεδο είναι καταλληλότερη. «Το ζήτημα της επικουρικότητας συζητήθηκε έντονα σαν την πολιτική ορολογία του θέματος “περισσότερη ή λιγότερο Ευρώπη”(…)η αρχή αυτή επιβάλλει σε όλους μας να σκεφτούμε τι θέλουμε να κάνει η Ε.Ε. και τι να μην κάνει»²⁵. Παρά όμως τη σημασία που της δόθηκε, δεν ορίστηκε ξεκάθαρα η έννοιά της ούτε σε οικονομικούς ούτε σε νομικούς όρους, με αποτέλεσμα να θεωρείται μια αρχή χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο, η οποία όμως συντελεί στην ύπαρξη πιο ισχυρών συγκρούσεων στην Ε.Ε. «εφόσον έχει γίνει λέξη-καραμέλα στο στόμα εκείνων που υπερασπίζονται την εθνική κυριαρχία απέναντι σε ό,τι θεωρούν υπερβολική συγκέντρωση εξουσιών εκ μέρους της Ε.Ε.»²⁶.

Αυτό που μπορεί να υποστηριχθεί συμπερασματικά είναι ότι η Ε.Ε. δεν ακολουθεί κατά γράμμα κάποιο συγκεκριμένο πολιτικό μοντέλο σε κανέναν τομέα πολιτικής της αλλά δανείζεται στοιχεία από αρκετά. *Η εφαρμογή μιας μικτής πολιτικής είναι αυτή που πραγματικά αντιπροσωπεύει την Ε.Ε.*

IV. Πολιτική Συνοχής: ιδωμένη σαν ένα είδος αποζημίωσης των κρατών-μελών

Υπάρχουν δυο ερωτήματα που για κάποιους η απάντηση είναι αυτονόητη και για κάποιους άλλους είναι συζητήσιμη. Η διαρθρωτική πολιτική αποτελεί μια *έμμεση αλλά ξεκάθαρη αποζημίωση*, ή και εξαγορά κάποιων κρατών-μελών για να εξασφαλιστεί η υποστήριξή τους σε θέματα που αναμένεται ότι θα υπάρχουν έντονες διαφωνίες; Ή απλά στοχεύει στην ανάπτυξη και ενδεχομένως ο χαρακτήρας της να έχει παρεξηγηθεί; Πολλοί ειδήμονες θα εύχονταν να ισχύει το δεύτερο και μια απλή ανάγνωση των Κανονισμών που ισχύουν για τα Διαρθρωτικά Ταμεία επιβεβαιώνει ότι η διαρθρωτική πολιτική εξυπηρετεί πρωτίστως αναπτυξιακούς στόχους. Όμως η μέχρι τώρα εμπειρία δεν το αποδεικνύει. Άλλωστε θα ήταν αφελές να αποσυνδεθούν αυτά τα μεγάλα ποσά που διατίθενται, από τις διακυβερνητικές διαπραγματεύσεις του Συμβουλίου. Διακρίνεται σαφώς ένα στοιχείο εξαγοράς στο πλαίσιο των συμφωνιών και τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία διανέμονται τα χρήματα δεν είναι κατάληξη αποκλειστικά τεχνοκρατικών ιδεών αλλά και διαπραγμάτευσης.

²⁵ Pelkmans Jacques, «An EU Subsidiarity Test Is Indispensable», in the: Forum (September/October 2006), «Subsidiarity in the EU», Intereconomics, pp.249

²⁶ Τσούκαλης Λουκάς (2004), «Ποια Ευρώπη;», α΄ έκδοση (στα ελληνικά), σελ.155

Όπως αναφέρει η Wishlade «η μελέτη της οικονομικής περιφερειακής πολιτικής επισκιάζεται κατά πολύ από πολιτικούς παράγοντες και ζητήματα που σχετίζονται με άλλα πολιτικά θέματα(...)κυρίαρχες αποφάσεις που αφορούν τη στρατηγική ή τη χρηματοδότηση(...)έχουν ληφθεί στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων πάνω σε άλλα θέματα όπως ο προϋπολογισμός, η διεύρυνση, η περαιτέρω ολοκλήρωση»²⁷. Όπως εύλωτα αναφέρει ο Tarschys «από την πρώτη λειτουργία της μέχρι τη σύγχρονη εποχή, η Ευρωπαϊκή Διαρθρωτική Πολιτική αποτελεί τον ευέλικτο συνοδό άλλων λιγότερο ευέλικτων πολιτικών»²⁸. Ας δούμε κάποιες από αυτές τις περιπτώσεις.

Όπως ήδη αναφέρθηκε στο πρώτο μέρος, η πρώτη χρηματοδότηση του ΕΤΠΑ έγινε αντιληπτή σαν ένα είδος αποζημίωσης των κρατών-μελών για τη συνεισφορά τους στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Αυτή η αντιμετώπιση θεωρείται απόλυτα φυσιολογική εφόσον η ίδια η *«ίδρυση των Διαρθρωτικών Ταμείων ανάγεται στις απαιτήσεις των Βρετανών*. Ήδη από τις διαπραγματεύσεις προσχώρησης το 1972, η Μ. Βρετανία επέμενε, σαν αποζημίωση λόγω των χαμηλών πληρωμών από την Κοινή Αγροτική Πολιτική, στη δημιουργία ενός διαρθρωτικού ταμείου, πρόδρομου της σημερινής διαρθρωτικής πολιτικής μέσω του οποίου ήλπιζε να αντλεί σημαντικά ποσά από τις Βρυξέλλες»²⁹. Δεν υπήρχε μέχρι τότε κάποια επίσημη επιστροφή χρημάτων για τη Μ. Βρετανία, οπότε αυτή θα μπορούσε να είναι η λύση. Αυτή ήταν και είναι η πραγματικότητα. Τα κονδύλια των Διαρθρωτικών Ταμείων φαινόταν ότι αποτελούσαν “το μέσο ανακούφισης του πόνου”, του πόνου που σχετιζόταν με την μεταφορά χρημάτων από τον προϋπολογισμό των κρατών-μελών, σε αυτόν της Ε.Ε. Το 1985 επίσης, όταν η προσχώρηση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στην Ε.Ε. ήταν στο τελευταίο στάδιο, η Ελλάδα με την υποστήριξη της Ιταλίας και της Γαλλίας απειλούσε ότι θα ασκήσει βέτο γιατί η διεύρυνση αυτή θα αύξανε κατά πολύ τον ανταγωνισμό κυρίως των αγροτικών παραγωγών. Έτσι, η Επιτροπή για να “κλείσει τα στόματα” αυτών των κρατών και για να μην επηρεαστεί αρνητικά η επικείμενη διεύρυνση, αναγνώρισε την ανάγκη ενδυνάμωσης των αγροτικών δομών των μεσογειακών περιφερειών αυτών των χωρών, με αποτέλεσμα στη Σύνοδο του Συμβουλίου στη Στουτγάρδη να εγκριθεί τελικά το σχέδιο δράσης για την εφαρμογή

²⁷ Wishlade Fiona, «EU Cohesion Policy: Facts, Figures and Issues», στο: Hooghe Liesbet (edited) (1996), «Cohesion Policy and European Integration», pp.29

²⁸ Tarschys D. (2003), «Reinventing Cohesion: The future of European Structural Policy», Report no.17, Swedish Institute for European Policy Studies, Stockholm, pp.19. Παρατίθεται στο: Van Roozendaal G. (May/June 2006), «Regional Policy in the Americas: The EU Experience as a Guide for North-South Integration?», pp.165

²⁹ Lammers Konrad (January/February 2006), «The EU Budget- a Promising Result?», Intereconomics, pp.2

των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων, σαν μέσο αποζημίωσης αυτών των τριών χωρών.

Επιπλέον, η μεταρρύθμιση της πολιτικής συνοχής το 1988 και ο διπλασιασμός των διατιθεμένων κονδυλίων, λειτούργησε σαν αντισταθμιστική πολιτική, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η συναίνεση των τεσσάρων τότε φτωχότερων κρατών-μελών της Ε.Ε. στο πρόγραμμα της Ενιαίας Αγοράς. Αυτές οι χώρες διέτειναν ότι η απελευθέρωση της αγοράς θα όξυνε ακόμα περισσότερο τις περιφερειακές ανισότητες, οπότε έπρεπε να βρεθεί κάποια άλλη πληρωμή η οποία να εξισορροπεί αυτό το “κακό”, πράγμα που τελικά έγινε. «Ωστόσο, η διαπίστωση ότι ο στόχος της συνοχής υπήρξε το διαπραγματευτικό αντιστάθμισμα στη φιλελευθεροποίηση των αγορών, αποτελεί λιγότερο μια ερμηνεία της αρχής της συνοχής και περισσότερο μια ερμηνεία του κανόνα της ομοφωνίας, της πολιτικής δηλαδή διαδικασίας που γέννησε την αρχή αυτή»³⁰. Με αυτά τα λόγια ο Ανδρέου θέλει να τονίσει το βασικό ρόλο που έπαιξε η ομοφωνία στην εννοιολογική σύλληψη της συνοχής ως μέσο αποζημίωσης κρατών.

Ακόμα κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ η Ισπανική κυβέρνηση με την έμπρακτη υποστήριξη των άλλων τριών χωρών συνοχής, απαίτησαν τη σύσταση ενός ακόμα ταμείου, του Ταμείου Συνοχής. Αυτό αποτέλεσε μια πράξη ανταλλαγής αυτών των χωρών που θα επωφελούνταν από το νέο Ταμείο, οι οποίες με τη σειρά τους θα προσυπέγραφαν πρώτον την εμβάθυνση της Ε.Ε. μέσω της έναρξης των διαδικασιών για την ΟΝΕ και δεύτερον την επικείμενη διεύρυνση. Οι χώρες της οποίας διεύρυνσης (Αυστρία, Σουηδία, Φινλανδία) ζήτησαν και πέτυχαν τη δημιουργία ενός ακόμα στόχου που θα χρηματοδοτούσε τις αραιοκατοικημένες περιοχές της Σκανδιναβίας.

Πιο πρόσφατα, στην περίπτωση της προσχώρησης της Πολωνίας, όταν επισημάνθηκε εκ μέρους της χώρας ότι η καθορισμένη από την Ε.Ε. ποσόστωση γάλακτος δεν ήταν ικανοποιητική, τότε σαν αντάλλαγμα αυτού της προσφέρθηκε οικονομική βοήθεια από τα Διαρθρωτικά Ταμεία.

Όμως με αυτήν την νοοτροπία «η Ε.Ε. εκπέμπει λανθασμένα σήματα στις χώρες που είναι υποψήφιες για προσχώρηση(...)γιατί για όλες τις φτωχές χώρες, αξίζει να παλέψουν για να γίνουν μέλη, απλά γιατί υπό το τρέχον καθεστώς της περιφερειακής πολιτικής, θα πάρουν πολύ σημαντικά χρηματικά ποσά. Έτσι ο πραγματικός σκοπός της ολοκλήρωσης, η μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη που θα επιτευχθεί με το

³⁰ Ανδρέου Γιώργος (2002), «Συνοχή και Διαρθρωτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ.25

αμοιβαίο άνοιγμα των αγορών(...)υποχωρεί στο βάθος»³¹, σαν κάτι λιγότερο σημαντικό.

V. Η διαμάχη για τη διαχείριση της πολιτικής Συνοχής

Στη δεύτερη ενότητα δόθηκαν διάφορα στοιχεία σχετικά με τη διαχείριση της διαρθρωτικής πολιτικής. Μέχρι το 1988 η περιφερειακή πολιτική ήταν κατά βάση εθνικό θέμα οπότε δεν θα γίνει καμία αναφορά. Οι περίοδοι που θα μας απασχολήσουν είναι από το 1988 και μετά, όπου η Ε.Ε. έθεσε την πολιτική για τη συνοχή στην κορυφή της ατζέντας της και μαζί πια με την Κοινή Αγροτική Πολιτική αποτέλεσαν τις δυο βασικές χρηματοδοτούμενες πολιτικές.

Το 1988 καθιερώθηκε το “σύστημα καθορισμού των επιλέξιμων περιοχών”, το οποίο ήταν καινοτόμο σε σχέση με τις μέχρι τότε πρακτικές, οι οποίες όριζαν συγχρηματοδότηση από την Ε.Ε. προγραμμάτων που καθόριζαν τα ίδια τα κράτη. Από εκείνο όμως το χρονικό σημείο και μετά, η Επιτροπή ήταν εκείνη που συνέτασσε την λίστα των επιλέξιμων περιοχών με βάση φυσικά κάποια “Κοινοτικά” κριτήρια, δίνοντας μια ευρωπαϊκή χροιά στο περιφερειακό πρόβλημα. Έτσι καθορίζονταν οι επιλέξιμες περιοχές για κάθε στόχο, πάντα όμως με κάποιες εξαιρέσεις, οι οποίες έδιναν την δυνατότητα στα κράτη-μέλη να επηρεάσουν τα αποτελέσματα βάσει των δικών τους προτιμήσεων. Για παράδειγμα στο 2^ο στόχο, αυτό το “παραθυράκι” των κανονισμών προσέθεσε περίπου δεκ. άτομα υπό την χρηματοδότησή του.

Στην επόμενη μεταρρύθμιση του 1993, δόθηκε η δυνατότητα στα κράτη-μέλη να προτείνουν κάποιες επιλέξιμες περιοχές για τους στόχους 2 και 5β όπως επίσης και μεγαλύτερη ευελιξία σχετικά με την εφαρμογή των κριτηρίων για τον 1^ο στόχο, τροποποίηση που από κάποιους μελετητές μεταφράστηκε σαν επιστροφή στα κράτη-μέλη του ελέγχου σχετικά με την επιλογή των περιοχών που χρηματοδοτούνταν, αφού όπως έλεγε ο Pollack: *η δύναμη που είχε η Επιτροπή της παραχωρήθηκε από τις εθνικές κυβερνήσεις οπότε θα μπορούσε να της ζητηθεί πίσω κατά τη βούλησή τους.* Αυτό είχε ως αποτέλεσμα: πρώτον, να λάβουν χρήματα κάποιες περιφέρειες που είχαν ΑΕΠ πάνω από το 75% του ευρωπαϊκού μέσου όρου, χωρίς όμως η χρηματοδότηση αυτή να υπερβαίνει το 1,7% του προϋπολογισμού του 1^{ου} στόχου και δεύτερον, να υπάρξει αύξηση του επιλέξιμου πληθυσμού για χρηματοδότηση υπό τον

³¹ Lammers Konrad (January/February 2006), «The EU Budget- a Promising Result?», Intereconomics, pp. 3

2^ο στόχο κατά 7,8%. Αυτά τα “παραστρατήματα” πράγματι υπονόμευσαν την αρχή της συγκέντρωσης, όμως δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής το γεγονός ότι ναι μεν δινόταν στα κράτη-μέλη η δυνατότητα να προτείνουν επιπλέον περιοχές από αυτές που όριζε η Επιτροπή, όμως αυτές οι περιφέρειες έπρεπε να πληρούν υποχρεωτικά τα κριτήρια του εκάστοτε στόχου. Με άλλα λόγια εκπληρώνονταν κάποιες από τις επιθυμίες των κρατών μόνο όμως εφόσον ήταν απόλυτα αποδεκτό από την Επιτροπή και από τα κριτήρια που είχαν οριστεί.

Στην επόμενη μεταρρύθμιση, τα πάντα κινήθηκαν στο ίδιο περίπου μοτίβο, χωρίς να υπάρχει κάτι εξαιρετικά αξιόλογο σχολιασμού, χωρίς όμως να συμβαίνει το ίδιο και κατά τη μεταρρύθμιση για την περίοδο 2007-2013. Σε αυτήν, αναμορφώθηκαν οι τρεις στόχοι και πλέον η επιλεξιμότητα των περιφερειών για τους στόχους “περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης” και “τοπικής συνεργασίας”, δόθηκε πλήρως στην αρμοδιότητα των κρατών-μελών. «Κατά κάποιον τρόπο, το σύστημα επιλογής των περιοχών για το 2007-2013 αποτελεί μια δικαίωση της θέσης της επανεθνικοποίησης. Η ολοκληρωτική μεταφορά της ευθύνης για την επιλογή των περιφερειών του 2^{ου} στόχου στα κράτη-μέλη, αποτελεί το αποκορύφωμα μιας τάσης αυξάνουσας εθνικής επιρροής όσον αφορά την χωρική κάλυψη αυτού του στόχου από το 1993»³². Ωστόσο όμως πρέπει να τονιστεί ότι αυτά που αναφέρθηκαν αφορούν το 18,5% του προϋπολογισμού για την πολιτική Συνοχής, εφόσον το μεγαλύτερο ποσοστό, αυτό του 81,5% του διαρθρωτικού προϋπολογισμού, συνεχίζει να διανέμεται στις περιφέρειες σύμφωνα με το αυστηρά εφαρμοζόμενο κριτήριο του στόχου της σύγκλισης. Ακόμα είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ναι μεν τα κράτη-μέλη αποφάσιζαν ποια θα ήταν η κατανομή της χρηματοδότησης στο εσωτερικό τους, όμως αντιθέτως η κατανομή της χρηματοδότησης στα κράτη-μέλη γινόταν με βάση κάποια κριτήρια που σχετίζονταν με τον πληθυσμό, το ποσοστό ανεργίας και απασχόλησης και την πυκνότητα του πληθυσμού.

Βέβαια, όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως αναφερόμαστε σε πολιτικές άρα σε μια συνεχή διαπραγμάτευση όρων και καταστάσεων. Αυτή λοιπόν η μεταβίβαση της ευθύνης για την επιλογή των περιοχών του 2^{ου} στόχου ήταν αποτέλεσμα μιας διαπραγμάτευσης μεταξύ της Επιτροπής από τη μια πλευρά και των κύριων κρατών-χρηματοδοτών από την άλλη, δηλαδή της Γερμανίας, του Ην. Βασιλείου, της Ολλανδίας και της Σουηδίας. Αυτά τα κράτη-μέλη, ζητούσαν να περιοριστεί η

³² Bachtler John & Mendez Carlos (2007), «Who Governs EU Cohesion Policy? Deconstructing the Reforms of the Structural Funds», pp. 544

πολιτική Συνοχής μόνο στις φτωχότερες περιφέρειες της Ε.Ε., απειλώντας ουσιαστικά την μελλοντική ύπαρξη του 2^{ου} στόχου. Η Επιτροπή αντιδρώντας, “αντιστάθμισε” αυτήν την απαίτηση με την παραχώρηση της επιλογής των περιοχών στα ίδια τα κράτη-μέλη, στην οποία έχουμε ήδη αναφερθεί. Με αυτόν τον τρόπο εξασφάλισε τη συνέχεια της διαρθρωτικής χρηματοδότησης σε μια μεγάλη ομάδα περιοχών όπως επίσης και τη συνέχιση της δικής της επιρροής στην πολιτική Συνοχής.

Αυτή η ανάλυση έγινε για να γίνει αντιληπτό ότι όσον αφορά τη συγκέντρωση της χρηματοδότησης, δεν μπορεί να ειπωθεί ότι η Επιτροπή ασκούσε ποτέ τον πλήρη έλεγχο αλλά ούτε και ότι τα κράτη-μέλη το έκαναν. «Είναι σωστότερο να μεταφράσουμε την περίοδο αυτή σαν μια διελκυστίνδα μεταξύ αυτών των δυο ομάδων δρώντων. Οι σχέσεις ισχύος κινήθηκαν και προς τις δύο κατευθύνσεις κατά καιρούς και το αποτέλεσμα παραλλασσόταν αναλόγως με το αν κάποιος αναφερόταν σε κριτήρια επιλεξιμότητας, στη μεθοδολογία επιλογής περιοχών ή σε ανώτατα όρια πληθυσμιακής κάλυψης»³³. Μια επιτυχία της Επιτροπής είναι ότι κατάφερε να διατηρήσει अपαράλλαχτο το μοναδικό κριτήριο επιλεξιμότητας για τις περιφέρειες του στόχου 1, το 75% δηλαδή του κ.κ. ΑΕΠ, πράγμα που δεν κατάφερε με τους άλλους στόχους. Αντίστοιχα, η κύρια επιρροή που άσκησαν τα κράτη-μέλη είναι ως προς την απόκτηση μεγαλύτερης ευελιξίας στην επιλογή των περιοχών που χρηματοδοτούνταν υπό τους στόχους 2 και 5β.

Μια αντίστοιχη ανάλυση πραγματοποιείται και για την αρχή του προγραμματισμού. Στην σημαντική μεταρρύθμιση του 1988, οριζόταν τα κράτη-μέλη αρχικά να υποβάλλουν αναπτυξιακά προγράμματα, τα οποία σε δεύτερο στάδιο τύγγχαναν διαπραγμάτευσης με την Επιτροπή σαν βάση των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης και στο τρίτο στάδιο ετίθεντο σε εφαρμογή μέσω επιχειρησιακών προγραμμάτων. Το δεύτερο στάδιο, το οποίο πραγματοποιούνταν υπό τον πλήρη έλεγχο της Επιτροπής, πολύ συχνά ήταν το πιο χρονοβόρο λόγω της απροθυμίας ή και της ανικανότητας των κρατών-μελών να της παράσχουν τις απαιτούμενες πληροφορίες, με αποτέλεσμα αυτά τα ανεπαρκή στοιχεία που είχε στη διάθεσή της, να της μειώνουν την επιρροή. Με δυο λόγια αν και θεωρητικά η Επιτροπή είχε ισχύ, πρακτικά δεν μπορούσε να την χρησιμοποιήσει.

Στην επόμενη μεταρρύθμιση, η αναθεώρηση του προγραμματισμού όριζε τα κράτη-μέλη να υποβάλλουν ένα ενιαίο έγγραφο προγραμματισμού, πάνω στο οποίο η

³³ Bachtler John & Mendez Carlos (2007), «Who Governs EU Cohesion Policy? Deconstructing the Reforms of the Structural Funds», pp. 545

Επιτροπή θα εξέδιδε μια απόφαση. Για κάποιους, αυτό ήταν μια υποχώρηση σε μια πιο εθνικού χαρακτήρα πολιτική λόγω της απλοποίησης της διαδικασίας³⁴, η οποία όμως ίσως και να ήταν πλασματική και αυτό γιατί η Επιτροπή εκτός από την τελική εκτίμηση του σχεδίου των κρατών-μελών που της είχε οριστεί και στην οποία διαδικασία η επιρροή της ήταν αδιαμφισβήτητη, ανέλαβε και ένα είδος προπαρασκευαστικής προετοιμασίας των ενιαίων εγγράφων προγραμματισμού. Ακόμα, είχε τη δυνατότητα να επηρεάζει την κατανομή των πόρων κυρίως στα προγράμματα του 1^{ου} στόχου, όπως επίσης έκανε και προσπάθειες επίβλεψης της διαδικασίας εφαρμογής των προγραμμάτων, ώστε να επιτευχθεί μια διαφανής διαδικασία.

Στην επόμενη μεταρρύθμιση για την περίοδο 2000-2006, η περαιτέρω απλοποίηση της διαδικασίας προγραμματισμού ήταν γεγονός. Τα κράτη-μέλη υπέβαλλαν πια ένα μικρότερης έκτασης έγγραφο προγραμματισμού, το οποίο συνοδευόταν από ένα “συμπλήρωμα προγραμματισμού” όπου περιέχονταν περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά τη διαχείριση. Η Επιτροπή περιορίστηκε στο στάδιο διαπραγμάτευσης όπου καθορίζονταν οι προτεραιότητες χρηματοδότησης, αλλά της δόθηκε επίσης το δικαίωμα να εκδίδει ενδεικτικές οδηγίες προς τα κράτη-μέλη ως προς το σχεδιασμό των αναπτυξιακών προγραμμάτων, οι οποίες έπρεπε να ακολουθούνται στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Πιο σημαντική όμως ήταν η επιρροή που είχε δοθεί στην Επιτροπή στο πεδίο της επίβλεψης και αναφοράς. Είχε ορίσει εκ των προτέρων την λεπτομερή καταγραφή όλων των οικονομικών δεικτών και στοιχείων που χρειαζόταν για μια βέλτιστη εκτίμηση, απαιτούσε την έκδοση ετήσιας αναφοράς για την πρόοδο του εκάστοτε προγράμματος, καθόριζε την οικονομική διαχείριση των προγραμμάτων περιορίζοντας τη δυνατότητα χρηματοδότησης στα δύο χρόνια με την ποινή της απώλειας των χρημάτων αν δεν πληρούνταν αυτός ο περιορισμός και τέλος παρακρατούσε το 4% του κονδυλίου, ποσό που το παρέδιδε φυσικά στα κράτη-μέλη στα μέσα του δοθέντος χρόνου σαν επιβεβαίωση της ομαλής πορείας τους. Με δυο λόγια σε αυτήν την περίοδο η Επιτροπή μπορεί να μην είχε λόγο στο ύψος των ποσών που διατίθεντο, ή στο στάδιο της εφαρμογής, «αλλά η ικανότητά της να πιέσει ως προς την υιοθέτηση εταιρικών σχέσεων στα στάδια σχεδιασμού των διαρθρωτικών

³⁴ Hooghe and Keating (1994), «The politics of the European Union Regional Policy», *Journal of European Public Policy*, vol.1, no.3, pp. 386. Παρατίθεται στο: Bachtler John & Mendez Carlos (2007), «Who Governs EU Cohesion Policy?», pp. 547

προγραμμάτων όπως επίσης και στο τελικό στάδιο του ελέγχου, φαινόταν ενισχυμένη»³⁵.

Στην τρέχουσα πια περίοδο, τα δεδομένα μεταβλήθηκαν ξανά. Υπήρξαν πολλές εντάσεις ανάμεσα στα κράτη-μέλη και την Επιτροπή λόγω της πολυπλοκότητας της διαχείρισης των προγραμμάτων των Διαρθρωτικών Ταμείων, έτσι η Επιτροπή πιέστηκε έτσι ώστε να απλοποιήσει και να αποκεντρώσει τον έλεγχο αυτών των προγραμμάτων. Επομένως υιοθετήθηκε μια νέα στρατηγική σύμφωνα με την οποία υπάρχουν *Κοινοτικές στρατηγικές οδηγίες*, οι οποίες προδιαγράφουν ένα ενδεικτικό πλαίσιο παρέμβασης των ταμείων, όπως επίσης και *Πλαίσια Αναφοράς των Εθνικών Στρατηγικών*, τα οποία εκδίδονται από τα κράτη-μέλη και εκτός του ότι αναφέρονται στα επιχειρησιακά προγράμματα, δίνουν ακόμα στοιχεία για τα επιτεύγματα των ταμείων σε κάθε κράτος. Αυτή η νέα προσέγγιση μεταφράζεται σαν μια επιβεβαίωση της επιστροφής του ελέγχου των Διαρθρωτικών Ταμείων στα εθνικά κράτη ή αλλιώς θα μπορούσε να θεωρηθεί σαν μια προσπάθεια να καταστούν τα κράτη-μέλη πιο υπεύθυνα πολιτικά ως προς την εφαρμογή των σχεδίων των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής.

Συμπερασματικά αναφερόμενοι στην αρχή του προγραμματισμού, η Επιτροπή χρησιμοποίησε ένα μίγμα πολιτικών “αυστηρής επιρροής” εξασφαλίζοντας συμμόρφωση με τους κανονισμούς και “ήπιας επιρροής” μέσω των οδηγιών που εξέδιδε. Έχει υποστηριχθεί πολύ ότι ο ρόλος της δεν είναι τόσο ισχυρός όσο ήταν, αλλά ίσως η αλήθεια είναι ότι απλά αλλάζει κατά καιρούς ο τρόπος με τον οποίο ασκεί την επιρροή της και αυτό φαίνεται σαν μείωση της δύναμής της .

Όπως και αν έχει πάντως, δεν είναι αυτοσκοπός να γίνονται αναφορές για τις απώλειες ή τα κέρδη της Επιτροπής ή των κρατών-μελών. Ούτως η άλλως, η αρχή της εταιρικής σχέσης έχει προσθέσει και άλλους ρόλους σε αυτό το παιχνίδι. Αυτό που αναφέρθηκε και σε προηγούμενο σημείο είναι ότι αναφερόμαστε σε **πολιτική διαπραγμάτευση**, η οποία περιλαμβάνει **συμβιβασμούς** και **υποχωρήσεις** από όλα τα συμβαλλόμενα μέρη. Κάποτε επικρατεί η μια πλευρά και κάποτε η άλλη χωρίς όμως να υπονοείται ότι πάντα αυτή η σχέση οδηγεί σε συγκρούσεις, αφού η ομάδα των κρατών-μελών είναι εντελώς ανομοιογενής και σε κάποιες περιπτώσεις υπήρχαν κράτη-μέλη που στέκονταν στο πλευρό της Επιτροπής. Πάντως «έχοντας στο μυαλό τα υπέρ και τα κατά του να δοθεί περισσότερη εξουσία στις Βρυξέλλες σε σχέση με την απώλεια κυριαρχίας στα κράτη-μέλη, μπορεί να δηλωθεί ξεκάθαρα ότι υπάρχει

³⁵ Hooghe Liesbet & Marks Harry (2001), «Multi-Level Governance and European Integration», pp.84

ανάγκη εξεύρεσης μιας λύσης που να μπορεί να ρυθμίζει καλύτερα τα πράγματα συγκριτικά με το τρέχον status quo(...). Το ερώτημα που τίθεται είναι : χρειαζόμαστε περισσότερα τύπου Μάαστριχτ κριτήρια, δηλαδή ήπιο συντονισμό και σε άλλους τομείς της οικονομικής πολιτικής ή δεν χρειαζόμαστε καθόλου συντονισμό;»³⁶. Με δύο λόγια: “Τι είδους Ευρώπη θέλουμε;”

VI. Είναι πραγματικά αποτελεσματική η πολιτική συνοχής;

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα φαινόταν ότι οι περιφέρειες της Ευρώπης βρίσκονταν σε πορεία σύγκλισης, οπότε δεν ετίθετο ζήτημα αμφισβήτησης της αποτελεσματικότητας των εθνικών πολιτικών που κυρίως εφαρμόζονταν. Έκτοτε, διάφορες έρευνες έχουν αποδείξει ότι αυτή η πορεία σταμάτησε τη δεκαετία του 1980 και η μόνη σύγκλιση που παρατηρείται είναι σε επίπεδο κρατών. Αυτά τα ευρήματα φέρνουν στο φως πολλά ερωτήματα και μια αμφιβολία σχετικά με την αποτελεσματικότητα της υπάρχουσας πολιτικής.

α. Στοιχεία από τις Εκθέσεις Συνοχής της Επιτροπής

Το άρθρο 130 της Ε.Ε. καλεί την Επιτροπή ανά τρία χρόνια να υποβάλει μια αναφορά για την πρόοδο που επιτελείται στο στόχο της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Τα στοιχεία που περικλείονται, αναφέρονται στο αν έχουν μειωθεί οι διαφορές μεταξύ περιφερειών και κρατών-μελών, στο ποια είναι τα αποτελέσματα των Κοινοτικών πολιτικών και ποια των πολιτικών των ίδιων των κρατών και στο αν και κατά πόσον έχουν μεταβληθεί οι άλλες πολιτικές της Ε.Ε. ώστε να εξυπηρετούν συντοίς άλλους και τους στόχους της συνοχής.

Η 1^η Έκθεση Συνοχής εκδόθηκε το 1996 και ανέφερε ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου 1983-1995 οι διαφορές στο κ.κ. εισόδημα μεταξύ των κρατών-μελών έχουν μειωθεί σημαντικά, κυρίως λόγω της προόδου που έχει συντελεστεί από τις 4 χώρες συνοχής - Πορτογαλία, Ισπανία, Ιρλανδία, Ελλάδα. Το κ.κ. εισόδημα σε αυτές αυξήθηκε από το 66 στο 74% του ευρωπαϊκού μέσου όρου, με την Ιρλανδία φυσικά να κατέχει δεσπόζουσα θέση με 4,5% ετήσια αύξηση. Σε αντιδιαστολή όμως με αυτήν την πρόοδο, οι αποκλίσεις μεταξύ των περιφερειών έμειναν σχεδόν ανέπαφες, με

³⁶ Henke Klaus-Dirk, «Soft Coordination and Hard Rules in European Economic Policy-Managing Subsidiarity from an Economic Point of View», in the: Forum (September/October 2006), «Subsidiarity in the EU», pp.241

ακόμα χειρότερη πορεία να έχουν καταγράψει οι ανισότητες στις περιφέρειες στο εσωτερικό των κρατών-μελών, οι οποίες παρουσίασαν αύξηση με εξαίρεση μόνο τις περιφέρειες της Ολλανδίας. Όσον αφορά την ανεργία, τα αποτελέσματα ήταν μικτά αλλά κυρίως όχι θετικά. Για παράδειγμα στην περίοδο 1983-1993 η ανεργία μεταξύ των 25 περιφερειών με τα μικρότερα ποσοστά, έπεσε στο 4,6% από το 4,8%, μια πολύ μικρή δηλαδή βελτίωση, ενώ στις 25 με τα μεγαλύτερα ποσοστά η ανεργία αυξήθηκε δραματικά από το 17,2 στο 22,4%.

Σχετικά με την αποτελεσματικότητα των εθνικών και των Κοινοτικών πολιτικών υπάρχει μια σύγχυση και μια μεθοδολογική δυσκολία ως προς το διαχωρισμό αυτών των δυο. Το αποτέλεσμα είναι ένα και είναι δύσκολο να αναλυθεί. Εύλογα, οι εθνικές πολιτικές ήταν και είναι τα κύρια εργαλεία ώστε να επιτευχθεί συνοχή, εφόσον οι δημόσιες δαπάνες αποτελούν το 40-60% του ΑΕΠ κάθε χώρας. Μια έρευνα σε 7 χώρες έδειξε ότι μεταβιβάσεις ύψους 4% του ΑΕΠ από τις πιο πλούσιες περιφέρειες και 8% μεταβιβάσεις από τις πιο φτωχές, μείωσαν τις περιφερειακές ανισότητες στο εισόδημα από 20 έως 40%. Στις Κοινοτικές πολιτικές τώρα, διαπιστώθηκε ότι με μεταβιβάσεις ύψους 0,3% του ΑΕΠ της Ε.Ε. επιτεύχθηκε συνολική εξίσωση στο κ.κ. εισόδημα κατά 3% ενώ τα οφέλη των μεταβιβάσεων αυτών δεν αποκομίστηκαν μόνο από τα φτωχότερα κράτη-μέλη. Αποδείχτηκε, ότι το 30-40% της χρηματοδότησης που έλαβαν τα φτωχά κράτη, επέστρεψε στα πιο πλούσια μέσω της αγοράς κεφαλαιουχικών εξοπλισμών ή τεχνογνωσίας.

Η 2^η Έκθεση Συνοχής³⁷ εκδόθηκε από την Επιτροπή τον Ιανουάριο του 2001. Οι αποκλίσεις του ΑΕΠ ανάμεσα στις περιφέρειες των κρατών-μελών παρέμεναν σημαντικές. Το κ.κ. ΑΕΠ του 10% του πληθυσμού που ζούσε στις ευπορότερες περιφέρειες ήταν κατά 2,6 φορές υψηλότερο από το κ.κ. ΑΕΠ του αντίστοιχου 10% που ζούσε στις φτωχότερες περιφέρειες. Παρόλα αυτά όμως η κύρια τάση έβαινε μειούμενη. Στην Ευρώπη των 15, στις τρεις φτωχότερες χώρες (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία), το μέσο κ.κ. ΑΕΠ έχει αυξηθεί από το 68% του 1988, στο 79% του 1999 ενώ οι αποκλίσεις μεταξύ των περιφερειών έχουν μειωθεί λιγότερο λόγω του ότι υπάρχει μεγάλη απόκλιση μεταξύ των περιφερειών στο εσωτερικό κάποιων κρατών-μελών. Λόγω αυτής της ανεπαίσθητης βελτίωσης, στη Σύνοδο του Βερολίνου αποφασίστηκε να μείνει στο ίδιο επίπεδο το κ.κ. ποσό που θα δοθεί στις περιφέρειες που υστερούν στην ανάπτυξη για την περίοδο 2000-2006 με αυτό που δόθηκε το

³⁷ Περαιτέρω στοιχεία για την Δεύτερη Έκθεση Συνοχής είναι διαθέσιμα στο : http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/conclu2_en.htm

1999, παρά τη μείωση του διαθέσιμου προϋπολογισμού για τη διαρθρωτική πολιτική στο 0,31% του Κοινοτικού ΑΕΠ.

Όσον αφορά την απασχόληση, αυξήθηκε κατά 2εκ. στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών, χωρίς όμως αυτό να είναι αρκετό για να αυξήσει σημαντικά το ποσοστό απασχόλησης, το οποίο ήταν λίγο πάνω από 60%, αρκετά δηλαδή χαμηλότερο από τον φιλόδοξο στόχο του 70% που τέθηκε στη Σύνοδο της Λισσαβόνας. Μόνο 4 κράτη-μέλη πληρούσαν αυτόν τον φιλόδοξο στόχο το 1999, ενώ στην Ελλάδα αυτό το ποσοστό ήταν γύρω στο 55% με την Ιταλία και την Ισπανία να είναι σε χειρότερη θέση. Οι διαφορές στα επίπεδα ανεργίας παρέμεναν εξ' ίσου υψηλές. Το 1999 η Ελλάδα, η Ισπανία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Φινλανδία είχαν πάνω από 10% ανεργία, δηλαδή πάνω από το διπλάσιο συγκριτικά με το ποσοστό που είχε το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, η Αυστρία και η Πορτογαλία. Γενικά το ποσοστό ανεργίας της Ε.Ε. των 15 ήταν 9,3%, με το αντίστοιχο ποσοστό των υποψηφίων προς ένταξη χωρών να κυμαίνεται στο 10,2%. Ένα συνολικό συμπέρασμα είναι ότι ναι μεν υπήρξαν βελτιώσεις στα ποσοστά απασχόλησης και ανεργίας, αλλά όχι τέτοιες που να μειώσουν αισθητά τις περιφερειακές ανισότητες.

Εν ολίγοις χαρακτηριστικά αναφέρεται ο αντίκτυπος των μέχρι τότε διαρθρωτικών πολιτικών: *«θετικός, αλλά με ανόμοια αποτελέσματα»*. Στη δεκαετία από το 1988-1998, η διαφορά στο κ.κ. εισόδημα των περιοχών του στόχου 1 και του Ευρωπαϊκού μέσου όρου μειώθηκε κατά το 1/6. Στις περιοχές των στόχων 2 και 5β η ανεργία και η απασχόληση ήταν σε ευνοϊκότερη κατάσταση από ότι στην υπόλοιπη Ευρώπη. Εκεί η ανεργία μειώθηκε κατά 2,2% συγκριτικά με την κατά 1,3% μείωση συνολικά στην Ένωση. «Η διαρθρωτική παρέμβαση της Ε.Ε. βοήθησε περισσότερο τις οικονομίες της Ελλάδας και της Πορτογαλίας, των οποίων το ΑΕΠ στο τέλος της περιόδου υπολογίστηκε ότι αυξήθηκε κατά 9,9% και κατά 8,5% αντίστοιχα, λόγω της παρέμβασης. Η επίδραση ήταν μικρότερη στην Ιρλανδία (3,7%) και την Ισπανία (3,1%), στις οποίες η χρηματοδότηση των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής αύξησαν κατά ένα μικρότερο ποσοστό το ΑΕΠ τους»³⁸.

Στο τελευταίο μέρος της Έκθεσης, έγινε μια συνολική αποτίμηση και εκφράστηκε μια πολύ σημαντική κριτική για την μελλοντική μεταρρύθμιση της πολιτικής Συνοχής, η οποία παρατίθεται αυτούσια: «Η περασμένη εμπειρία από την μεταρρύθμιση της πολιτικής Συνοχής, αποκαλύπτει μια αυξανούσα τάση των συζητήσεων σε επίπεδο κρατών-μελών να συγκεντρώνεται στα οικονομικά ζητήματα. Για παράδειγμα, στις

³⁸ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/conclu2_en.htm

διαπραγματεύσεις για τις οικονομικές προοπτικές για την περίοδο 2000-2006, οι συζητήσεις για την πολιτική της Συνοχής συγκεντρώθηκαν περισσότερο στο **ποσό** και στη **μοιρασιά** της χρηματοδότησης ανάμεσα στα κράτη-μέλη παρά στο **περιεχόμενο** της πολιτικής. Ενώ μια πιο λογική σειρά θα ήταν να ξεκινήσουμε με το περιεχόμενο-και συγκεκριμένα με τον καθορισμό των προτεραιοτήτων για την μελλοντική πολιτική-πριν πάμε να ασχοληθούμε με ζητήματα που σχετίζονται με το σύστημα διανομής και τα χρηματικά μερίδια»³⁹. Πιο παραστατικά ο Marks αναφέρει «while many policy areas can be described as a set of institutions looking for funding, cohesion policy is funding looking for a set of institutions»⁴⁰.

Η 3^η Έκθεση Συνοχής δημοσιεύτηκε τον Φεβρουάριο του 2004 και ήδη από τις πρώτες γραμμές διαφαίνεται ένα όχι ιδιαίτερος ευχάριστο κλίμα. Αναφέρεται χαρακτηριστικά : «Η οικονομική ανάπτυξη στην Ε.Ε. έχει επιβραδυνθεί αισθητά τα τελευταία τρία χρόνια...σαν αποτέλεσμα η ανεργία αυξήθηκε ξανά σε πολλά μέρη της Ένωσης, με όλες τις κοινωνικές συνέπειες που αυτό εμπεριέχει»⁴¹.

Παίρνοντας τα πράγματα από την αρχή, οι αποκλίσεις μεταξύ των κρατών-μελών φαίνεται να μειώθηκαν. Μεταξύ του 1994 και του 2001 η ετήσια αύξηση του ΑΕΠ στις χώρες συνοχής, ακόμα και αν εξαιρέσουμε την Ιρλανδία ήταν κατά 1% υψηλότερη από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Τα ποσά που δόθηκαν στην Ισπανία αποτέλεσαν το 0,9% του ΑΕΠ της, ενώ για την Ελλάδα και την Πορτογαλία αντιστοιχούσαν στο 2,5% του ΑΕΠ της κάθε μιας. Αυτά τα ποσά φαίνεται να προσέθεσαν 3% στο ποσοστό επενδύσεων της Ισπανίας και 7% στις άλλες δυο προαναφερθείσες χώρες. Ακόμα η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας στην Ελλάδα και την Ιρλανδία ήταν δυο φορές πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο αλλά αυτές οι βελτιώσεις δεν έφταναν έτσι ώστε να μεταβληθεί αρκετά το κ.κ. ΑΕΠ στην Ελλάδα και την Πορτογαλία, το οποίο συνέχιζε να κυμαίνεται στο 70% του μέσου όρου της Ένωσης.

Συγκεκριμένα όσον αφορά την αποτελεσματικότητα της Κοινοτικής Χρηματοδότησης, μετά από μελέτες για τις χώρες συνοχής το 1999, υπολογίστηκε ότι το ΑΕΠ της Ισπανίας θα ήταν κατά 1,5% χαμηλότερο αν δεν υπήρχε η ευρωπαϊκή βοήθεια, της Ελλάδας κατά 2% χαμηλότερο, της Ιρλανδίας κατά 3% χαμηλότερο και

³⁹ Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/conclu31_en.htm

⁴⁰ Marks G. «Exploring and Explaining Variation in EU Cohesion Policy» στο: Hooghe L.(edited) (1996), «Cohesion Policy and European Integration», pp.389

⁴¹ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/cohesion3_summary_en.pdf

της Πορτογαλίας κατά 4% χαμηλότερο. Η διαρθρωτική παρέμβαση έδωσε μια ώθηση και στις ροές εμπορίου ανάμεσα σε αυτές τις χώρες και σε άλλα μέρη της Ένωσης. Κατά τη παράθεση των διαφόρων στοιχείων, είναι ιδιαίτερος εντυπωσιακό το γεγονός ότι είναι πολύ συχνές οι αναφορές στην επικείμενη 5^η διεύρυνση και στις επιπτώσεις που αυτή θα έχει, υποδηλώνοντας την τεράστια επικρατούσα ανησυχία στους κόλπους της Ε.Ε. σχετικά με αυτήν. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αναφορά του ότι η διεύρυνση θα προσθέσει μόνο 5% στο ΑΕΠ της Ε.Ε. και 20% στον πληθυσμό, με αποτέλεσμα το κ.κ. ΑΕΠ της Ε.Ε. των 25 πια, να μειωθεί κατά 12,5% σε σχέση με αυτό της Ε.Ε. των 15⁴².

β. Στοιχεία από ποικίλες έρευνες

Ένα είδος επιβεβαίωσης κάποιων στοιχείων που ήδη αναφέρθηκαν στις εκθέσεις συνοχής αλλά και απόρριψη κάποιων άλλων θα καταδειχθούν μέσω της παράθεσης κάποιων σημαντικών μελετών. Υπάρχει ποικιλία αποτελεσμάτων και αυτό οφείλεται στο ότι σε κάθε μελέτη χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα διαφορετικών περιόδων. Επίσης, πρέπει να δοθεί προσοχή στο ότι σχεδόν πάντα σε περίοδο ύφεσης οι περιφερειακές αποκλίσεις οξύνονται ενώ αμβλύνονται ξανά σε περιόδους οικονομικής ανάκαμψης. Οι Cappellet et al.⁴³ έκαναν μια μελέτη σχετικά με το εάν η μεταρρύθμιση του 1988 έκανε πιο αποτελεσματική την περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε., με σημαντικά θετικά αποτελέσματα. Η μελέτη ασχολήθηκε με την Ε.Ε. των 12 αλλά λόγω ελλιπούς πληροφόρησης για τα τρία μικρότερα κράτη-μέλη, περιορίστηκε τελικά στη μελέτη της Ευρώπης εννιά κρατών-μελών (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Μ. Βρετανία, Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία). Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τη διασπορά του κ.κ. ΑΕΠ σε επιλεγμένα χρόνια από το 1980 έως το 1997. Παρουσιάζονται δείκτες για τρία διαφορετικά δείγματα, ένα συνολικό (Ε.Ε.12), το πραγματικό που χρησιμοποιήθηκε στην οικονομετρική ανάλυση (Ε.Ε. 9) και τέλος σε ένα που αποκλείει τα τρία νοτιότερα κράτη-μέλη. Ακόμα υπολογίστηκε η τυπική απόκλιση συνολικά στην Ευρώπη και στο εσωτερικό των χωρών.

Πίνακας 6β1

⁴² Για περαιτέρω στοιχεία σχετικά με την 3^η Έκθεση συνοχής ανατρέξτε στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/cohesion3/cohesion3_conclusion_en.pdf

⁴³ Cappellet A., Castellacci F., Fagerberg J. & Verspagen B., (2003), «The Impact of EU Regional Support on Growth and Convergence in the EU», *Journal of Common Market Studies*, vol.41, no 4.

Διασπορά του κ.κ. περιφερειακού ΑΕΠ στην Ευρώπη, 1980-1997

	1980	1985	1990	1997
Συνολικό δείγμα (105 περιφέρειες)				
std συνολική	0,31	0,31	0,30	0,27
std μέσα στις χώρες	0,19	0,19	0,19	0,19
Πραγματικό δείγμα (95 περιφέρειες)				
std συνολική	0,32	0,31	0,31	0,28
std μέσα στις χώρες	0,19	0,19	0,20	0,20
Πραγματικό δείγμα χωρίς τις: Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία				
std συνολική	0,22	0,22	0,23	0,24
std μέσα στις χώρες	0,20	0,20	0,20	0,21

Πηγή: Cappelen et al. (2003) pp.625

*τα στοιχεία του ΑΕΠ βασίζονται σε τρέχουσες ΜΑΔ (ESA 95)

Είναι φανερό ότι υπήρξε μια μικρή σύγκλιση του συνολικού ΑΕΠ από το 1980 έως το 1990. Ωστόσο, η πιο αξιόλογη παρατήρηση είναι ότι αυτό δεν ισχύει αν αφαιρέσουμε τα τρία νοτιότερα κράτη-μέλη. **Στην πραγματικότητα, χωρίς αυτές τις χώρες, παρατηρείται μια αύξηση της διασποράς του ΑΕΠ, άρα απόκλιση.** Επομένως εξάγεται το συμπέρασμα ότι η μείωση της διασποράς, άρα η σύγκλιση του ευρωπαϊκού ΑΕΠ μετά το 1990, σε επίπεδο κρατών και όχι περιφερειών, οφείλεται στον “αγώνα δρόμου” των τότε νέων κρατών-μελών προς την επίτευξη ενός πιο αξιόλογου ΑΕΠ, ανάλογου του ευρωπαϊκού. Σχετικά με την συμπεριφορά του ΑΕΠ σε επίπεδο περιφερειών μέσα στα κράτη, παρατηρείται στασιμότητα.

Μετά την οικονομετρική ανάλυση, είναι διαθέσιμα τα στοιχεία για τα δυο δείγματα που μας ενδιαφέρουν, το πραγματικό των 9 χωρών και το πραγματικό χωρίς τα τρία νοτιότερα κράτη. Αν και οι ποιοτικές διαφορές μεταξύ τους είναι μικρές, υπάρχουν παρόλα αυτά κάποιες διαφορές στο μέγεθος και στη σημασία κάποιων συντελεστών: της υποδομής, της ανεργίας και της ευρωπαϊκής στήριξης, οι οποίοι συντελεστές ήταν στατιστικά πιο σημαντικοί στο μικρότερο δείγμα. Από αυτό γίνεται αντιληπτό ότι όσον αφορά για παράδειγμα την ευρωπαϊκή στήριξη, αυτή είναι περισσότερο αποτελεσματική στις ήδη ανεπτυγμένες χώρες, γεγονός απολύτως φυσιολογικό εφόσον όπως έχει λεχθεί η απορροφητικότητα των ευρωπαϊκών κονδυλίων από τις “αναπτυσσόμενες” χώρες είναι περιορισμένη, για αυτό άλλωστε ορίστηκε και το 4% ως ανώτατο ποσοστό βοήθειας αναλογικά με το ΑΕΠ της κάθε μιας. Άρα «ένα σημαντικό συμπέρασμα από την παρούσα έρευνα είναι ότι για να αποκομίσουμε όσο περισσότερα μπορούμε από την ευρωπαϊκή βοήθεια, πρέπει αυτή η πολιτική να συνοδεύεται από στρατηγικές που να έχουν ως στόχο τη βελτίωση της ικανότητας

απορρόφησης των χωρών, όπως για παράδειγμα να διευκολύνουν τη διαρθρωτική μεταρρύθμιση και να αυξάνουν τις δυνατότητες έρευνας και ανάπτυξης»⁴⁴.

Συμπερασματικά, από αυτήν την έρευνα εξήχθη ότι η ευρωπαϊκή περιφερειακή στήριξη μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων επηρεάζει σημαντικά και θετικά την αναπτυξιακή πορεία των ευρωπαϊκών περιφερειών. Ακόμα, κυρίως στα πιο ανεπτυγμένα μέρη της Ε.Ε., υπάρχει ένδειξη αλλαγής της επιρροής που είχε η ευρωπαϊκή βοήθεια τη δεκαετία του 1990, γεγονός ενδεικτικό του ότι η μεταρρύθμιση του 1988 μάλλον πέτυχε στο να κάνει πιο αποτελεσματική την περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε.

Σε άλλη έρευνα, μελετήθηκε η αποτελεσματικότητα της διαρθρωτικής πολιτικής στην Ε.Ε. των 15 κρατών από το 1995 έως το 2001, όπως επίσης και τα ζητήματα του ηθικού κινδύνου και του αποτελέσματος υποκατάστασης. Με την έννοια του ηθικού κινδύνου υποδηλώνεται η πιθανότητα κάποια κράτη-μέλη να μην επενδύουν σε συγκεκριμένες περιφέρειες έτσι ώστε να κρατούν σε χαμηλά επίπεδα την ευημερία τους και επομένως να συνεχίζουν να πληρούν τις προϋποθέσεις χρηματοδότησης με αποτέλεσμα να μη γίνεται σωστή χρήση των κονδυλίων. Το αποτέλεσμα υποκατάστασης παρατηρείται όταν δεν πραγματοποιούνται συμπληρωματικές επενδύσεις αλλά οι ήδη σχεδιασμένες από την εκάστοτε χώρα χρηματοδοτούνται από τα ευρωπαϊκά κονδύλια. Οι χώρες που έχουν αυτές τις τακτικές, στη μελέτη ονομάστηκαν διεφθαρμένες.

Στην οικονομετρική ανάλυση των Beugelsdijk M. και Eijffinger S.⁴⁵ χρησιμοποιήθηκε η γενικευμένη μέθοδος των ροπών⁴⁶, ενώ χρησιμοποιήθηκε και ένας δείκτης διαφθοράς για τον έλεγχο του ηθικού κινδύνου και του αποτελέσματος υποκατάστασης σε συνδυασμό με τα κονδύλια των Διαρθρωτικών Ταμείων. Τα αποτελέσματα της εκτίμησης έδειξαν ότι η χρηματοδότηση της διαρθρωτικής πολιτικής είχε θετική ανταπόκριση στην αύξηση του ΑΕΠ τρία χρόνια μετά, ενώ όταν επανεκτιμήθηκε το δείγμα χωρίς την Ελλάδα αυτή τη φορά, οι εκτιμήσεις των συντελεστών της σύγκλισης ήταν μικρότεροι, πράγμα που σημαίνει ότι η Ελλάδα πράγματι είναι σε δυνατή πορεία ανάπτυξης. Όσον αφορά τη διαφθορά, δεν υπήρξαν

⁴⁴ Cappelen A., Castellacci F., Fagerberg J. & Verspagen B., (2003), «The Impact of EU Regional Support on Growth and Convergence in the EU», pp.641

⁴⁵ Beugelsdijk Maaik & Eijffinger Sylvester, (2005), «The effectiveness of Structural Policy in the European Union: An Empirical Analysis for the EU-15 in 1995-2001», JCMS, vol. 43, no1., pp.37-51

⁴⁶ Η μέθοδος των ροπών συνίσταται στην εξίσωση των ροπών του δείγματος με τις αντίστοιχες ροπές του πληθυσμού, οπότε έχουμε τόσες εξισώσεις όσες οι παράμετροι που θέλουμε να εκτιμήσουμε.(η πρώτη ροπή είναι ο μέσος της κατανομής ενώ η δεύτερη ροπή είναι η διακύμανση της κατανομής).

ενδείξεις ότι οι περισσότερο διεφθαρμένες χώρες χρησιμοποιούν τα κονδύλια με αναποτελεσματικό τρόπο. Τα συμπεράσματα αυτά έδωσαν το δικαίωμα στους μελετητές να στηρίξουν την ενθάρρυνση της συνέχισης της διαρθρωτικής πολιτικής.

Σε αντίθεση με αυτά, οι Canova και Marcet⁴⁷ μετά από έρευνα κατέληξαν στο ότι υπάρχουν υψηλά ποσοστά σύγκλισης αλλά εφόσον υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα σταθερής κατάστασης, ανισότητες συνεχίζουν να υπάρχουν. Επομένως συμπέραναν ότι οι αναδιανεμητικές και αναπτυξιακές πολιτικές που εφαρμόζονται, όπως η διαρθρωτική πολιτική της Ε.Ε., ίσως να μην έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, αφού οι φτωχές περιφέρειες συνεχίζουν να είναι σχετικά φτωχές λόγω του ότι η σταθερή τους κατάσταση είναι χαμηλότερη σε σχέση με μια πλούσια περιφέρεια.

Ακόμα, ο Canova⁴⁸ συμπέρανε ότι μέσα σε κάθε χώρα οι πιο πλούσιες περιφέρειες αναπτύσσονται πιο γρήγορα συγκριτικά με τις φτωχότερες και ότι οι πλούσιες περιφέρειες των φτωχών χωρών αναπτύσσονται γρηγορότερα σε σχέση με αυτές των πλουσιότερων κρατών. Αυτό ενδεχομένως να οδηγήσει στη δημιουργία “πόλων σύγκλισης”, δηλαδή οι πλουσιότερες να συγκεντρώνονται σε έναν πόλο έλξης και οι φτωχότερες σε έναν άλλο.

Οι Boldrin και Canova⁴⁹ εξέτασαν τη διασπορά του κ.κ. περιφερειακού εισοδήματος για την περίοδο 1980-1996 και κατέληξαν στα εξής: πρώτον, ότι το χάσμα που υπήρχε ανάμεσα στην υψηλότερη και στη χαμηλότερη τιμή διασποράς του ΑΕΠ, δεν μεταβλήθηκε στο χρόνο, πράγμα που σημαίνει ότι δεν υπήρξε πραγματική πορεία ανάπτυξης των φτωχότερων περιφερειών. Δεύτερον, συμπέραναν ότι από τις νοτιότερες χώρες μόνο στην Ισπανία φάνηκε μια μικρή μείωση στις περιφερειακές ανισότητες και τέλος ότι κάποιες περιφέρειες πλούσιων κρατών, έχασαν ένα μέρος του πλούτου τους. Με βάση αυτά τα μάλλον αρνητικά αποτελέσματα, ερεύνησαν το κατά πόσον οι περιφέρειες ωφελήθηκαν ουσιαστικά από την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση μέσω της μελέτης της παραγωγικότητας της εργασίας και της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών (TFP) και κατέληξαν στο ότι υπάρχει

⁴⁷ Canova F. & Marcet A. (1995), «The poor stay poor: non-convergence across countries and regions», CEPR Discussion Paper No. 1265 (London: CEPR). Παρατίθεται στο: Beugelsdijk M.& Eijffinger S., (2005), «The effectiveness of Structural Policy in the EU: An Empirical Analysis for the EU-15 in 1995-2001», pp. 40

⁴⁸ Canova F. (1999), Testing for Convergence Clubs in Income per Capita: A Predictive Density Approach, CEPR Discussion Paper No. 2201 (London: CEPR). Παρατίθεται στο: Beugelsdijk M.& Eijffinger S., (2005), «The effectiveness of Structural Policy in the EU: An Empirical Analysis for the EU-15 in 1995-2001», pp. 41

⁴⁹ Boldrin M. & Canova F. (2001), «Europe's Regions. Income Disparities and Regional Policies», Economic Policy, April, pp. 207-253. Παρατίθεται στο: Beugelsdijk M. & Eijffinger S., (2005), «The effectiveness of Structural Policy in the EU: An Empirical Analysis for the EU-15 in 1995-2001», pp. 41

μια μικρή τάση σύγκλισης της παραγωγικότητας της εργασίας ενώ η TFP παρατηρήθηκε ότι μεταβάλλεται από περιοχή σε περιοχή, αλλά αυτή η μεταβολή δεν σχετίζεται με τις χρηματικές ροές των Διαρθρωτικών Ταμείων.

Επιπρόσθετα, τα ευρήματα της έρευνας των Crespo-Cuaresma et al.⁵⁰ έδειξαν σύγκλιση των ευρωπαϊκών χωρών. Συγκεκριμένα κατέληξαν στο ότι η συμμετοχή στην Ε.Ε. ενθαρρύνει τη σύγκλιση σε μακροχρόνιο επίπεδο. Με δυο λόγια υπάρχουν πλήθος μελετών με μικτά θετικά και αρνητικά αποτελέσματα για τη διαρθρωτική πολιτική. Όπως αναφέρεται στην μελέτη των Ederveen et al. «το πώς κρίνεται η αποτελεσματικότητα της πολιτικής συνοχής εξαρτάται από το ποιόν θεωρεί κάποιος ως σκοπό ύπαρξής της. Αν ο σκοπός είναι η *απόλυτη σύγκλιση*, (με την έννοια ότι η φτωχότερη περιφέρεια της Ελλάδας θα φτάσει αναπτυξιακά την πλουσιότερη περιφέρεια του Ην. Βασιλείου), τότε το αποτέλεσμα είναι αρνητικό. Αν ο σκοπός είναι η περιφερειακή σύγκλιση, (με την έννοια ότι φτωχότερη περιφέρεια της Ελλάδας θα φτάσει αναπτυξιακά την πλουσιότερη περιφέρεια πάλι της Ελλάδας), τότε τα αποτελέσματα είναι περιορισμένα, ενδεχομένως βέβαια και αρνητικά. Αν ο σκοπός είναι η *οικονομική ανάπτυξη αυτή καθεαυτή*, τότε τα αποτελέσματα είναι *ουσιαστικά*»⁵¹.

VII. Δυο τύποι περιφερειακής πολιτικής και η μελέτη περίπτωσης της Σαρδηνίας

Η περιφερειακή πολιτική χαράσσεται με βάση διαφορετικά κριτήρια σε κάθε περιοχή. Μπορεί να διαφέρουν οι στόχοι, το περιεχόμενο της πολιτικής και η οργάνωσή της αλλά οι γενικές κατευθύνσεις είναι δυο. Η πρώτη είναι η κατεύθυνση της “**επιθετικής**” πολιτικής, που στοχεύει στην ενθάρρυνση τομέων υψηλής τεχνολογίας, για παράδειγμα της βιοτεχνολογίας ή της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών και η δεύτερη είναι η “**αμυντική**” πολιτική, η οποία στοχεύει στη διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων όπως η βιομηχανία άνθρακα και χάλυβα. Ας δούμε τα βασικά χαρακτηριστικά της κάθε μιας σαν μια προσπάθεια που ενδεχομένως να οδηγήσει στην επικράτηση κάποιας από τις δυο ή και στην απόρριψη και των δυο.

⁵⁰ Crespo-Cuaresma J., Dimitz M.A. & Ritzberger-Grunwald D. (2001), «Growth, Convergence and EU Membership», Osterreichische Nationalbank, presented at East-West Conference November. Παρατίθεται στο: Beugelsdijk M.& Eijffinger S., (2005), «The effectiveness of Structural Policy in the EU: An Empirical Analysis for the EU-15 in 1995-2001», pp. 42

⁵¹Ederveen S., Gorter J., De Mooij R. & Nahuis R. (2002), «Funds and Games», The economics of European cohesion policy, The Hague 2002, Netherlands Bureau of Economic Policy Analysis. Παρατίθεται στο: Van Roozendaal G. (May/June 2006), «Regional Policy in the Americas: The EU Experience as a Guide for North-South Integration?», Intereconomics, pp.166

Είναι γεγονός ότι η επιθετική πολιτική είναι πιο δημοφιλής σε περιφερειακό, σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο γιατί απλά προσφέρει κάτι το καινοτόμο, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κλίμα ενθουσιασμού και επομένως να γίνεται πολύ εύκολα αποδεκτή από την κοινή γνώμη. Βέβαια υπάρχουν αρκετοί ορατοί κίνδυνοι στην εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής γιατί πρωτίστως είναι πολύ δύσκολο να προβλεφθεί ο τύπος των οικονομικών δραστηριοτήτων που αν ενθαρρυνθεί σε μια περιοχή θα συντελέσει στην περιφερειακή ανάπτυξη. Το ρίσκο σε αυτήν την περίπτωση κυριαρχεί γιατί η πολιτική που εφαρμόζεται δεν είναι δοκιμασμένη και έχει ασαφείς προεκτάσεις. Ακόμα, υπάρχει αβεβαιότητα και όσον αφορά τα οφέλη που θα προκύψουν από αυτά τα εγχειρήματα για τις περιφέρειες γιατί έχει παρατηρηθεί ότι οι περιφέρειες θέλοντας να μη μένουν πίσω σε σχέση με τις άλλες, αναπτύσσουν ίδιες ή παρόμοιες δραστηριότητες, με αποτέλεσμα να υπάρξει κάποια στιγμή πληθώρα ταυτόσημων προϊόντων ή υπηρεσιών και έτσι να επιζούν μόνο οι πιο ισχυρές. Όπως αναφέρεται στη θεωρία βιομηχανικής οργάνωσης και όχι μόνο εκεί, «το πραγματικό συγκριτικό πλεονέκτημα έρχεται όταν κάποιος κάνει κάτι διαφορετικό και όχι όταν αντιγράφει τους αντιπάλους»⁵². Τέλος, πολύ συχνά ο ενθουσιασμός που περιβάλλει τις επιθετικές πολιτικές, δεν αφήνει την ευχέρεια στους σχεδιαστές της να παρατηρήσουν με ξεκάθαρο τρόπο το κατά πόσον υπάρχουν σε αυτές τις περιφέρειες οι προϋποθέσεις έτσι ώστε, όχι να αναπτυχθεί αλλά να διατηρηθεί μια τέτοια πολιτική, αν υπάρχει το κατάλληλο περιβάλλον και οι συνθήκες έτσι ώστε να συνεχιστεί μελλοντικά η δραστηριότητα σε αυτόν τον τομέα. Αν για παράδειγμα δεν υπάρχει η δυνατότητα απορρόφησης της νέας τεχνολογίας που θα αναπτυχθεί, τότε η επιθετική πολιτική είναι ιδιαίτερα ριψοκίνδυνη για τη συγκεκριμένη περιφέρεια. Εν ολίγοις, το κόστος της υιοθέτησης κάποιας πολιτικής που στηρίζεται στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων υψηλής τεχνολογίας από το μηδέν, είναι πολύ υψηλό και εκτός αυτού η εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής έχει αμφίβολα αποτελέσματα.

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, πολλές ευρωπαϊκές περιφέρειες που εφαρμόζουν αμυντικές περιφερειακές πολιτικές, είναι ακόμα καθηλωμένες στην “παλιά οικονομία”, στηρίζοντας τις βιομηχανίες άνθρακα, τις υφαντουργικές βιομηχανίες, τη ναυπηγική και άλλες. Η αλήθεια είναι ότι η υιοθέτηση μιας τέτοιας πολιτικής δεν εμπεριέχει ρίσκο γιατί πατάει πάνω σε δοκιμασμένους τομείς, οι βιομηχανίες είναι

⁵² Martin S. (2001), «Industrial Organization: A European Perspective», Oxford University Press. Παρατίθεται στο: Hospers G. & Benneworth P., (Nov/Dec. 2005), «What Type of Regional Policy for Europe?», pp.338

καθιερωμένες πια και απασχολούν και έναν μεγάλο αριθμό εργαζομένων. Όσοι υποστηρίζουν τη συνέχιση αυτής της παλιάς οικονομίας «ανατρέχουν σε εκείνους τους χάρτες παραγωγής στα μαθήματα γεωγραφίας στο σχολείο, όπου οι εκάστοτε βιομηχανίες σχημάτιζαν την εικόνα κάθε περιφέρειας (...) αυτές οι παραδοσιακές δυνάμεις παρέχουν στις περιφέρειες έναν τίτλο, λόγω της παραγωγής κάποιου προϊόντος στον συγκεκριμένο τόπο, γεγονός το οποίο είναι επωφελές σε μια Ευρώπη, η οποία λόγω της ολοκλήρωσης γίνεται όλο και πιο “τυποποιημένη”-εξειδικευμένη»⁵³. Παρόλα αυτά όμως δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι οι περισσότερες από αυτές τις βιομηχανίες επιδοτούνται από τα ίδια τα κράτη για να συνεχίσουν να υφίστανται. Επιδοτούνται μέσω διαφόρων προγραμμάτων με την επίκληση της ανάγκης για αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμό, αλλά το ζήτημα είναι ότι αυτές οι επιδοτήσεις δύσκολα μετά σταματούν γιατί η ανάπτυξη της εκάστοτε περιφέρειας από ένα σημείο και μετά εξαρτάται από αυτές τις χρηματοδοτήσεις. Αυτή η κατάσταση είναι ιδιαίτερα επιζήμια για τις περιφέρειες που όχι απλά δεν προχωρούν μπροστά, αλλά μένουν προσκολλημένες στα προβλήματα που δημιούργησαν αυτές οι βιομηχανίες. Με δυο λόγια πάλι, η αμυντική περιφερειακή πολιτική μπορεί να εμποδίσει την διαδικασία αναδιάρθρωσης της περιφέρειας.

Η περιφερειακή πολιτική που εφαρμόζεται σήμερα από την Ε.Ε. είναι ουσιαστικά ένας συνδυασμός αυτών των δυο διαφορετικών μορφών που παρουσιάστηκαν και αν κρίνουμε από τα αποτελέσματα, τότε ενδεχομένως η υιοθέτηση μιας άλλης πολιτικής να είχε καλύτερη απόδοση. Σύμφωνα με τους Hospers και Bennenworth, βέλτιστη λύση στο ζήτημα της εύρεσης καταλληλότερης πολιτικής θα μπορούσε να υπάρξει, αν η προσοχή των ειδημόνων εστιάζόταν στη **σύνδεση τοπικών παραδόσεων και παγκόσμιων τάσεων**. Αυτό μπορεί να γίνει αν, σε ένα νέο και ανοιχτό οικονομικό περιβάλλον συνδυαστούν οι υπάρχουσες οικονομικές δραστηριότητες μιας περιοχής με την αναδιάρθρωση παραδοσιακών βιομηχανιών και με τη χρήση της υπάρχουσας πείρας σε καινοτόμους σκοπούς. Βέβαια, αυτή η διαδικασία της αλληλεπίδρασης σύγχρονων τάσεων και παλαιών στοιχείων είναι δύσκολη και απαιτεί την ύπαρξη φαντασίας και δημιουργικότητας, όμως δεν είναι ανέφικτη αν κρίνουμε από την εφαρμογή αυτού του συνδυασμού σε πολλά μέρη της Ευρώπης. Ένα αξιόλογο παράδειγμα αποτελεί η Ελβετική περιφέρεια Jura d' Arc, η οποία είχε παράδοση στην ωρολογοποιία. Η παγκόσμια τάση προωθούσε και συνεχίζει να προωθεί το lifestyle

⁵³ Mc Neil D. (2004), *New Europe: Imagined Spaces*, London, Arnold. Παρατίθεται στο: Hospers G. & Bennenworth P., (Nov/Dec. 2005), «What Type of Regional Policy for Europe?», pp.339

και το marketing, οπότε ο συνδυασμός αυτών των δυο δημιούργησαν τα ρολόγια Swatch, των οποίων η φήμη και οι πωλήσεις είναι απίστευτες. Άλλα αξιόλογα παραδείγματα παρατίθενται στο παράρτημα 5. Βέβαια πρέπει να αναφέρουμε ότι αυτοί οι συνδυασμοί πραγματοποιήθηκαν μέσω της παρακίνησης και της συμμετοχής υπο-εθνικών παραγόντων δηλαδή τοπικών επιχειρήσεων, πολιτών, επιχειρηματικών οργανώσεων, πανεπιστημίων κ.ά.

Για να γίνει πιο πειστική αυτή η επιχειρηματολογία, παρατίθεται το παράδειγμα του νησιού της Σαρδηνίας⁵⁴ σαν μια μελέτη περίπτωσης όσον αφορά τον ρόλο της εφαρμογής διαφορετικών μορφών περιφερειακής πολιτικής. Η Σαρδηνία είναι μέρος της «φτωχής Δύσης» όπου περιλαμβάνονται περιοχές σαν την Σικελία και την Καλαβρία. Έχει 1,6 εκατομμύρια κατοίκους, είναι πολύ πιο αραιοκατοικημένη σε σχέση με την υπόλοιπη Ιταλία και κατοικούνται επί το πλείστον οι ακτές της. Από την Ιταλική ενοποίηση (1861) και μετά, αποτελεί μέρος της Ιταλίας ενώ από το 1948 της παραχωρήθηκε, θεωρητικά “ειδικό καθεστώς” με περιορισμένη αυτονομία. Μόνο από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και μετά που δόθηκε ώθηση στην αποκέντρωση, η κυβέρνηση της Σαρδηνίας θα μπορέσει ανεξάρτητα πια να διοικήσει όπως εκείνη θεωρεί σωστά αυτήν την περιφέρεια. Από το 1989 και μετά χρηματοδοτείται από τον 1^ο στόχο της πολιτικής συνοχής, έχει υψηλή ανεργία, μεγάλο ποσοστό μετανάστευσης νέων, ενώ όσοι μένουν ασχολούνται είτε με τον τομέα των υπηρεσιών είτε με τον αγροτικό τομέα. Ένα ακόμα σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η έλλειψη “κοινωνικού κεφαλαίου”, η έλλειψη δηλαδή εμπιστοσύνης μεταξύ των κατοίκων, επομένως και η έλλειψη συνεταιριστικών οργανώσεων και διαφόρων ομάδων λόγω του ιστορικού εγκληματικών πρακτικών.

Μέχρι το 1992 που η Σαρδηνία ήταν Ιταλική αποικία, έγινε μια προσπάθεια επιθετικής περιφερειακής ανάπτυξης. Εκεί αναπτύχθηκαν εργοστάσια πετροχημικών, χημικές βιομηχανίες και ένα εργοστάσιο χαρτιού, η πλειονότητα των οποίων έκλεισαν γιατί απλά δεν ταίριαζαν στην αγροτική διάρθρωση του νησιού. Ας δούμε όμως πώς αναπτύχθηκε η νέα περιφερειακή πολιτική του νησιού.

Παλαιότερα, το 1962 ο Άραβας πρίγκιπας Aga Khan ανακάλυψε ότι η βορειοανατολική ακτή της Σαρδηνίας ήταν ιδανικό θέρετρο διακοπών για τη διεθνή αριστοκρατία. Έτσι, μάζεψε μια ομάδα αριστοκρατών, οι οποίοι αγόρασαν την ακτή και την μετέτρεψαν στην “Costa Esmeralda”, μέρος που σήμερα μόνο πολύ πλούσιοι

⁵⁴ Hospers Gert-Jan & Benneworth Paul, (November/December 2005), «What Type of Regional Policy for Europe?», *Intereconomics*, pp.341-343

μπορούν να μείνουν. Αρχικά υπήρχαν διαμαρτυρίες από τους κατοίκους όμως πλέον οι περισσότεροι έχουν αποδεχτεί αυτή τη μεταμόρφωση, αφού αυτό αποτέλεσε αφορμή για την ανάπτυξη τουρισμού όλων των βαλαντίων και σε άλλες ακτές.

Από το 1992 και μετά, όπου αυτονομήθηκε η περιφέρεια, ο τουρισμός θεωρήθηκε και επίσημα ο στυλοβάτης της οικονομίας και η περιφερειακή κυβέρνηση σε συνεργασία με επιχειρηματίες και πολίτες ενθάρρυνε πλήθος δραστηριοτήτων όπως ο αγροτουρισμός στο εσωτερικό του νησιού, εκδρομές στα ορεινά εδάφη, παραγωγή, διανομή και διαφήμιση σουβενίρ του νησιού (κοσμήματα, υφάσματα, τοπικά προϊόντα). Ακόμα, λόγω της παράδοσης κάποιων μαγειρικών σπεσιαλιτέ, οι περιφερειακές αρχές δημιούργησαν φάρμες για την παρασκευή τυριού *pecorino*, οινοποιητικούς συνεταιρισμούς και ένα ινστιτούτο για την προώθηση των χειροτεχνημάτων. Επιπλέον, ανοίχτηκαν εργαστήρια υφαντών, χρυσοχόων και αγγειοπλαστών όπως επίσης και μαγαζιά με τοπικά προϊόντα. Εκτός όμως από αυτά, έχουν προωθηθεί και άλλου είδους πρωτοβουλίες, όπως η δημιουργία ενός κέντρου ερευνών πάνω στη μοριακή γενετική.

Η επιτυχία αυτής της “από κάτω προς τα πάνω” στρατηγικής υποδηλώνει ότι με αυτόν τον τρόπο πράγματι προωθήθηκε η ανάπτυξη σε αυτήν την περιφέρεια και ίσως να αποτελέσει το πρότυπο για την ανάπτυξη και άλλων. Συμπερασματικά, μπορούν να εξαχθούν τρία χρήσιμα συμπεράσματα. Πρώτα από όλα, από αυτή τη μελέτη φάνηκε πόσο σημαντικό είναι στο σχεδιασμό μιας πολιτικής να λαμβάνεται υπόψη το υπόβαθρο πάνω στο οποίο θα αναπτυχθεί. Με άλλα λόγια φάνηκε ότι η *οικονομική διαφοροποίηση των περιφερειών, μέσω της στήριξης του συγκριτικού πλεονεκτήματος της κάθε μίας, επιφέρει πολύ σημαντικά αποτελέσματα*. Δεύτερον, αποδείχτηκε εξίσου σημαντική η μεταβίβαση εξουσιών από το κεντρικό κράτος στο τοπικό επίπεδο και τρίτον, «το παράδειγμα της Σαρδηνίας αποδεικνύει ότι υπάρχει μέλλον για τις “συνηθισμένες” περιφέρειες, αυτές που δεν εμφανίζονται σε λίστες ως οι πιο δημοφιλείς, ως “hot spots” ή ως “τα καλύτερα μέρη για να ζήσει κάποιος”»⁵⁵. Σε σχέση με τις δημοφιλείς επιθετικές πολιτικές, αποδείχτηκε ότι δεν ενδείκνυνται για την επιτυχή ανάπτυξη αυτών των “συνηθισμένων” περιφερειών.

Όσον αφορά το πρώτο συμπέρασμα, μπορεί να επιβεβαιωθεί η ισχύς του από την περίπτωση της Ιρλανδίας, η οποία διέγραψε μια εκπληκτική πορεία ανάπτυξης από το 1987 και μετά. Αυτή η επιτυχία οφείλεται στο ότι τα εθνικά και τα ευρωπαϊκά

⁵⁵ Hospers Gert-Jan & Benneworth Paul, (November/December 2005), «What Type of Regional Policy for Europe?», *Intereconomics*, pp.344

κονδύλια ενίσχυσαν το συγκριτικό της πλεονέκτημα και ενθάρρυναν την κατάλληλη διαρθρωτική αλλαγή. «Οι ευρωπαϊκές παρεμβάσεις, βοήθησαν την Ιρλανδία να εξειδικευτεί και αυτή η εξειδίκευση πραγματοποιήθηκε στον “σωστό τύπο πραγμάτων”(…) Θα υποστηρίξουμε λοιπόν, ότι η Ε.Ε. πρέπει να εστιάσει ξανά τις παρεμβάσεις της σε δραστηριότητες που εκφράζουν καλύτερα και ενισχύουν το συγκριτικό πλεονέκτημα κάθε περιοχής»⁵⁶.

Γ΄ Ενότητα

VIII. Εν αρχή...η Οικονομική και Νομισματική Ένωση

Ήδη από τη Συνθήκη της Επιτροπής στη Χάγη το 1969 τα κράτη-μέλη συμφώνησαν να καταστρώσουν ένα σχέδιο, το οποίο θα προωθούσε τη σταδιακή επίτευξη της ΟΝΕ. Λίγους μήνες μετά, η Επιτροπή δημοσίευσε το σχέδιο Werner, το οποίο ήταν το προϊόν συζητήσεων μιας επιτροπής τραπεζιτών και υψηλόβαθμων υπαλλήλων υπό την προεδρία του Πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου, που όριζε την πραγματοποίηση αυτού του στόχου σε τρία στάδια. Τα χρόνια που ακολούθησαν επισκιάστηκαν από διάφορες σημαντικές εξελίξεις, εξ' αιτίας των οποίων ατόνησε το θέμα αυτό, όπως η πρώτη πετρελαϊκή κρίση, η κατάργηση του συστήματος σταθερών-προσαρμοσίμων ισοτιμιών (Bretton Woods), η πρώτη διεύρυνση της Ε.Κ. προς τη Μ. Βρετανία, την Ιρλανδία και τη Δανία.

Μόνο μετά την υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης επανεμφανίζεται στο προσκήνιο αυτό το ζήτημα. Η δύναμη που ώθησε την επανέναρξη των συζητήσεων για τη νομισματική ένωση προήλθε από τις Βρυξέλλες και το Παρίσι, με την ΟΝΕ να αποτελεί την ναυαρχίδα της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την Επιτροπή και για την Γαλλική κυβέρνηση, με την υποστήριξη του Βελγίου και της Ιταλίας. Πιο συγκεκριμένα η 1^η Έκθεση Delors, η οποία προσυπογράφηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης τον Ιουνίου του 1989, επεσήμανε **τρεις προϋποθέσεις για τη Νομισματική Ένωση:**

1. την πλήρη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων
2. την απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων και
3. το κλείδωμα των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

⁵⁶ Midelfart-Knarvik K.H. & Overman H.,(2002) «Delocation and European Integration: is structural spending justified? », pp. 349-350

Ορίστηκαν τρία στάδια μετάβασης, γιατί υπήρχε μεγάλη διαφοροποίηση στην οικονομική κατάσταση των κρατών-μελών και στην ικανότητα να αναλάβουν όλες τις υποχρεώσεις που συνεπαγόταν η Νομισματική Ένωση. Το πρώτο στάδιο, το οποίο άρχισε την 1^η Ιουλίου του 1990 αποσκοπούσε στην ενίσχυση της νομισματικής συνεργασίας, στην ένταξη όλων των κρατών στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα⁵⁷ και στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς. Το δεύτερο στάδιο, το οποίο θα ξεκινούσε την 1^η Ιανουαρίου του 1994, επέβαλε στα κράτη-μέλη να αποφεύγουν τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα και απέβλεπε στην δημιουργία νέων θεσμών όπως το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών, έτσι ώστε η μελλοντική νομισματική ένωση να συγκεντρώνει κράτη με υγιή δημοσιονομική διαχείριση. Τέλος, το τρίτο στάδιο θα καθιέρωνε το κοινό νόμισμα και την κοινή νομισματική πολιτική εφόσον αποδεδειγμένα τα κράτη είχαν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις τους.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ καθόρισε **τα κριτήρια σύγκλισης** που πρέπει να ικανοποιούν οι οικονομίες των κρατών-μελών για να ενταχθούν στη ζώνη του ευρώ.

1. **το κριτήριο σύγκλισης του πληθωρισμού**, σύμφωνα με το οποίο ο πληθωρισμός μιας χώρας ένα χρόνο πριν την ενοποίηση, δεν πρέπει να υπερβαίνει πάνω από 1,5 ποσοστιαία μονάδα, εκείνον των τριών κρατών-μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας των τιμών
2. **το κριτήριο σύγκλισης του επιτοκίου**, σύμφωνα με το οποίο το μέσο μακροπρόθεσμο ονομαστικό επιτόκιο μιας χώρας ένα χρόνο πριν την ενοποίηση, δεν πρέπει να ξεπερνά πάνω από 2 εκατοστιαίες μονάδες αυτό το επιτόκιο των τριών κρατών-μελών με τα καλύτερα επίπεδα πληθωρισμού
3. **το κριτήριο της συναλλαγματικής σταθερότητας**, σύμφωνα με το οποίο το νόμισμα μιας χώρας δυο χρόνια τουλάχιστον πριν την ενοποίηση, πρέπει να κινείται μέσα στα πλαίσια διακύμανσης του ΜΣΙ (+/- 2,25%) και τέλος,
4. **το δημοσιονομικό κριτήριο**, σύμφωνα με το οποίο το δημοσιονομικό έλλειμμα δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ, ενώ το δημόσιο χρέος δεν πρέπει να είναι μεγαλύτερο από το 60% του ΑΕΠ, ή τουλάχιστον να επιδεικνύει τάσης μείωσης.

Στο Συμβούλιο του Δουβλίνου το 1996 ετέθησαν και οι κατευθυντήριες στρατηγικές του **Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ)**, το οποίο επικυρώθηκε στο Άμστερνταμ το 1997 και αποσκοπεί στη διασφάλιση της δημοσιονομικής πειθαρχίας

⁵⁷ Το ΕΝΣ περιελάμβανε έναν μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών, ο οποίος περιόριζε τις διακυμάνσεις ανάμεσα στα νομίσματα των κρατών-μελών (+/- 2,25%)

με μέγιστο ποσοστό ελλείμματος το 3% του ΑΕΠ. Στο Συμβούλιο των *Βρυξελλών το Μάη του 1998 αποφασίστηκε η συμμετοχή 11 κρατών-μελών στη ζώνη του ευρώ* (Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Ιρλανδία, Ισπανία, Πορτογαλία, Αυστρία, Φινλανδία), χώρες που πληρούσαν όλες τις προϋποθέσεις. Η Μ. Βρετανία και η Δανία ενώ πληρούσαν τους όρους δεν θέλησαν και συνεχίζουν να μη θέλουν μέχρι σήμερα να ενταχθούν στη ευρωζώνη.

Τον Ιούνιο του 1998 ιδρύθηκε η **Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα** που είναι υπεύθυνη να σχεδιάζει και να ασκεί ενιαία νομισματική πολιτική με πλήρη ανεξαρτησία και η οποία αποτελεί «τον ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής νομισματικής πολιτικής και της βιωσιμότητας του κοινού νομίσματος»⁵⁸. Σε αντίθεση με τις δράσεις της ΕΚΤ, το Συμβούλιο Υπουργών των κρατών-μελών, το ECOFIN, είναι υπεύθυνο για τη χάραξη της συναλλαγματικής πολιτικής. Μετά από δύομισι χρόνια, τον *Ιανουάριο του 2001 εισήλθε και η Ελλάδα στη ζώνη του ευρώ* αφού εκπλήρωσε όλα τα κριτήρια εκτός από αυτό του δημόσιου χρέους, η πορεία προς το οποίο όμως ήταν θετική. Την παρούσα χρονική στιγμή η ευρωζώνη αριθμεί 13 μέλη, αφού προστέθηκε και η Σλοβενία την 1^η Ιανουαρίου του 2007.

Η Νομισματική Ένωση είναι πια γεγονός και κλείνει τα έξι χρόνια ζωής. Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης εξελίσσονται συνεχώς και ταιριάζει η παράθεση μίας χαρακτηριστικής αφήγησης από τον Ν. Μούση. «Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, τα γερμανικά κράτη που ήταν πάνω από 300, είχαν το καθένα το νόμισμά του(...)τη δική του κεντρική τράπεζα, το δικό του φορολογικό σύστημα και τη δική του τελωνιακή προστασία έναντι του υπόλοιπου κόσμου. Το οικονομικό και νομισματικό χάος που επικρατούσε στους γείτονες της Γαλλίας ήταν τέτοιο που ο Βολταίρος είχε αποφανθεί ότι το γερμανικό έθνος είναι καταδικασμένο σε αιώνια φτώχεια. Τι θα έλεγε όμως εάν είχε δει ενάμιση αιώνα αργότερα την ευρωστία της γερμανικής οικονομίας και ιδίως του μάρκου της; Δεν θα συσχέτιζε αυτή την ανάπτυξη με την οικονομική και νομισματική ένωση που επεξεργάστηκε ο Μπίσμαρκ και η οποία ολοκληρώθηκε περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα; Σε 100 χρόνια δεν θα φαίνεται τόσο παράλογο το ότι κάθε ευρωπαϊκό κράτος του τέλους του 20^{ου} αιώνα είχε δικό του νόμισμα και δική του νομισματική πολιτική;»⁵⁹

⁵⁸ Απέργης Νικόλαος, «Η ΟΝΕ και οι Μακροοικονομικές Πολιτικές στην Ε.Ε.», στο: Δημόπουλος Γ.-Μπαλτάς Ν.-Χασσίδ Ι. (επιμ.) (2001), «Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές», τόμος β', σελ. 482

⁵⁹ Μούσης Νίκος (2000), «Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής», σελ. 120

IX. ONE και συνοχή: προκαταρκτικές παρατηρήσεις

Η νομισματική πολιτική, όπως στοιχειοθετήθηκε από την Επιτροπή με πρόεδρο τον J. Delors το 1988-89 αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα συνοχής. Συμβάλλει όχι μόνο στην ενίσχυση αλλά και στη σταθεροποίηση της Ενιαίας Αγοράς, η επιβίωση της οποίας θα κινδύνευε αν αφηνόταν εκτεθειμένη στις νομισματικές διακυμάνσεις. «Αποτελεί λογική συνέπεια της ελεύθερης κίνησης κεφαλαίου και απαιτεί από όλους τους συμμετέχοντες, υπάρχοντες και δυνητικούς, να ασκήσουν την ίδια πειθαρχία όσον αφορά τη διαχείριση των προϋπολογισμών και των οικονομιών τους, έτσι ώστε να επιτευχθεί αυτός ο βαθμός οικονομικής σύγκλισης χωρίς τον οποίο δε θα μπορούσε να υπάρξει νομισματική ένωση»⁶⁰.

Είναι όμως πράγματι τόσο θετική η συμβολή της ONE; Μετά από έξι χρόνια ζωής του κοινού νομίσματος, δεν υπάρχει ομοφωνία σχετικά με το αν η νομισματική ένωση συμβάλλει στην προώθηση της ανάπτυξης σε όλες τις οικονομίες της Ε.Ε. Ακόμα και αν η ONE εκπληρώσει τις προσδοκίες των υποστηρικτών της, οι οποίοι αναμένουν την υιοθέτηση αειφόρου ανάπτυξης στην Ε.Ε., δεν εξασφαλίζεται η απόρροια ισόρροπων αποτελεσμάτων ούτε ανάμεσα στα κράτη-μέλη αλλά ούτε και ανάμεσα στις περιφέρειες. «Ο λόγος είναι ότι οι οικονομίες αυτές παρουσιάζουν ένα όχι ομοιόμορφο πρότυπο στον τρόπο μετάδοσης των νομισματικών αποφάσεων στον πραγματικό τομέα της οικονομίας»⁶¹.

Όταν “στρώθηκε ο δρόμος” για το ευρώ, στη συνθήκη του Μάαστριχτ, εκφράστηκε ο φόβος ότι βάσει της μέχρι τότε εμπειρίας οποιοδήποτε βήμα προς την περαιτέρω οικονομική ολοκλήρωση δε θα είχε θετικές επιπτώσεις για τις περιφέρειες που υστερούν από άποψη ανάπτυξης. Επομένως, θα έπρεπε να υπάρξει ένα είδος αντισταθμιστικής πολιτικής που να εξασφαλίζει τη συνοχή: έτσι ιδρύθηκε το Ταμείο Συνοχής, το οποίο αύξησε τα κονδύλια προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και η Επιτροπή των Περιφερειών, η οποία θα συντελούσε στην βέλτιστη διαχείριση των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων. Μια άλλη άποψη ορίζει ότι η ONE θα παράσχει ένα κίνητρο για τις λιγότερο ανταγωνιστικές περιοχές της Ε.Ε., το οποίο θα τους δώσει τη δυνατότητα να κάνουν ένα βήμα μπροστά με το σκεπτικό ότι τα

⁶⁰ De Schoutheete P. (2000), «The Case for Europe. Unity, Diversity and Democracy in the EU», pp.65

⁶¹ Απέργης Νικόλαος, «Η ONE και οι Μακροοικονομικές Πολιτικές στην Ε.Ε.», στο: Δημόπουλος Γ.-Μπαλτάς Ν.-Χασσιδ Ι. (επιμ.) (2001), «Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές», τόμος β', σελ. 488

διαφορετικά νομίσματα που υπήρχαν μέχρι τότε παρεμπόδιζαν την οικονομική ανάπτυξη αφού περιόριζαν την κίνηση των συντελεστών και τη ροή των επενδύσεων. Στον αντίποδα όμως αυτών των απόψεων, εκφράστηκαν και κάποιες δριμείες κριτικές για την νομισματική πολιτική. Αυτές στηρίζονται κυρίως στο γεγονός της ανυπαρξίας στην ευρωζώνη σημαντικών μηχανισμών προσαρμογής που υπάρχουν σε άλλες νομισματικές ενώσεις όπως η σταθεροποιητική επίδραση των ροών δημοσίου χρήματος και οι αντιδράσεις της αγοράς εργασίας. Οι ροές δημοσίου χρήματος “από πάνω προς τα κάτω” αποτελούν το πιο ισχυρό μέσο αποφυγής των περιφερειακών αποκλίσεων. «Οι εμπειρικές εκτιμήσεις ποικίλουν, αλλά κάποιες μελέτες που εκπονήθηκαν στις ΗΠΑ καταλήγουν στο ότι ένα ποσοστό ανάμεσα στο 1/3 και στα 2/3 ενός ασυμμετρικού σοκ μιας περιφέρειας, αντισταθμίζεται μετά από αύξηση των δημοσίων δαπανών ή από μείωση των φόρων»⁶², μετά από την εφαρμογή δηλαδή μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Επομένως, με βάση αυτή τη κριτική η Ε.Ε. μη έχοντας έναν σεβαστό προϋπολογισμό, δεν μπορεί να εφαρμόσει μια τέτοια πολιτική και να αντιμετωπίσει ένα ενδεχόμενο σοκ. Βέβαια, αυτή η κριτική τίθεται υπό αμφισβήτηση γιατί δεν αναφερόμαστε σε ένα κράτος στα σύνορα του οποίου θα μπορούσε να περιοριστεί ένα σοκ και να αντιμετωπιστεί με αυτήν την πολιτική αλλά σε μια οικονομία που ολοκληρώνεται συνεχώς, της οποίας τα σοκ δεν περιορίζονται σε συγκεκριμένη περιοχή και επηρεάζουν το σύνολο του ευρωπαϊκού χώρου.

X. Η ΟΝΕ και πως επηρεάζει το στόχο της συνοχής

Η νομισματική ένωση επηρεάζει ανόμοια και συχνά αντιφατικά τη συνοχή. Η επιρροή που ασκεί μπορεί να χωριστεί σε τομείς και να εξεταστεί η σχετική οικονομική λειτουργία κάποιων συστατικών μερών όπως αυτού της μακροοικονομικής πολιτικής, της μεταβολής της αγοράς εργασίας, της συνολικής οικονομικής διάρθρωσης και άλλων.

α. Μακροοικονομικά αποτελέσματα

Όταν μια χώρα γίνεται μέλος μια νομισματικής ένωσης, τότε μεταβάλλεται ριζικά ο τρόπος που αντιλαμβάνεται και ασκεί οικονομική πολιτική. Στην Ε.Ε. συγκεκριμένα, ο βασικός στόχος της νομισματικής πολιτικής είναι η **σταθερότητα των τιμών**, η

⁶² Bayoumi T. & Masson P.R. (1996), «Fiscal Flows in the U.S. and Canada: Lessons for Monetary Union in Europe», *European Economic Review*, 39(2), pp. 253-274. Παρατίθεται στο: Begg I. (2003) «Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy», pp.167

οποία θα συμβάλει στην ανάπτυξη και στα υψηλά επίπεδα απασχόλησης των οικονομιών που συμμετέχουν και μέσω της οποίας θα προστατευτεί η αγοραστική δύναμη του ευρώ. Αυτός ο στόχος της σταθερότητας των τιμών δεν είναι ιδιαίτερα εύκολο να επιτευχθεί ειδικά από εκείνες τις χώρες που έχουν υψηλό πληθωρισμό.

Παρά όμως αυτή τη μετάβαση σε ένα καθεστώς που χαρακτηρίζεται από σταθερότητα τιμών, οι διαφορές στα επίπεδα πληθωρισμού παραμένουν, κυρίως στις περιφερειακές οικονομίες στις οποίες στα πρώτα χρόνια ζωής της ΟΝΕ παρατηρήθηκε μια πολύ καλή επίδοση συγκριτικά με αυτές του πυρήνα της Ε.Ε.. Αυτές οι περιφερειακές οικονομίες είναι αυτές που ευνοήθηκαν και κυρίως αυτές που δεν ήταν σε καλή οικονομική κατάσταση. Για παράδειγμα στην Ελλάδα, η γενική πρόοδος της οικονομίας που πραγματοποιήθηκε εν αναμονή της εισόδου της στην ευρωζώνη, θεωρήθηκε «ένα μοναδικό επίτευγμα υπό το φως της μακριάς ιστορίας της χώρας που χαρακτηριζόταν από μακροοικονομικές αστάθειες και διαρθρωτικές ακαμψίες»⁶³. Η άσκηση οικονομικής πολιτικής σε ένα πιο υγιές περιβάλλον οφείλεται στην Ε.Ε. και στην πειθαρχία που απαιτεί το ενιαίο νόμισμα. Ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει την καλή πορεία που διέγραψαν τα μακροοικονομικά μεγέθη των οικονομιών των χωρών συνοχής, πλην της Ιρλανδίας που διέγραψε μια ιδιότυπη επιτυχή τροχιά, όπως και τα αντίστοιχα μεγέθη για το σύνολο των μελών της Ε.Ε.

Πίνακας 9α

Μακροοικονομικοί δείκτες

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003f
Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του πληθωρισμού								
Ευρωζώνη	2,2	1,6	1,1	1,1	2,1	2,3	2,3	n/a*
Ελλάδα	7,9	5,4	4,5	2,1	2,9	3,7	3,9	n/a
Πορτογαλία	2,9	1,9	2,2	2,2	2,8	4,4	3,7	n/a
Ισπανία	3,6	1,9	1,8	2,2	3,5	2,8	3,6	n/a
Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές								
Ευρωζώνη	1,4	2,3	2,9	2,8	3,5	1,5	0,8	1,0
Ελλάδα	2,4	3,6	3,4	3,6	4,2	4,1	4,0	3,6
Πορτογαλία	3,5	4,0	4,6	3,8	3,7	1,6	0,5	0,5
Ισπανία	2,4	4,0	4,3	4,2	4,2	2,7	2,0f	2,0
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, Ε.Ε.-15=100								
Ε.Ε.-15	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ελλάδα	65,2	64,2	64,9	66,1	65,5	64,6	66,0	67,8
Πορτογαλία	70,1	73,4	72,2	72,2	68,3	69,0	68,8	68,3

⁶³ Bryant R.C., Garganas N.C. & Tavlas G.S. (eds) (2001), «Greece's Economic Performance and Prospects», Athens/Washington, D.C.:Bank of Greece/Brookings. Παρατίθεται στο: Featherstone K., (2003), «Greece and EMU: Between External Empowerment and Domestic Vulnerability», pp.931

Ισπανία	79,3	79,9	79,3	82,2	82,3	83,9	84,3	84,7
Ακαθάριστο ενοποιημένο κυβερνητικό χρέος σαν ποσοστό του ΑΕΠ								
Ευρωζώνη	74,5	74,3	73,5	72,1	69,6	69,2	69,1	n/a
Ελλάδα	111,3	108,2	105,8	105,1	106,2	107,0	104,9	n/a
Πορτογαλία	62,9	59,1	55,0	54,3	53,3	55,6	58,0	n/a
Ισπανία	68,1	66,6	64,6	63,1	60,5	56,9	54,0	n/a
Ποσοστιαίο δημόσιο έλλειμμα / ΑΕΠ								
Ευρωζώνη	-4,2	-2,6	-2,2	-1,3	0,1	-1,6	-2,2	n/a
Ελλάδα	-7,4	-4,0	-2,5	-1,8	-1,9	-1,4	-1,2	n/a
Πορτογαλία	-4,0	-3,0	-2,6	-2,8	-2,8	-4,2	-2,7	n/a
Ισπανία	-4,9	-3,2	-2,7	-1,2	-0,8	-0,1	-0,1	n/a
Ποσοστιαία ανεργία								
Ε.Ε.-15	10,2	10,0	9,4	8,7	7,8	7,4	7,7	n/a
Ελλάδα	9,6	9,8	10,9	11,8	11,0	10,4	10,0	n/a
Πορτογαλία	7,3	6,8	5,1	4,5	4,1	4,1	5,1	n/a
Ισπανία	18,1	17,0	15,2	12,8	11,3	10,6	11,3	n/a

*f: πρόβλεψη, n/a:μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πηγή: Eurostat (2003). Παρατίθεται στο: Featherstone K., (2003), «Greece and EMU: Between External Empowerment and Domestic Vulnerability», pp.930

Η βελτίωση των επιδόσεων της Ισπανίας στην πλειονότητα των οικονομικών μεγεθών είναι φανερή, μόνο στον πληθωρισμό και στην αύξηση του ΑΕΠ τα μεγέθη δεν είναι καλά. Όσον αφορά την Ελλάδα, η αυξητική πορεία του ΑΕΠ είναι χαρακτηριστική όπως και η σταδιακή μείωση του δημοσίου ελλείμματος / ΑΕΠ. Η πορεία του πληθωρισμού δείχνει ότι σταδιακά συγκλίνει στον ευρωπαϊκό μέσο όρο ενώ όσον αφορά το χρέος και την ανεργία, τα στοιχεία δεν είναι ευοίωνα. Τέλος σχετικά με την Πορτογαλία, άλλα μεγέθη είναι θετικά και άλλα αρνητικά αλλά γενικότερα ακολουθούν τις τάσεις της Ε.Ε.

Το κατά πόσον βέβαια θα συνεχίσουν να υπάρχουν οι ίδιες καλές ενδείξεις για τις περιφερειακές οικονομίες ή θα αλλάξει κάτι, εξαρτάται από την ικανότητα προσαρμογής των οικονομιών στα νέα δεδομένα αλλά και από την πολιτική θέληση. «Τα χαμηλά πραγματικά επιτόκια σε αυτές τις περιοχές έχουν “ρίξει λάδι στη φωτιά” αυξάνοντας τον κίνδυνο φούσκας(...)πραγματικά μέσα σε μια νύχτα οι χώρες υψηλού πληθωρισμού είχαν ένα αναπάντεχο κέρδος σε όρους αξιοπιστίας που θα οδηγήσει σε μονίμως χαμηλότερα ονομαστικά επιτόκια, μείωση ή εξαφάνιση του πριμ κινδύνου και πιθανότατα σε μεγάλες περικοπές στα πραγματικά επιτόκια»⁶⁴. Αυτή η σταθεροποίηση των τιμών και η γενική μείωση του πληθωρισμού ανά χώρα φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

⁶⁴ Begg Iain (2003), «Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy»,pp.167

Πίνακας 9β

Πληθωρισμός στην Ε.Ε. (εναρμονισμένος δείκτης καταναλωτικών τιμών-ΗICP)

Κράτος-μέλος	1986-90	1991-95	1996-2000	2000	2001	2002 (εκτίμ.)
Βέλγιο	1,9	2,4	1,6	2,7	2,4	1,6
Δανία	4,0	2,0	2,0	2,7	2,3	2,4
Γερμανία	1,4	3,5	1,2	2,1	2,4	1,4
Ελλάδα	17,6	13,9	4,6	2,9	3,7	3,8
Ισπανία	6,6	5,2	2,6	3,5	2,8	3,0
Γαλλία	3,1	2,2	1,3	1,8	1,8	1,9
Ιρλανδία	3,2	2,5	2,6	5,3	4,0	4,8
Ιταλία	6,1	5,0	2,4	2,6	2,3	2,6
Λουξεμβούργο	2,4	2,8	1,7	3,8	2,4	1,9
Ολλανδία	0,9	2,9	1,9	2,3	5,1	3,9
Αυστρία	2,0	3,2	1,2	2,0	2,3	1,9
Πορτογαλία	12,2	7,1	2,4	2,8	4,4	3,5
Φινλανδία	4,3	2,3	1,6	3,0	2,7	1,9
Σουηδία	6,7	4,2	1,1	1,3	2,7	2,1
Ην. Βασίλειο	5,4	3,4	1,6	0,8	1,2	1,2
Ε.Ε.-15	4,4	3,9	1,7	2,1	2,3	2,1
Ευρωζώνη	3,8	4,0	1,7	2,4	2,5	2,3

Πηγή: European Commission, Autumn 2002 and Spring 2001 Forecasts. Παρατίθεται στο: Begg Iain (2003), «Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy», pp.169

Βέβαια αυτή η απότομη μείωση του πληθωρισμού και των επιτοκίων, σε κάποιες περιπτώσεις οδήγησε σε υπερθέρμανση με αποτέλεσμα για παράδειγμα στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία να αυξηθούν γρήγορα οι τιμές των μετοχών. Σε άλλες χώρες, πιέσεις εκδηλώθηκαν στις τρέχουσες συναλλαγές των ισοζυγίων πληρωμών τους. Με δυο λόγια η ONE συνοδεύτηκε από κάποιες ενδείξεις οικονομικής αστάθειας. Ακόμα εκφράστηκαν και κάποιοι φόβοι όπως αυτοί των Βρετανών σχετικά με τον κίνδυνο της μη καταλληλότητας της νομισματικής πολιτικής. Όπως υποστήριζαν, όταν το νομισματικό καθεστώς λειτουργεί σαν ένας αντιπληθωριστικός μηχανισμός, τα αποτελέσματα μπορεί να είναι ιδιαίτερα επιζήμια για τις φτωχότερες χώρες. Ακόμα, μετά από μια προσεκτική ανάλυση «οι Eichengreen και Leblang κατέληξαν στο ότι η συνοχή, με την έννοια ότι χώρες χαμηλότερου εισοδήματος μπορούν να καλύψουν το χάσμα που έχουν σε σχέση με τις πιο πλούσιες, εξυπηρετείται καλύτερα με ευελιξία στις συναλλαγματικές ισοτιμίες»⁶⁵. Με άλλα λόγια, οι απόψεις δίστανται.

⁶⁵ Barry Frank & Begg Iain (2003) «EMU and Cohesion: Introduction», pp. 784

Ένας πολύ περιεκτικός και κατατοπιστικός πίνακας παρατίθεται στη μελέτη του Begg, ο οποίος κατάφερε να καταγράψει με πολύ συνοπτικό τρόπο τους μηχανισμούς και τα αποτελέσματα της ONE στα μακροοικονομικά μεγέθη όπως επίσης και τις επιπτώσεις που αυτοί έχουν στη συνοχή.

Πίνακας 9γ

Η επιρροή της ONE στις μακροοικονομικές μεταβολές

Μηχανισμός	Αποτέλεσμα	Επίπτωση στη συνοχή
Μακροοικονομικές μεταβολές, εκ των οποίων:	Αλλαγή στο νέο πολιτικό καθεστώς, αναδιατυπώνει καθιερωμένους κανόνες πολιτικής	Επηρεάζει όλα τα μέλη της ONE αλλά με άνισα αποτελέσματα (εξαρτάται από την προθυμία και την ικανότητα προσαρμογής του καθενός)
Βραχυπρόθεσμη ενσωμάτωση νέου περιβάλλοντος πολιτικής	Χαμηλά ονομαστικά επιτόκια, επίδραση στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων, αλλά διαφορές στις πραγματικές τιμές	Περιφέρειες που ήταν επιρρεπείς σε πληθωρισμό αντιμετωπίζουν υπερθέρμανση. Μέχρι τώρα θετική για τις λιγότερο πλούσιες περιοχές, αλλά αυξάνει την πιθανότητα μακροοικονομικών ανισορροπιών
Υιοθέτηση προσέγγισης που στοχεύει σε σταθερές μακροοικονομικές πολιτικές	Μεταβάλλει τη συμπεριφορά της κυβέρνησης και της αγοράς χρήματος	Πιο έντονη για όσους έχουν να αλλάξουν πολλά, με ανάγκη καθοδήγησης

Πηγή: Begg Iain (2003), «Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy», pp.168

β. Επιπτώσεις στην αγορά εργασίας

Σε ένα ενοποιημένο οικονομικό περιβάλλον, είναι γνωστό ότι η προσπάθεια καταπολέμησης του πληθωρισμού, κυρίως μέσω περιοριστικής νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και η προσπάθεια επίτευξης σταθερότητας τιμών, έχουν τουλάχιστον άμεσα αρνητική επίπτωση στην απασχόληση και οδηγούν στην αύξηση του ποσοστού ανεργίας. Ακόμα, η αύξηση του ανταγωνισμού ωθεί πολλές επιχειρήσεις να μειώσουν το κόστος λειτουργίας τους μέσω εξαγορών, συγχωνεύσεων και αναδιάρθρωσης της λειτουργίας τους και αυτές οι ενέργειες πολλές φορές οδηγούν σε απολύσεις εργαζομένων άρα σε αύξηση της ανεργίας.

Στα πλαίσια της ΟΝΕ, οι εθνικές κυβερνήσεις έχασαν το δικαίωμα άσκησης ανεξάρτητης νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής έτσι, δεν μπορούν να επιλύσουν μέσω αυτού του τρόπου κάποιες ενδεχόμενες αρνητικές εξελίξεις, όπως αυτό της αυξανόμενης ανεργίας. Ταυτόχρονα, χάθηκαν πολλοί “βαθμοί ελευθερίας” όσον αφορά την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία πλέον κινείται στα στενά καθορισμένα πλαίσια του ΣΣΑ. Απόρροια όλων αυτών είναι ότι το βάρος της απορρόφησης ενός σοκ θα πέσει στην αγορά εργασίας, η οποία για να ανταπεξέλθει πρέπει να διαθέτει τον απαιτούμενο βαθμό ευελιξίας.

Η ευελιξία βέβαια είναι μια πολύπλευρη έννοια και κάποιες από τις ερμηνείες της σχετίζονται με τη συνοχή. Μπορεί να ερμηνευτεί ως η ευκολία, ή η ταχύτητα πρόσληψης και απόλυσης εργαζομένων. Οι Garibaldi και Mauro⁶⁶ απέδειξαν ότι χώρες που απελευθέρωσαν την αγορά εργασίας τους μέσω της απλοποίησης της πρόσληψης και απόλυσης, επέτυχαν υψηλότερα επίπεδα απασχόλησης. Βέβαια, αυτό είναι δύσκολο όταν έχουν συσταθεί ισχυρά εργατικά συνδικάτα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ελλάδα, όπου υπάρχει η Γ.Σ.Ε.Ε., η οποία ελέγχεται από τα σωματεία των οργανισμών κοινής ωφέλειας και η Α.Δ.Ε.Δ.Υ., το σωματείο των δημοσίων υπαλλήλων. Αυτά τα δύο σωματεία, έχοντας εδραιωμένο εργασιακό καθεστώς που τους εξασφαλίζει σχετικά σταθερή και σίγουρη απασχόληση, «ελάχιστα ενδιαφέρονται για την ευελιξία στην αγορά»⁶⁷. Έτσι, αντιστέκονται σε μεταρρυθμίσεις προστατεύοντας με αυτόν τον τρόπο τα προνόμιά τους.

Επανερχόμενοι στις έννοιες της ευελιξίας, μπορεί να οριστεί ως η δυνατότητα να μεταβάλλονται οι μισθοί τόσο προς τα πάνω όσο και προς τα κάτω, γεγονός ανέφικτο όπου είναι θεσμοθετημένος ο κατώτατος μισθός. Ένας ακόμα τρόπος να επιτευχθεί ευελιξία, είναι μέσω της κινητικότητας της εργασίας, δηλαδή της μετανάστευσης εργαζομένων. Είναι ένας μηχανισμός που έχει και οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες και αν αφεθεί ανεξέλεγκτος ενδέχεται να μην έχει τα απαιτούμενα αποτελέσματα. Αν για παράδειγμα η προσαρμογή καταλήξει σε αυξημένη μετανάστευση, τότε θα μεταναστεύσουν συν τοις άλλοις και ειδικευμένοι εργαζόμενοι με αποτέλεσμα λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες να στερούνται τον συντελεστή εργασίας που χρειάζονται για την ανάπτυξή τους.

⁶⁶ Garibaldi P.& Mauro P. (2002), «Anatomy of Employment Growth», *Economic Policy*, 17(34), pp. 67-113. Παρατίθεται στο: Begg I,(2003) «Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy», pp.171

⁶⁷ Featherstone Kevin, (2003), «Greece and EMU: Between External Empowerment and Domestic Vulnerability», pp. 935

Ο συνοπτικός πίνακας του Begg παραθέτει εξίσου σημαντικά στοιχεία όσον αφορά την αγορά εργασίας και για αυτό το λόγο παρατίθεται παρακάτω.

Πίνακας 9δ

Η επιρροή της ONE στην αγορά εργασίας

Μηχανισμός	Αποτέλεσμα	Επίπτωση στη συνοχή
Αγορά εργασίας και μετασχηματισμοί της εκ των οποίων:	Το μεγαλύτερο βάρος της προσαρμογής πέφτει στην αγορά εργασίας	Δημιουργεί προβλήματα στις λιγότερο ευέλικτες περιοχές. Μπορεί να επιτείνει την ανεργία σε φτωχές περιφέρειες
Συστήματα που καθορίζουν τους μισθούς	Επίδραση στην ευελιξία των μισθών και στην ικανότητα βραχυχρόνιας προσαρμογής	Δυνητικά καταστροφικό για περιοχές με δύσκαμπτα συστήματα και πρόκληση προβλημάτων κοινωνικής συνοχής (εσωτερικοί και εξωτερικοί)
Κινητικότητα γεωγραφική, κατά τομέα και κατά επάγγελμα	Επηρεάζει μεσοπρόθεσμα την ικανότητα (προσαρμογής) της αγοράς εργασίας να αντιμετωπίσει προβλήματα ανταγωνιστικότητας	Πιέσεις από τη μετανάστευση. Μπορεί να οδηγήσει σε μεγάλη απώλεια εργαζομένων. Πιθανότητα αυξανόμενων ανισοροπιών στο εσωτερικό των χωρών
Ρυθμιστικό περιβάλλον και θεσμοί που ενισχύουν την αγορά εργασίας	Μακροχρόνια δυνατότητα προσαρμογής μέσω της πλευράς της προσφοράς	Δυσμενής για λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομίες που στερούνται δυνατότητες εκπαίδευσης, ειδικά όπου υπάρχουν σαφείς de facto ρυθμίσεις

Πηγή: Begg Iain (2003), «Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy», pp.168

Σε μια έρευνα που διεξήχθη από τους Boeri *et al.*⁶⁸, κατασκευάστηκε ένας δείκτης που απέδειξε ότι τα φτωχότερα κράτη-μέλη της Ε.Ε. έχουν τις λιγότερο ευπροσάρμοστες αγορές εργασίας και ότι αυτή η κατάσταση οφείλεται σε αδυναμίες που παρουσιάζουν αυτές οι χώρες στους τομείς της εκπαίδευσης, της κινητικότητας της εργασίας και της προστασίας των εργαζομένων. Ας δούμε τον πίνακα με τα αναλυτικά στοιχεία των δεικτών.

⁶⁸ Boeri T., Garibaldi P., Macis M. & Maggioni M. (2002), «Adaptability of Labour Markets: A Tentative Definition and a Synthetic Indicator», Milan, Fondazione Rodolfo Debenedetti. Παρατίθεται στο: Begg Iain (2003), «Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy», pp.171

Πίνακας 9ε

Ένας συνολικός δείκτης της ικανότητας προσαρμογής

Χώρα	Δείκτης προστασίας : P	Δείκτης εκπαίδευσης: T	Δείκτης κινητικότητας: M	Σύνθετος δείκτης: $(P+T+M)/3$	Ποσοστό απασχόλησης: E	Δείκτης προσαρμογής: $E \cdot \{(P+T) \cdot M\}$
Αυστρία	5,2	2,0	7,17	4,79	67,9	3,96
Βέλγιο	5,8	2,9	5,35	4,68	61,5	3,22
Δανία	7,6	5,6	9,73	7,64	76,5	11,04
Φινλανδία	6,7	7,7	6,14	6,85	69,0	6,85
Γαλλία	5,2	2,7	6,65	4,85	62,4	3,70
Γερμανία	6,8	7,7	6,40	6,97	65,5	6,82
Ελλάδα	1,9	1,0	4,52	2,47	55,8	0,84
Ιρλανδία	4,2	3,5	5,77	4,49	65,4	3,27
Ιταλία	3,4	0,9	4,56	2,95	54,5	1,20
Ολλανδία	6,5	3,2	6,92	5,54	74,1	5,62
Πορτογαλία	4,9	0,8	4,85	3,52	69,0	2,12
Ισπανία	3,4	4,2	5,17	4,26	56,6	2,49
Σουηδία	6,9	9,7	5,27	7,29	72,2	7,14
Ην. Βασίλειο	3,6	2,7	7,83	4,71	71,6	4,00
Ε.Ε.	5,1	3,9	6,17	5,06	63,1	3,97

Πηγή: Boeri *et al*(2002). Παρατίθεται στο: Begg I. (2003), pp.170

Από αυτόν τον πίνακα, τα στοιχεία του οποίου πρέπει να αναφερθεί ότι στηρίχτηκαν σε παλιές πληροφορίες, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι σκανδιναβικές χώρες είναι αυτές που προσαρμόζονται πιο γρήγορα στις μεταβολές της αγοράς εργασίας όπως επίσης η Γερμανία με ιδιαίτερα υψηλούς δείκτες προσαρμοστικότητας ενώ αντιθέτως οι χώρες με την μικρότερη ικανότητα προσαρμογής είναι η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία.

γ. Οικονομική Γεωγραφία

Η ONE αποτελεί ένα βήμα προς την περαιτέρω ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Το κατά πόσον αυτό το βήμα θα ευνοήσει την περιφέρεια ή τον πυρήνα της Ευρώπης εξαρτάται από την οπτική γωνία που γίνεται η ανάλυση. Πολλοί μελετητές τονίζουν την ύπαρξη παραγόντων που ευνοούν τη **διασπορά των δραστηριοτήτων**. Κάποιοι από αυτούς τους φυγόκεντρους παράγοντες είναι ο κορεσμός στις κεντρικές περιοχές που αποφέρει μειωμένη οικονομική αποτελεσματικότητα, το χαμηλότερο κόστος εργασίας και περιουσιακών στοιχείων στις φτωχές περιοχές όπως και η έλλειψη κινητικότητας κάποιων συντελεστών παραγωγής.

Ο τρόπος που αντιλαμβάνονται τη λειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων προσεγγίζει το σκεπτικό των θεωριών της αυτοεξισορρόπησης-ανάπτυξης⁶⁹ της περιφερειακής πολιτικής, οι οποίες υποστηρίζουν ότι οι αυτόματοι μηχανισμοί της ελεύθερης αγοράς τείνουν να προκαλέσουν τόσο εξισορρόπηση όσο και μείωση των ανισοτήτων στο χώρο, δηλαδή ότι οι φτωχές περιφέρειες, από τη στιγμή που θα ενσωματωθούν στην παγκόσμια καπιταλιστική αγορά, θα ακολουθήσουν την πορεία των ήδη ανεπτυγμένων περιφερειών. Κάτι αντίστοιχο δηλαδή με τα νέο-κλασικά μοντέλα, τα οποία με την υπόθεση των ίδιων τεχνολογιών και προτιμήσεων, υποστηρίζουν ότι η κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής τελικά οδηγεί στην εξίσωση των τιμών των συντελεστών και τέλος στη σύγκλιση του κατά κεφαλήν εισοδήματος. «Επομένως από μια αυστηρά νέο-κλασική σκοπιά, αφού μακροχρόνια αναμένεται να υπάρξει σύγκλιση, οι πολιτικές συνοχής διαστρεβλώνουν την αγορά, είναι αναποτελεσματικές και αντιπαραγωγικές: στην καλύτερη περίπτωση μπορούν να ιδωθούν σαν οικονομικές αποζημιώσεις με πολιτικά κίνητρα»⁷⁰.

Άλλοι μελετητές της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας αναγνωρίζουν την ύπαρξη μιας ομάδας κεντρομόλων δυνάμεων που αναμένεται να ευνοήσουν την συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων στο κέντρο, όπως οι οικονομίες κλίμακας και οι μεγαλύτερες αγορές εργασίας. Κατά αυτούς, οι επιχειρήσεις συγκεντρώνονται σε ένα σημείο για να πραγματοποιήσουν οικονομίες κλίμακας στο μεταφορικό κόστος και στη διαδικασία παραγωγής και έτσι δημιουργούνται πόλοι ανάπτυξης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Krugman «μια εικόνα του κόσμου τη νύχτα από δορυφόρο δείχνει περισσότερο περιφερειακές συγκεντρώσεις ανθρώπινων και παραγωγικών δραστηριοτήτων, παρά συγκεντρώσεις προσδιορισμένες από τα εθνικά σύνορα»⁷¹.

Αυτός ο τρόπος προσέγγισης της συμπεριφοράς των οικονομικών δραστηριοτήτων, δικαιολογεί την ύπαρξη της πολιτικής συνοχής της Ε.Ε., παρόλα αυτά όμως δημιουργεί σύγχυση, γιατί η πλήρης αποδοχή μιας τέτοιας προσέγγισης «θα διακινδύνευε την υπονόμηση της παραδοσιακής ιδεολογικής θεμελίωσης της ίδιας της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η οποία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ιδέα της

⁶⁹ Στις θεωρίες αυτές εντάσσονται οι: Θεωρία σταδίων, Διαπεριφερειακού εμπορίου, Εξαγωγικής βάσης, Έλλειψης-αφθονίας πόρων, Δυσισμού και Τομεακής διάρθρωσης, οι οποίες αναλύονται στο: Λαμπριανίδης Λόης (2002), «Οικονομική Γεωγραφία. Στοιχεία Θεωρίας και Εμπειρικά Παραδείγματα», σελ. 250-273

⁷⁰ Pasmazoglou Vassilis, «Cohesion and the political economy of European Integration», σελ.14

⁷¹ Krugman P. (1991), *Geography and Trade*, Cambridge, Mass: M.I.T. Press. Παρατίθεται στο: Κόνσολας Ν. (1997), «Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», σελ.84

διάχυσης των κερδών της απελευθέρωσης της αγοράς σε όλες τις περιφέρειες της Ευρώπης. (...) Άρα σωστά οι υποστηρικτές της πολιτικής συνοχής της Ε.Ε. παίρνουν κατάλληλες αποστάσεις από αυτή τη σχολή σκέψης»⁷², όπως επίσης και από τις θεωρίες ανισορροπίας-υπανάπτυξης⁷³ που υποστηρίζουν ότι οι περιφερειακές ανισότητες είναι βαθιά ριζωμένες στο καπιταλιστικό σύστημα και τείνουν να διευρύνονται, όσο η οικονομία αφήνεται να λειτουργεί στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς. Αυτές οι θεωρίες αναπτύχθηκαν από μια ομάδα συγγραφέων, κυρίως μαρξιστών και ισχυρίζονται ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες ακολουθούν μια πορεία οικονομικής ανάπτυξης που είναι ριζικά διαφορετική από αυτή των δυτικοευρωπαϊκών χωρών και πολύ λιγότερο ικανοποιητική.

Συμπερασματικά, το κατά πόσον θα αμβλυνθούν ή θα οξυνθούν οι περιφερειακές ανισότητες, εξαρτάται από τη σχετική υπεροχή των φυγόκεντρων ή των κεντρομόλων παραγόντων. Για παράδειγμα, εφόσον λόγω της ΟΝΕ, μειωθεί κατά πολύ το κόστος εμπορίου, τότε θα μειωθεί αντίστοιχα η ανάγκη εγκατάστασης των βιομηχανιών κοντά στους καταναλωτές, με αποτέλεσμα να δοθεί ώθηση στη διασπορά των οικονομικών δραστηριοτήτων. Ακόμα μελετήθηκε ενδεχόμενος συσχετισμός του είδους των βιομηχανιών και της συγκέντρωσης-αποκέντρωσης. Την τελευταία δεκαετία έχει παρατηρηθεί ότι οι βιομηχανίες έντασης εργασίας όπως οι υφαντουργίες έχουν συγκεντρωθεί στην Νότια Ευρώπη ενώ αντιθέτως οι βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας έχουν αποκεντρωθεί. Αυτό φαίνεται να είναι αποτέλεσμα της εξειδίκευσης των χωρών σύμφωνα με το συγκριτικό τους πλεονέκτημα.

Όσον αφορά την εξειδίκευση και τη σχέση που έχει με τις περιφερειακές ανισότητες και με την οικονομική ολοκλήρωση, αποτελεί κεντρικό θέμα προς ανάλυση για την Νέα Οικονομική Γεωγραφία, όσον αφορά την ανάλυση της Ε.Ε. Στη μελέτη των Midelfart και Overman⁷⁴ αναφέρεται ότι η βιομηχανική διάρθρωση των χωρών της Ε.Ε. αλλάζει. Τα κράτη, και οι περιφέρειες σε μικρότερο βαθμό, έχουν γίνει πιο εξειδικευμένα, αλλά η διαδικασία της διαρθρωτικής μεταβολής προχωρά αργά. Σε άλλη μελέτη των ίδιων ερευνητών⁷⁵, φάνηκε ότι από τη δεκαετία του 1980 και μετά

⁷² Pesmazoglou Vassilis, «Cohesion and the political economy of European Integration», σελ.14

⁷³ Στις θεωρίες αυτές εντάσσονται οι: Θεωρία σωρευτικής αιτιότητας, Πόλων ανάπτυξης, Εσωτερικής αποικίας, Φαύλων κύκλων, Εξάρτησης και Συνάρθρωσης τρόπων παραγωγής, οι οποίες αναλύονται στο: Λαμπριανίδης Λόης (2002), «Οικονομική Γεωγραφία. Στοιχεία Θεωρίας και Εμπειρικά Παραδείγματα», σελ. 273-297

⁷⁴ Midelfart-Knarvik K.H. & Overman H.,(2002) «Delocation and European Integration: is structural spending justified?», pp.329-331

⁷⁵ Midelfart-Knarvik K.H., Overman H, Redding S. & Venables A.J. (2000), «The location of European Industry», Report prepared for the DG for Economic and Financial Affairs, European

όλες οι χώρες εκτός από την Ολλανδία εξειδικεύτηκαν πιο πολύ. Γενικότερα, είναι μικτή η εικόνα της περιφερειακής εξειδίκευσης. Για την Ε.Ε. των 15 κρατών-μελών (εκτός από την Αυστρία, τη Φινλανδία, τη Σουηδία και την Ελλάδα, στις οποίες δεν υπήρχαν δεδομένα) από το 1989 έως το 1995, παρατηρήθηκε μια μικρή συνολική μεταβολή στην περιφερειακή εξειδίκευση: το 53% των περιφερειών επέτυχαν μεγαλύτερο βαθμό εξειδίκευσης ενώ το 47% των περιφερειών μικρότερο βαθμό.

Παρατίθεται και το τελευταίο μέρος του πίνακα της έρευνας του Begg.

Πίνακας 9στ

Η επιρροή της ΟΝΕ στην Οικονομική Γεωγραφία

Μηχανισμός	Αποτέλεσμα	Επίπτωση στη συνοχή
Επιπτώσεις στην οικονομική διάρθρωση	Το άνοιγμα των αγορών επιταχύνει το ρυθμό αναδιάρθρωσης	Δυνητική απειλή για τις λιγότερο ανταγωνιστικές περιφέρειες. Πιθανότητα όξυνσης των ανισοτήτων
Περιφερειακή βιομηχανική εξειδίκευση	Μίγμα κεντρομόλων και φυγόκεντρων αποτελεσμάτων σύμφωνα με την Νέα Οικονομική Γεωγραφία	Αρχικά ευνοούνται οι κεντρικές περιφέρειες. Δημιουργούνται ευκαιρίες για περιοχές χαμηλού κόστους. Γενικά αμφιλεγόμενα αποτελέσματα

Πηγή: Begg Iain (2003), «Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy», pp.168

δ. Επιρροή στο εμπόριο και στη δημόσια διοίκηση

Στη μέχρι τώρα ανάλυση για την επιρροή της ΟΝΕ σε διάφορους τομείς, υπήρξε πληθώρα αντιτιθέμενων απόψεων. Κάποιοι βλέπουν απαισιόδοξα την επίδραση της ΟΝΕ ενώ κάποιοι άλλοι απαισιόδοξα. Υπάρχουν όμως και μερικοί τομείς, για τους οποίους υπάρχει ένας βαθμός ομοφωνίας. Η πλειονότητα των ερευνητών υποστηρίζει ότι η ΟΝΕ θα οδηγήσει σε πολύ πιο πυκνές εμπορικές ροές ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Ε.Ε., γεγονός απόλυτα φυσιολογικό εφόσον εξαλείφεται το κυριότερο πρόβλημα, αυτό της μετατροπής των νομισμάτων και του αντίστοιχου κόστους φυσικά. Ακόμα, μειώνεται η αβεβαιότητα που αντιμετώπιζαν οι επιχειρήσεις λόγω της αστάθειας των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Επιπρόσθετα, υπάρχει πολύ σημαντική στήριξη της άποψης ότι μέσω της ΟΝΕ θα γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των συναλλαγών που

πραγματοποιούνται στο εσωτερικό μίας χώρας με τον μικρότερο όγκο εμπορικών ροών μεταξύ κρατών.

Μια σχετικά πρόσφατη επιβεβαίωση της θέσης περί αύξησης του εμπορίου λόγω της νομισματικής ένωσης, προήλθε από διάφορες μελέτες του Rose⁷⁶. Οι έρευνές του κατέληξαν σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Σύμφωνα με αυτές, μέσω της νομισματικής ένωσης, τριπλασιάστηκε ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών. Αυτά τα αποτελέσματα προκάλεσαν συζητήσεις. Οι πιο πρόσφατες έρευνες των Barr *et al.*⁷⁷ και Micco *et al.*⁷⁸ έδειξαν ότι η ΟΝΕ έχει αυξήσει το ενδο-ευρωπαϊκό εμπόριο κατά ένα ποσοστό ανάμεσα στο 12 και στο 30% στα τρία πρώτα χρόνια ζωής της. Συνολικά, φαίνεται ότι οι επιρροή της ΟΝΕ στις μεγάλες οικονομίες θα είναι πολύ μικρότερη από τις εκτιμήσεις του Rose αλλά παρόλα αυτά θα είναι πολύ σημαντική.

Το αυξημένο εμπόριο, φαίνεται ότι συμπληρώνεται από ένα υψηλότερο επίπεδο ροών κεφαλαίου, συμπεριλαμβανομένων των άμεσων ξένων επενδύσεων. Βέβαια, αυτό εξαρτάται από την ισοτιμία με την οποία κάποιο νόμισμα θα εισέλθει στη νομισματική ένωση. Συνολικά, οι επιπτώσεις στο εμπόριο και στις επενδύσεις θα είναι θετικές στις χώρες χαμηλότερου εισοδήματος, αν και αμφισβητείται το κατά πόσον αυτά τα οφέλη θα διεισδύσουν στον ίδιο βαθμό σε όλες τις περιφέρειες.

Υπάρχουν ακόμα ενδείξεις ότι η περαιτέρω ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έχει θετικές συνέπειες στον τρόπο άσκησης της δημόσιας διοίκησης. Στην Ιρλανδία παρατηρήθηκε ότι χρειαζόταν να αποδεικνύεται ότι τα χρήματα των Διαρθρωτικών Ταμείων ξοδεύονται σωστά. Δεν τους ενδιέφερε μόνο τα χρήματα να ξοδεύονται με βάση τους ισχύοντες κανονισμούς, αλλά ήθελαν να γνωρίζουν και πόσο αποτελεσματική ήταν η εκάστοτε δαπάνη. Αυτό το βήμα ήταν σημαντικό όσον αφορά τη βελτίωση του επιπέδου άσκησης της δημόσιας διοίκησης.

Εκτός όμως από αυτό, η μακροοικονομική πειθαρχία που απαιτεί η Ε.Ε. από τα κράτη-μέλη (κριτήρια σύγκλισης και Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης), βοήθησε έτσι ώστε να ξεπεραστούν εμπόδια, τα οποία παρακώλυαν κάποιες

⁷⁶ Glick R. & Rose A.K. (2002), «Does a Currency Union Affect Trade? The Time Series Evidence», *European Economic Review*, vol.46, pp.1125-51. Ακόμα: Rose A.K. (2000), «One Money, One Market: The effects of Common Currencies on Trade», *Economic Policy*, vol.30, pp.7-46. Παρατίθενται στο: Midelfart K.H. *et al.* (2003), «Monetary Union and the Economic Geography of Europe», pp. 850

⁷⁷ Barr D., Breedon F. & Miles D. (2003), «Life on the Outside: Economic Conditions and Prospects outside Euroland», *Economic Policy*, vol.18, no 37, pp.573-613. Παρατίθεται στο: Midelfart K.H., Overman H., Venables A. (2003), «Monetary Union and the Economic Geography of Europe», pp.850

⁷⁸ Micco A., Stein E. & Ordonez G. (2002), «The Currency Union Effect on Trade: Early Evidence from the E.U.», Discussion Paper, Washington: Inter-American Development Bank. Παρατίθεται στο: Midelfart K.H. *et al.* (2003), «Monetary Union and the Economic Geography of Europe», pp.850

πολιτικές. Η Ε.Ε. αποτέλεσε «τον εξωτερικό μοχλό»⁷⁹ για να αποκτήσουν κάποιες χώρες την ικανότητα και τη δυναμική ώστε να εφαρμόσουν κάποιες μεταρρυθμιστικές πολιτικές και να απεγκλωβιστούν από πελατειακά ή από άλλα εδραιωμένα συμφέροντα, όπως η Ελλάδα. Ένα αδύναμο κράτος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει περίπλοκες καταστάσεις στο εσωτερικό του χωρίς βοήθεια. Το κατά πόσον θα προχωρήσει σε δύσκολες μεταρρυθμίσεις, εξαρτάται από την ώθηση που θα έχει από κάποια εξωτερική δύναμη. «Με άλλα λόγια, η Ε.Ε. έχει χρησιμεύσει συχνά ως εξωτερικός καταλύτης, αλλά και ως δικαιολογία ή ακόμη και αποδιοπομπαίος τράγος για αντιδημοφιλή μέτρα στο εσωτερικό μιας χώρας»⁸⁰.

Συγκεκριμένα η ΟΝΕ, για τις χώρες συνοχής αποτέλεσε μια επιβεβλημένη επιλογή ώστε να προχωρήσει η εξυγίανση αυτών των οικονομιών και μια από τις μεγαλύτερες ευκαιρίες ώστε να συνδεθούν και να συνεργαστούν στενότερα με τον κεντρικό πυρήνα της Ε.Ε. Άλλωστε, στο νέο περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από την παγκοσμιοποίηση των αγορών και την ύπαρξη αλληλεξαρτώμενων οικονομιών, μια τελείως ανεξάρτητη οικονομική πολιτική είναι πλέον αδύνατη.

XI. Αντί επιλόγου...

Η συνοχή αποτελεί θεσμοθετημένη υποχρέωση της Ε.Ε.. Όσο η Ε.Ε. θα διευρύνεται, τόσο θα πολλαπλασιάζονται οι συζητήσεις περί συνοχής εφόσον είναι “χρήσιμη” πολιτικά ως μέσο εξαγοράς των κρατών-μελών που προβάλουν διανεμητικές διεκδικήσεις. Επομένως, δύσκολα θα απομακρυνθεί από την ευρωπαϊκή ατζέντα. Ακόμα, μετά από τόσα χρόνια ύπαρξης, η πολιτική συνοχής έχει δημιουργήσει ισχυρές ομάδες παρασκηνιακών πολιτικών πιέσεων (lobbies) σε υποεθνικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο που δε θα την αφήσουν να χάσει τον χαρακτηρισμό, ως ένα ζήτημα ύψιστης σημασίας. Επιπρόσθετα, αυτή η πολιτική έχει επιβιώσει και θα συνεχίσει να ζει χάριν μιας μορφής αδράνειας του συστήματος (στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται ως path dependence), λειτουργώντας συχνά σαν ένα είδος κατεστημένου για την Ε.Ε.. Αυτή η αντίληψη της συνοχής εντείνεται από τη δυσκαμψία στον τρόπο λήψης των αποφάσεων, την ομοφωνία που ευθύνεται για την

⁷⁹ Dyson K.&Featherstone K. (1999), «The Road to Maastricht: Negotiating EMU», Oxford University Press. Παρατίθεται στο: Featherstone Kevin, (2003), «Greece and EMU: Between External Empowerment and Domestic Vulnerability»,pp. 926

⁸⁰ Τσούκαλης Λουκάς (2004), «Ποια Ευρώπη;», σελ.99

πολύ δύσκολη ανατροπή κάποιας απόφασης, όπως για παράδειγμα του αμετάβλητου εδώ και χρόνια ποσοστού του 1,27% του Κοινοτικού προϋπολογισμού.

Η αποτελεσματικότητα της πολιτικής συνοχής της Ε.Ε. αμφισβητήθηκε και συνεχίζει να αμφισβητείται. Είναι γεγονός πια ότι ναι μεν έχει παρατηρηθεί μια μείωση στις ανισότητες μεταξύ των κρατών-μελών όμως σε επίπεδο περιφερειών οι ανισότητες διατηρούνται. Επίσης, αυτή η σύγκλιση που επιτεύχθηκε οφείλεται στην πορεία που διέγραψαν οι χώρες συνοχής. Αυτές οι χώρες αντιμετώπιζαν τον φόβο περιθωριοποίησης, οπότε έπρεπε να μεταρρυθμίσουν τις οικονομίες τους έτσι ώστε να γίνουν ενεργά μέλη της “Ευρωπαϊκής λέσχης”.

Μια ιδέα που τέθηκε επί τάπητος από τη Σύνοδο της Λισσαβόνας και μετά ήταν η εφαρμογή της “ανοιχτής μεθόδου συντονισμού” στην πολιτική συνοχής. Θεωρήθηκε ότι ενδεχομένως αυτή να ήταν η κατάλληλη εναλλακτική προσέγγιση αφού είχε ήδη χρησιμοποιηθεί με κάποια επιτυχία στους τομείς της κοινωνικής πολιτικής και της απασχόλησης. Σύμφωνα με αυτήν, δεν επιβάλλονται κανόνες ή μηχανισμοί που στοχεύουν στην πειθαρχία του κράτους-μέλους αλλά αντίθετα, τίθενται στόχοι και δίνονται οδηγίες ενώ στο τέλος γίνεται μια συγκριτική αποτίμηση των επιδόσεων κάθε χώρας, υπό την πίεση όμως των άλλων ευρωπαϊκών εταίρων. Υπάρχει αμφιβολία βέβαια στο κατά πόσον αυτή η μέθοδος θα φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα αφού δεν έχει θεσπισμένους κανόνες που να επιβάλουν τη συμμόρφωση των μελών αλλά στηρίζεται στην πολιτική θέλησή τους να συμμετάσχουν και επίσης δεν σχετίζεται με κονδύλια.

Γενικότερα υπάρχει μια έντονη επιθυμία προς επαναδιαπραγμάτευση των όρων της συνοχής και των κριτηρίων βάση των οποίων δίνονται τα χρήματα. Για παράδειγμα σε μια πρόταση προς συζήτηση της Βρετανικής κυβέρνησης το 2003⁸¹, τονίστηκε ότι μετά από τόσα χρόνια, τα κράτη-μέλη έχουν αφομοιώσει τα οφέλη από τις αναπτυξιακές στρατηγικές της Ε.Ε. όμως πια οι αποδόσεις βαίνουν μειούμενες, οπότε δεν χρειάζεται να συνεχιστεί αυτό το καθεστώς των Βρυξελλών. Έτσι προτάθηκε ο περιορισμός της πολιτικής συνοχής στις φτωχές χώρες και ουσιαστικά η επανεθνικοποίηση της πολιτικής αυτής στις πλούσιες χώρες. Βέβαια, αυτή η πρόταση επιδέχεται κριτική γιατί κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι η εθνική χρηματοδότηση θα υποκαταστήσει επαρκώς την ευρωπαϊκή και ότι δεν θα τεθούν άλλες προτεραιότητες προς χρηματοδότηση.

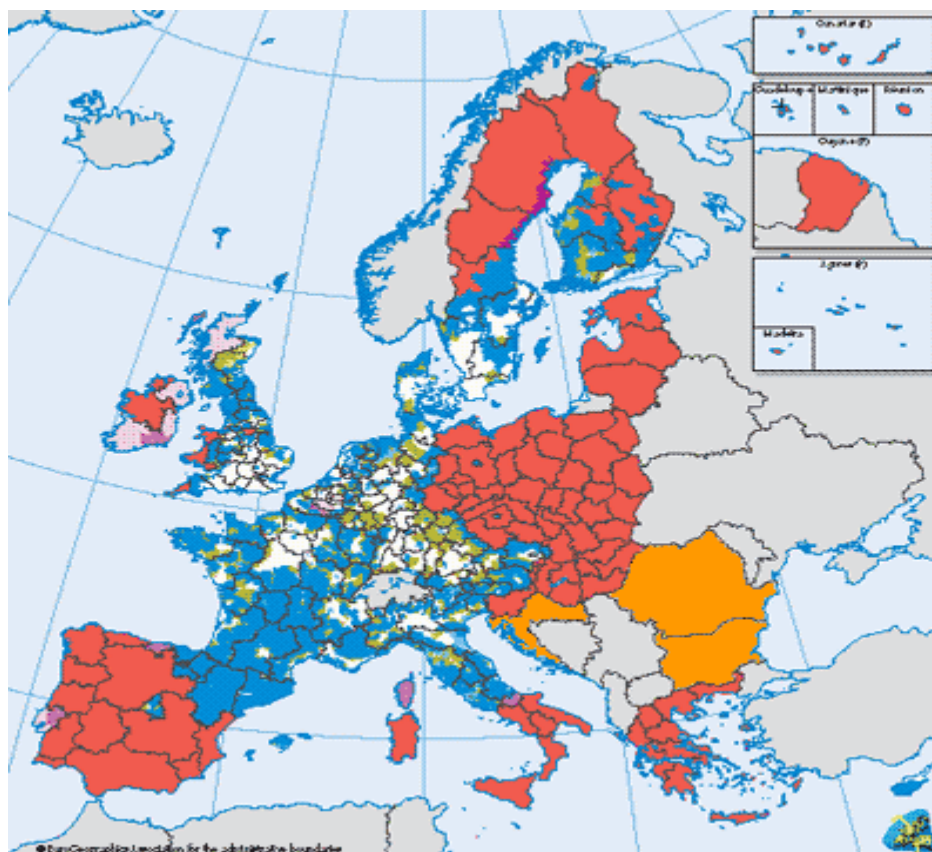
⁸¹ UK Government (2003), «A Modern Regional Policy for the United Kingdom», HM Treasury, Department of Trade and Industry and Office of the Deputy Prime Minister (Norwich: HMSO). Παρατίθεται στο: Frank & Begg Iain,(2003) «EMU and Cohesion: Introduction», pp.791

Τι θα γίνει τελικά και αν μεταβληθεί κάτι, θα φανεί στην επόμενη προγραμματική περίοδο, από το 2013 και μετά. Ενδεχομένως, η πλάστιγγα της περιφερειακής πολιτικής να αρχίσει να κλίνει προς τη μεριά του ζητήματος της ανεργίας-απασχόλησης, για το οποίο τέθηκαν τα θεμέλια στη Σύνοδο της Λισσαβόνας το Μάρτη του 2000. Ίσως δηλαδή η συνοχή να πάρει μια πιο κοινωνική διάσταση, ίσως και όχι. Θα δούμε...

Παράρτημα 1

Χάρτης⁸²

Διαρθρωτικά Ταμεία: Περιοχές που δικαιούνται χρηματοδότηση στην Ε.Ε. των 25 κρατών-μελών για τους στόχους 1 και 2 κατά τη διάρκεια της περιόδου 2000-2006

Objective 1

Objective 1

Phasing-out (till 31/12/2005)

Phasing-out (till 31/12/2006)

Special programme

ISPA

Objective 2

Objective 2

Objective 2 (partly)

Phasing-out (till 31/12/2005)

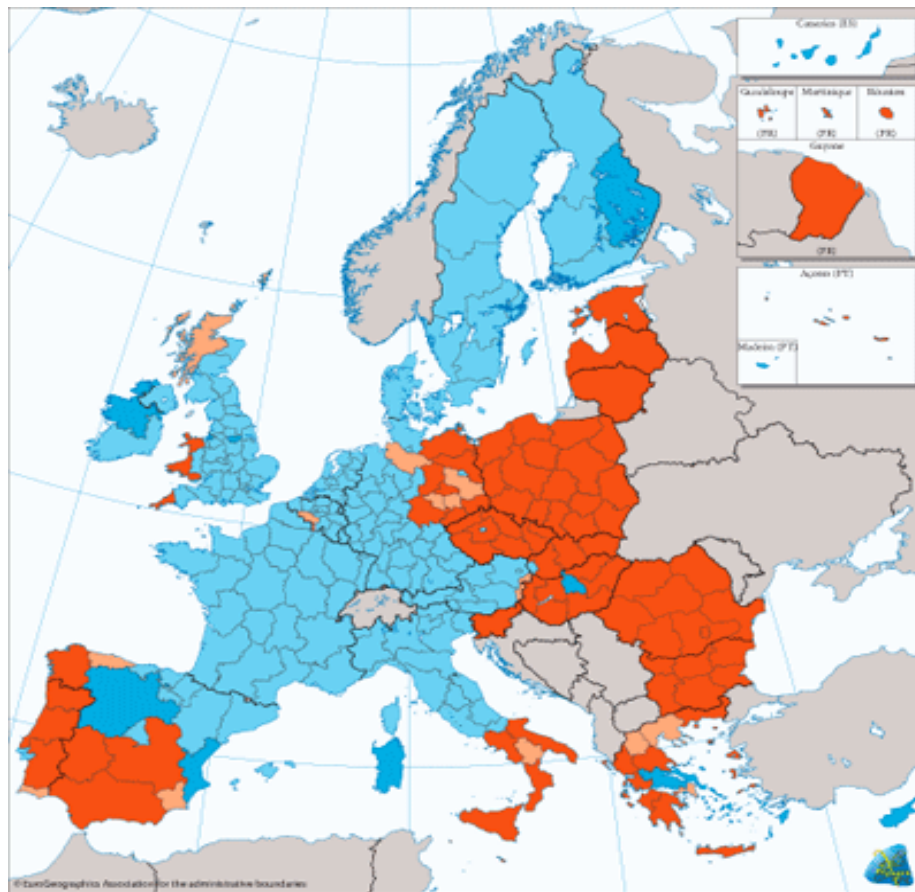
Phasing-out (partly) (till 31/12/2005)

⁸² Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas/index_en.htm

Παράρτημα 2

Χάρτης⁸³

Διαρθρωτικά Ταμεία: Περιοχές που δικαιούνται χρηματοδότηση στην Ε.Ε. των 27 κρατών-μελών για τους στόχους 1 και 2 κατά τη διάρκεια της περιόδου 2007-2013

Convergence Objective

- Convergence Regions
- Phasing-out Regions
- Phasing-in Regions
- Competitiveness and Employment Regions

⁸³ Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas2007/fiche_index_en.htm

Παράρτημα 3

Ανώτατα όρια που εφαρμόζονται στα ποσοστά συγχρηματοδότησης κατά τη διάρκεια της περιόδου 2007-2013

Κριτήρια	Κράτη-μέλη	ΕΤΠΑ και ΕΚΤ Ποσοστό επιλέξιμης δαπάνης	Ταμείο Συνοχής Ποσοστό επιλέξιμης δαπάνης
(1) Κράτη μέλη των οποίων το μέσο κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν(ΑΕγχΠ), για την περίοδο 2001-2003, ήταν μικρότερο από το 85 % του μέσου όρου της ΕΕ των 25 στην ίδια περίοδο	Τσεχική Δημοκρατία, Εσθονία, Ελλάδα, Κύπρος, Λεττονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Μάλτα, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σλοβακία	85 % για τους στόχους «Σύγκλιση» και «Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση	85%
(2) Κράτη μέλη, εκτός των κρατών του σημείου 1, επιλέξιμα για το μεταβατικό καθεστώς του Ταμείου Συνοχής την 1η Ιανουαρίου 2007	Ισπανία	80 % για τις περιφέρειες του στόχου «Σύγκλιση» και τις περιφέρειες «σταδιακής εισόδου» δυνάμει του στόχου «Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση» 50 % για τους στόχους «Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση» εκτός των περιφερειών «σταδιακής εισόδου»	85%
(3) Κράτη μέλη εκτός των κρατών των σημείων 1 και 2	Βέλγιο, Δανία, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, Γαλλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Αυστρία, Φινλανδία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο	75 % για το στόχο «Σύγκλιση	-
(4) Κράτη μέλη εκτός των κρατών των σημείων 1 και 2	Βέλγιο, Δανία, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, Γαλλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Αυστρία, Φινλανδία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο	50 % για το στόχο «Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση	-
(5) Εξόχως απόκεντρες περιφέρειες του άρθρου 299 παράγραφος 2 της συνθήκης οι οποίες επωφελούνται από την πρόσθετη χρηματοδότηση για τις περιφέρειες αυτές η οποία μνημονεύεται στο σημείο 20 του Παραρτήματος II	Ισπανία, Γαλλία και Πορτογαλία	50%	-
(6) Εξόχως απόκεντρες περιφέρειες του άρθρου 299 παράγραφος 2 της συνθήκης	Ισπανία, Γαλλία και Πορτογαλία	85 % για τους στόχους «Σύγκλιση» και «Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση»	-

Πηγή: ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ⁸⁴

⁸⁴ Διαθέσιμο: <http://ec.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/107&format=HTML>

Παράρτημα 4

Πίνακας 1⁸⁵(από τη 2^η Έκθεση Συνοχής)

Διαφορές στο κ.κ. ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης ανά περιφέρεια μέσα στα κράτη-μέλη 1988-1998

Τυπική απόκλιση του δείκτη EU15=100

Κράτη-Μέλη	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
B	24.5	24.7	25.1	25.1	26.0	27.1	25.9	25.3	25.7	25.7	25.7
D				38.6	35.8	32.4	31.3	26.7	26.7	26.5	26.8
D*	21.0	21.0	21.8	22.7	23.0	22.8	23.4	21.6	22.3	22.2	22.3
EL	6.1	6.5	6.3	6.1	6.6	7.6	7.8	10.4	10.2	10.1	10.2
E	13.9	14.9	14.9	16.0	15.9	15.2	15.9	17.1	17.7	18.4	19.1
F	28.6	28.6	28.9	29.9	28.9	29.9	30.8	28.2	28.2	27.0	26.5
IRL								13.9	14.0	16.8	17.3
I	25.7	25.8	24.8	24.7	24.9	24.7	25.5	28.6	28.7	27.8	27.6
NL	11.5	10.6	10.6	11.8	11.3	11.5	10.8	13.4	14.3	15.4	15.8
A	27.5	27.0	27.5	28.6	28.7	30.3	28.1	30.8	30.2	29.2	27.8
P	17.2	17.7	13.5	15.0	13.6	14.3	13.8	13.5	13.3	14.0	14.2
FIN	18.1	17.7	17.9	17.7	15.4	17.0	17.1	18.3	21.2	22.0	24.6
S	10.7	10.9	10.8	12.0	10.9	12.8	11.0	13.1	14.0	16.2	17.1
UK	21.2	20.7	20.2	19.2	19.6	20.6	18.3	31.4	31.7	33.4	33.9
EU 15**				29.4	28.6	27.7	27.5	28.5	28.4	28.3	28.3
*	26.7	26.4	26.5	26.4	26.5	26.3	26.5	28.1	28.1	27.9	27.8
EU 15'				13.1	13.2	12.5	12.7	12.5	11.9	11.5	11.2
*	15.9	15.3	15.4	15.5	15.6	14.6	14.6	14.1	13.5	13.0	12.7
Eu 15"				24.5	23.8	23.4	23.0	24.5	24.7	24.8	25.0
*	20.7	20.7	20.6	21.0	20.9	21.3	21.2	23.5	23.8	24.0	24.1

*εκτός νέες Lander

** (ανα περιφέρεια) και εκτός νέες Lander

' (ανα κράτος-μέλος) και εκτός νέες Lander

" (μέσα στα κράτη-μέλη) και εκτός νέες Lander

Πηγή: Eurostat, REGIO και υπολογισμοί DG REGIO

⁸⁵ Πολλοί άλλοι πίνακες και γραφήματα είναι διαθέσιμα στο: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/tafa.pdf και στο : http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/grapha.pdf

Παράρτημα 5

Πίνακας 1

Ευρωπαϊκά παραδείγματα συνδυαστικού τύπου περιφερειακής πολιτικής

<u>Ευρωπαϊκή περιφέρεια</u>	<u>Τοπική παράδοση</u>	<u>Παγκόσμια τάση</u>	<u>Νέος συνδυασμός</u>
Jura d' Arc	Ωρολογοποιία	Marketing και lifestyle	Ρολόγια Swatch
Emilia-Romagna	Υφαντουργία	Παραγωγή υψηλής τεχνολογίας	Trendy fashion
Jutland	Επιπλοποιία	Ποιότητα και lifestyle	Design έπιπλο
Manchester	Βαριά βιομηχανία	Ροκ μουσική και τέχνη	Βιομηχανίες τέχνης
Baden-Wurttemberg	Εργαλεία μηχανών	Ψηφιακή τεχνολογία	Συσκευές πολυμέσων
Ruhr area	Βαριά βιομηχανία	Experience economy	Βιομηχανική κουλτούρα
North-Pas-de-Calais	Τομέας ένδυσης	Ανάγκη για ευκολίες και ανέσεις	Υπηρεσίες παραγγελίας μέσω ταχυδρομείου
Krakov Region	Οικοδόμηση/ζωγραφική	Ανάγκη για συντήρηση	Υπηρεσίες αναστήλωσης-αποκατάστασης
Dunakanyar	Bathing culture	Γήρας και ευεξία	Λουτροπόλεις και leisure resorts

Πηγή: Hospers Gert-Jan & Benneworth Paul, (November/December 2005), «What Type of Regional Policy for Europe?», Intereconomics, pp. 341

Βιβλιογραφία

Αγγλική

- Andreou George (2006), «EU Cohesion Policy in Greece: Patterns of Governance and Europeanization», *South European Society and Politics*, vol. 11, no. 2, pp. 241–259
- Bache Ian (1998), «The Politics of European Union in Regional Policy», *Contemporary European Studies*, 3, Sheffield Academic Press Ltd, England
- Bachtler John & Mendez Carlos (2007), «Who Governs EU Cohesion Policy? Deconstructing the Reforms of the Structural Funds», *Journal of Common Market Studies*, vol.45, no 3, pp. 535-564
- Bachtler John & Turok Ivan (ed.) (1997), «The coherence of EU Regional Policy», Athenaeum Press, 1st publication, Gateshead, Great Britain
- Barry Frank & Begg Iain,(2003) «EMU and Cohesion: Introduction», *Journal of Common Market Studies*, vol.41, no 5, pp.781-796
- Barry Frank, (2003) « Economic Integration and Convergence Processes in the EU Cohesion Countries», *Journal of Common Market Studies*, vol.41, no 5, pp.897-921
- Begg Iain,(2003) «Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy», *Oxford Review of Economic Policy*, vol.19, no.1, pp.161-179
- Beugelsdijk Maaïke & Eijffinger Sylvester, (2005), «The effectiveness of Structural Policy in the European Union: An Empirical Analysis for the EU-15 in 1995-2001», *Journal of Common Market Studies*, vol.43, no 1, pp. 37-51
- Cappelen A., Castellacci F., Fagerberg J. & Verspagen B., (2003), «The Impact of EU Regional Support on Growth and Convergence in the EU», *Journal of Common Market Studies*, vol.41, no 4, pp. 621-644
- De Schoutheete Philippe (2000), «The Case for Europe. Unity, Diversity and Democracy in the EU», Lynne Rienner Publishers, Boulder London
- Featherstone Kevin, (2003), «Greece and EMU: Between External Empowerment and Domestic Vulnerability», *Journal of Common Market Studies*, vol.41, no 5, pp. 923-940
- Forum, (September/October 2006), «Subsidiarity in the European Union», *Intereconomics*, pp.240-257

- Hooghe Liesbet & Marks Harry (2001), «Multi-Level Governance and European Integration», Rowman & Littlefield Publishers Inc, Oxford
- Hooghe Liesbet (ed.) (1996), «Cohesion Policy and European Integration», Oxford University Press, New York
- Hooghe Liesbet, (1998) «EU Cohesion Policy and Competing Models of European Capitalism», *Journal of Common Market Studies*, vol.36, no.4, pp.457-477
- Hospers Gert-Jan & Benneworth Paul, (November/December 2005), «What Type of Regional Policy for Europe?», *Intereconomics*, pp.336-344
- Lammers Konrad (January/February 2006), «The EU Budget- a Promising Result?», *Intereconomics*, pp. 1-2
- Midelfart-Knarvik Karen Helene & Overman Henry (2002), «Delocation and European Integration: is structural spending justified? », *Economic Policy*, n.35, pp.322-359
- Midelfart Karen-Helene, Overman H.& Venables A. (2003), «Monetary Union and the Economic Geography of Europe», *Journal of Common Market Studies*, vol.41, no.5, pp.847-868
- Pasmazoglou Vassilis, «Cohesion and the political economy of European Integration» (notes)
- Van Roozendaal Gerda (May/June 2006), «Regional Policy in the Americas: The EU Experience as a Guide for North-South Integration?», *Intereconomics*, pp.159-168
- Wallace Helen & Wallace William (ed.) (1997), «Policy-Making in the European Union», third edition, Oxford University Press, Great Britain

Ελληνική

- Ανδρέου Γιώργος (2002), «Συνοχή και Διαρθρωτική Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Δημόπουλος Γ.- Μπαλτάς Ν.- Χασσιδ Ι. (επιμ.) (2001), «Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές», τόμος β΄, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, α΄ έκδοση, Αθήνα
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (5/1997), «Πρόγραμμα Δράσης 2000, για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ένωση»

- Κόνσολας Ν. (1997), «Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση, νέα έκδοση συνολικά αναθεωρημένη, Αθήνα
- Λαμπριανίδης Λόης (2002), «Οικονομική Γεωγραφία. Στοιχεία Θεωρίας και Εμπειρικά Παραδείγματα», εκδόσεις Πατάκη, γ' έκδοση, Αθήνα
- Μαραβέγιας Ναπολέον & Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος (επιμ.) (2006), «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Ελλάδα», εκδόσεις Διόνικος, α' έκδοση, Αθήνα
- Μαρκής Δημήτρης (2000), «Η κατασκευή της Ευρώπης, παραδοξίες της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης», εκδόσεις Κριτική, α' έκδοση, Αθήνα
- Μούσης Νίκος (2000), «Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Τσούκαλης Λουκάς (2004), «Ποια Ευρώπη;», εκδόσεις Ποταμός, α' έκδοση (στα ελληνικά), Αθήνα

Ιστοσελίδες

- http://ec.europa.eu/agenda2000/index_en.htm
- http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas/index_en.htm
- www.inegsee.gr/enimerwsi_46_doc2.htm
- http://ec.europa.eu/agenda2000/public_en.pdf
- http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2007/osc/l_29120061021en00110032.pdf
- <http://ec.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/107&format=HTML>
- http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas2007/fiche_index_en.htm
- <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/g24230.htm>
- http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/conclu2_en.htm
- http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/conclu31_en.htm
- http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/tab.pdf
- http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/cohesion3_summary_en.pdf
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=en&pcode=caa1000>